ABDÜLKÂDİR-İ GEYLÂNÎ

(Bkz. Seyyid Abdülkâdir-i Geylânî)

SEYYİD ABDÜLKÂDİR-İ GEYLÂNÎ

Büyük İslâm âlimlerinden ve evliyânın en meşhûrlarından. Künyesi Ebû Muhammed'dir. Muhyiddîn, Gavs-ül-a'zam, Kutb-i Rabbanî, Sultân-ı evliyâ, Kutb-i a'zam, Bâz-ül-Eşheb gibi lakâbları vardır. 470 (m. 1077) senesinde İran'ın Geylân şehrinde doğdu. Bu sebeple de Geylânî denilmiştir. 561 (m. 1166)'de 91 yaşında iken Bağdad'da vefât etti.

"İnne bi iznillahi sultân-ür-ricâl, Câe fî aşkin, teveffâ fî kemâlin." "Şüphesiz ki, insanların sultânı "aşk" ile geldi, "kemâl" ile vefât etti" ma'nâsında söylenen beyitte; "aşk" kelimesi ile ebced hesabına göre (470) doğum târihi ve "kemâl" kelimesi ile de 91 sene olan ömrüne işâret edilmiştir. Türbesi Bağdad'dadır. Babası Ebû Sâlih bin Abdullah'dır. Abdülkâdir-i Geylânî doğduğunda, babası 60 yaşında idi. Annesi de yaşlı idi. Annesi, Fâtıma binti Ebû Abdullah Seyyidedir. Ümm-ül-hayr, Amînet-ül-hayr lakâbları vardır. Babası, Hazreti Hasen'in oğlu olan Hasen-i Mü'sennâ'nın oğlu Abdullah'ın soyundandır. Bu Abdullahın annesi, Hazreti Hüseyn'in kızı Fâtıma'dır. Hem baba tarafından, hem de ana tarafından Peygamberimizin (aleyhisselâm) soyundan olup, hem şerîf hem seyyiddir. Annesi ve babası evliyâ idiler. Abdülkâdir-i Geylânî, fıkıh ve hadîs ilimlerinde müctehid idi. Tasavvufta ise çok yüksek bir evliyâ ve mürşid-i kâmillerin en başta gelenlerindendir.

Abdülkâdir-i Geylânî hazretleri doğmadan önce, Bağdad'da bulunan âlim ve evliyâ zâtlar, onun doğacağını müjdelemişlerdir. Babası, Abdülkâdir-i Geylânî doğmadan önce, rü'yâsında Peygamber efendimizi (aleyhisselâm), Eshâb-ı Kirâmı ve evliyâyı gördü. Peygamber efendimiz ona; "Yâ Ebâ Sâlih! Allahü teâlâ bu gece sana çok kâmil bir erkek evlâdı ihsân etti. O benim evlâdımdan, soyumdandır. Onun derecesi ve şânı başkalarından çok üstün ve yüksek olacak" buyurarak müjdeledi. Annesi şöyle anlatmıştır: "Oğlum Abdülkâdir doğduğunda, Ramazân-ı şerîf başlamıştı. Birinci gün, imsak vaktinden güneş batıncaya kadar süt emmedi. Bu hâli, diğer günlerde de devam etti. Ramazân-ı şerîf boyunca, gündüzleri hiç süt emmedi. Anladım ki, Ramazân-ı şerîfe hürmet ediyor, oruç tutuyordu.

İkinci sene, Şa'bân ayının son günlerinde hava çok bulutlu geçmişti. İnsanlar hilâli göremedikleri için, Ramazân-ı şerîf ayının girip girmediğini tesbit edememişlerdi. Abdülkâdir'in, Ramazân-ı şerîfte süt emmediğini bilenler, bana gelip sordular. O gün, imsak vaktinden beri süt emmemişti. Bu durumu gelenlere söyledim. Anlaşıldı ki, Ramazân-ı şerîf başlamıştı."

Seyyid Abdülkâdir-i Geylânî hazretleri, önce doğduğu yerde ilim öğrenmeye başladı. Daha küçük yaşta iken, Kur'ân-ı kerîmi ezberledi. Daha sonra Bağdad'a gidip, zamanın meşhûr âlimlerinden ilim tahsiline devam etti.

Bağdad'a tahsil için gidişini kendisi şöyle anlatmıştır: "Küçük idim, Arefe günü çift sürmek için tarlaya gittim. Bir öküzün kuyruğundan tutunup, arkasından gidiyordum. Hayvan dile geldi ve dönüp bana; "Sen bunun için yaratılmadın ve bununla emrolunmadın" dedi. Korktum geri döndüm. Evimizin damına çıktım. Gözüme, hacılar gözüktü. Arafat'ta vakfeye durmuşlardı. Anneme gidip, "Beni Allahü teâlânın yolunda bulundur, izin ver, Bağdad'a gidip ilim öğreneyim. Sâlih zâtları ve evliyâyı ziyâret edeyim" dedim. Annem sebebini sordu, gördüklerimi anlattım. Ağladı, kalkıp babamdan mîrâs kalan seksen altının yarısını kardeşime ayırdı. Kalanını da bana verip, altınları elbisemin koltuğunun altına dikti. Gitmeme izin verip, her ne olursa olsun doğruluk üzere olmamı söyleyip, benden söz aldı. "Haydi Allah selâmet versin oğlum. Allahü teâlâ için senden ayrıldım. Kıyâmete kadar bir daha yüzünü göremem" dedi. Ben de, küçük bir kâfile ile Bağda'da gitmek üzere yola çıktım. Hemedan'ı geçince, altmış atlı eşkiya çıka geldi. Kâfilemizi bastılar. Kervanı soydular, içlerinden biri benim yanıma geldi. "Ey fakir! Senin hiçbir şeyin var mı?" dedi. Ben de yalan söylemek istemedim. "Kırk altınım var" dedim. "Nerededir?" dedi. "Elbisemin koltuğunun altında dikilmiştir" dedim. Alay ediyorum zannetti. Beni bırakıp gitti. Bir başkası geldi, o da sordu. Fakat, o da bırakıp gitti, ikisi birden

reîslerine gidip, bu durumu söylediler. Reîsleri beni çağırttı. Bir yerde, kâfileden aldıkları malları taksim ediyorlardı. Yanına gittim. “Altının var mi?” dedi. “Kırk altınım var” dedim. Elbisemin koltuk altını sökmelerini söyledi. Söküp, altınları çıkardılar. “Neden bunu söyledin?” dediler. “Annem, ne olursa olsun doğru söylememi tembih etti. Doğruluktan ayrılmayacağıma söz verdim, ihânet edemem” dedim. Eşkiyanın reîsi, bunu duyunca ağlamaya başladı ve: “Bu kadar senedir ben, beni yaratıp, yetiştiren Rabbime verdiğim söze ihânet ediyorum” dedi. Bu pişmanlığından sonra tövbe edip, eşkiyalığı bıraktığını söyledi. Yanındakiler de, “İnsanları soymakta, yol kesmede sen bizim reîsimiz idin, şimdi tövbe etmekte de bizim reîsimiz ol” dediler.

Sonra, hepsi elimde tövbe ettiler. Kâfileden aldıkları malları sahiplerine geri verdiler. İlk defa elimde tövbe edenler, bu altmış kişidir.”

Bağdad’a gittiğinde 18 yaşında bulunuyordu. Orada bulunan meşhûr âlimlerden ders almak sûretiyle hadîs, fıkıh ve tasavvuf ilimlerinde çok iyi yetişti. Fıkıh ilmini; Ebû Hattâb Mahfûz, Ebü’l-Vefâ, Ali bin Ukayl, Ebû Hüseyn bin Kâdı Ebû Ya’lâ ve diğer fıkıh âlimlerinden öğrendi. Hadîs ilmini; Hasen-i Bâkıllânî, Ebû Sa’îd Muhammed bin Abdülkerîm, Ebû Gânim Muhammed bin Muhammed, Ebû Bekr Ahmed bin Muzaffer, Ebû Ca’fer, Ebû Kâsım bin Ali, Ebû Tâlib Abdülkâdir, Ebû Bekr Hibetullah İbni Mübârek, Ebü’l-İzz Muhammed bin Muhtâr, Ebû Nasr Muhammed, Ebû Gâlib Ahmed, Ebû Abdullah Yahyâ ve diğer hadîs âlimlerinden öğrendi. Tasavvuf ilmini ise; babası Ebû Sâlih hazretlerinden, Şeyh Ebû Sa’îd Mahzûmî’den ve Hammâd-i Debbas’tan almıştır.

İlim tahsilini tamamlayıp yetiştikten sonra, va’z ve ders vermeye başladı. Hocası Ebû Sa’îd Muharrimî’nin medresesinde verdiği dersleri ve va’zları, çok büyük bir alâka ile ta’kib edilirdi. Onu dinlemek üzere toplananlar o kadar kalabalık olurdu ki, medreseye sığmaz sokaklara taşıp, çevresini de doldururdu. Bu sebeble, onun ders verip sohbet ettiği, bu medresenin çevresinde bulunan evler de medreseye ilâve edilmek sûretiyle genişletildi. Bu iş için Bağdad halkı çok yardımcı oldu. Zengin olanlar para vererek, fakir olanlar ise bizzat çalışmak sûretiyle yardım etmişlerdir. Hattâ bir kadın, kocasından alacağı olan mehir bedelini, kocasının orada çalışması şartıyla ödenmiş kabûl etti. Onun derslerine devam edenler arasında, pekçok âlim ve sâlih yetişti. Abdülkâdir-i Geylânî hazretleri, bir müddet ders verip insanları irşâd ettikten sonra, ders ve va’z vermeyi bırakıp, inzivâya çekildi, yalnızlığı tercih etti. Daha sonra sahralara çıktı. Bağdad’ın Kerh harabelerinde yaşamaya başladı. Bütün vaktini, ibâdet, riyâzat ve mücâhede ile geçirmeye başladı. Buyurdu ki: “Yirmibeş yıl kadar, yalnız başıma sahralarda dolaştım. Kırk sene, yatsı namazından sonra, sabaha kadar Kur’ân-ı kerîm okudum. Bir gece, nefsim uyumak istemişti. Fakat, nefsimin bu isteğine i’tibâr etmedim. Kırk gün oruç tutup, sonra iftar ettim.” Yine şöyle anlatmıştır: “Münâcaatta idim. Yanıma birisi geldi. Kendisini tanımıyordum. Arkadaş olalım dedim. Fakat muhalefet etmemek şartıyla dedi. Muhalefet etmem dedim. Burada bekle, geleceğim dedi. Gitti, bir yıl sonra geldi. Aynı yerde onu bekliyordum. Bir müddet beraber oturduk. Kalktı gitti. Ben gelinceye kadar buradan ayrılma dedi. Yine bir sene bekledim. Geldi. Yanında ekmek ve süt getirdi. Ben Hızır’ım, bunları sana getirmemi söylediler ve “Kalk, Bağdad’a hareket et!” buyurdu. Beraber Bağdad’a gittik.” Yine bir hâlini şöyle anlatmıştır: “Yıllarca bir yerde durdum. Allahü teâlâya söz verdim, bana birisi yedirmeyince birşey yemeyeceğim dedim. Lokma lokma ağzıma koymazlarsa ve su vermezlerse, kendim yiyip içmeyeceğim dedim. Ve kırk gün yemedim. Kırk gün sonra birisi geldi. Bir parça yiyecek getirip, gitti. Nefsim yemeğe saldıracak gibi oldu. Çok acıkmış olduğum hâlde, Allahü teâlâya verdiğim sözü bozmayacağım dedim, içimden feryâd eden bir ses duydum. Açım, açım diyerek inliyordu. Aniden yanımda Şeyh Ebû Sa’îd Mahzûmî göründü. Bu sesi duyup, “Ey Abdülkâdir, bu ses nedir?” dedi. “Bu, nefsimin ızdırabıdır. Rûhum rahat ediyor. Rabbimi murâkabededir” dedim. “Bizim eve buyur” dedi. Nefsime, buradan ayrılmayacağım dedim. O sırada Hızır aleyhisselâm geldi. “Kalk, Ebû Sa’îd’in huzûruna git!” dedi. Kalkıp gittim. Ebû Sa’îd, evinin kapısında durmuş beni bekliyordu. “Ey Abdülkâdir, benim dediğim kâfi gelmedi de Hızır’ın söylemesini mi bekledin?” dedi. Beni içeri aldı. Hazırladığı yemeği, lokma lokma ağzıma koydu. Doydum. Sonra bana icâzet ve hilâfet verdi.”

Abdülkâdir-i Geylânî hazretleri, Bağdad’daki derslerine ve va’zlarına ara verip, bir müddet yalnızlığı tercih ettikten sonra, tekrar ders, va’z ve fetvâ vermeye başladı. Pek meşhûr oldu. İnsanlar her taraftan onun sohbetine koşuştular. Âlimler, sâlihler toplanmıştı. Daha önce ders verdiği medresenin

genişletilme işi, 528 (m. 1134) senesinde tamamlandı. Ders ve sohbetlerini bu medresede verdi. Oğlu Abdülvehhâb şöyle anlatmıştır: “Babam, haftada üç vakit ayırmıştı. Bu vakitler; Cum’a sabahı. Salı akşamı ve Cumartesi sabahı idi. Bu zamanlarda, bütün âlimler, sâlih kimseler toplanır, onun va’zlarını ve sohbetlerini dinler idi. Bu hâl kırk sene böyle devam etti. Ayrıca, kendi medresesinde de otuzüç sene müddetle talebelere ders verdi. Sohbetlerinde ba’zan birkaç kişinin, coşarak kendinden geçip vefât ettiği vâki olmuştur. Sohbetlerini dörtyüz kişi yazardı. Bunlar, ba’zan kalabalığın çokluğu sebebiyle birbirinin sırtlarında yazarlardı.” Onüç çeşit ilim ve fende ders vermiştir. Ayrıca isteyenlere, tefsîr ve hadîs dersleri de verirdi. Akşam ve sabah vakitlerinde usûl ve nahiv dersleri, öğleden sonra da kırâat dersleri yapılır, Kur’ân-ı kerîm okunurdu. Konuşması gayet net ve pek te’sîrli idi. Kalbi katı bir kimse, onu görse kalbi yumuşar, korku ve heybet hissederdi. Ders ve sohbetlerinde bulunanlar, sessiz ve büyük bir te’sîr altında anlatılanları dinlerlerdi. Dinlemeye gelenler, yakında da olsa, kalabalık sebebiyle çok uzakta da otursa, sesini hepsi aynı derecede işitirlerdi. Birisi onu görse, derhal te’sîri altında kalır, mübârek bir zâtı gördüğünü hissederdi. Cum’a günleri câmiye giderken halk sokaklara toplanır, bereketlenmek için görmek isterlerdi. Kendisinden fetvâ isteyenlere, gayet açık ve doyurucu cevaplar vererek müşkillerini hallederdi. Altıyüzelli talebesi vardı. Hergün onlara ders verir, okutur, kalemi olmıyana kendi kaleminden verirdi. İntisâb için gelene, kendi eliyle, mübârek silsileyi yazardı. Ehl-i sünnet i’tikâdını ve din bilgilerini her tarafa yaydı. Misâfırsiz gece geçirmezdi. Zaîflere yardım eder, fakirleri doyururdu. Talebesinin çeşitli suâllerini cevaplandırırken hiç kızmazdı. Onlara karşı son derece sabırlı idi. Yanında oturanlarda: “Ondan daha kerîm ve lütufkâr kimse olamaz” kanâati hâkim olurdu. Ahbâblarından biri gurbete çıksa, ondan haber sorar, sevgi ve alâkasını muhafaza ederdi. Kendisine kötü davrananları affederdi. Köleleri satın alıp, azâd ederdi. Verdiği sözü tutar, kimseye karşı kötülük düşünmezdi. Anbarında, halâlden kazandığı buğday bulunurdu. Hizmetçisi, kapıda ekmek elinde durur ve halka şöyle seslenirdi: “Yemek istiyen, ekmek istiyen, yatmak istiyen kimse yok mu? Gelsin!” Kendisine hediye gelse, yanında bulunanlara dağıtır, bir kısmını da, kendisine ayırırdı. Hediyeye, mutlaka karşılık verirdi.

Allâme İbn-i Neccâr Cübbâî şöyle buyurduğunu bildirmiştir: “Bütün amelleri inceledim, yemek yedirmek ve güzel ahlâktan daha iyi birşey bulamadım. Bütün dünyâ bana verilse, hiçbir fakîr bırakmam, hepsini doyururum. Şu ânda bana bin altın verilse, bir gece bile bekletmeden tasadduk ederim.”

Fakirlerin ve dervişlerin nafakasını satın almak için, vazîfeli hizmetçilerinin, bir başka işi olsa, yahut hastalansalar, kendisi çarşıya çıkar, Ceddi Resûlullah efendimize (sallallahü aleyhi ve selem) uyarak, ev için lüzumlu şeyleri satın alırdı. Bir toplulukla yolculukta olsa ve bir yerde konaklasalar, kendi eliyle, el değirmeninde buğday öğütür, hamur yapar, ekmek pişirir, hepsine taksim ederdi. Kendini ziyârete gelenlere saygı gösterir, tevâzu ederdi. Çok günler, et ve yağ yemezdi. Birgün yedi çocuk, ellerinde yarımşar dirhem ile gelip, her biri yarım dirhemini eline koydu ve satın aldırmak istedikleri şeyleri söylediler. Çarşıya gidip, herbirinin istedikleri şeyleri satın alıp, getirip çocuklara verdi. Gönüllerini hoş etti.

Hergün gizli ve açık çeşitli kerâmetleri görülürdü. “Harikulade ve kerâmet, ancak bir hayır ve hikmet için gösterilir, kerâmetini gizlemiyen dünyâya düşkündür”, “Bana mürîd olan, yahut evlâdımdan ve halîfelerimden hilâfet alıp, kerâmet derecesine ulaşıp, maksadsız kerâmet izhâr edenin yüzü, iki dünyâda kara olur” buyururdu.

Oğlu Seyyid Yahyâ hastalandığında, eliyle buğday öğütüp, ekmek pişirir, omuzunda güğümle su taşırdı.

Hergün bin rek’at namaz kılar, Müzzemmil ve Rahmân sûrelerini okurdu, İhlâs sûresini okuyunca, yüz defadan az okumaz, her farz namazından sonra hatime devam ederdi. Gündüzleri ayrıca pekçok duâ okurdu.

Asrının meşhûr âlimlerinden Şeyh Mûsâ Zevlî, oğlu ile birlikte hacca giderken Bağdad’a uğramıştı. Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerine öyle bir hürmet ve saygı göstermişti ki, o zamana kadar hiç kimseye böyle yapmamıştı. Oğlu bu hâlinin sebebini sorunca, “Şeyh Abdülkâdir bizim zamammızdaki insanların hayırlısıdır. O evliyânın ve âriflerin efendisidir. Huzûrunda, meleklerin bile edeble durduğu bir zâttır. Elbette hürmet göstermemiz lâzımdır” dedi. Ebû Sa’îd Kilevî şöyle anlatmıştır: “Ben, Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin meclisinde iken, Resûlullahı (aleyhisselâm) ve enbiyâyı gördüm. Melekler

onun meclisine gelmek için bölük bölük gök yüzünden inerlerdi. Bir defasında da Hızır aleyhisselâmı görmüştüm. Her kim dünyâda felah bulmak ve saadete kavuşmak isterse, Şeyh Abdülkâdir'in meclisine devam etsin buyurmuştu."

Ebü'l-Hasen Ali el-Mukrî, İbn-i Kudâme'den naklen şöyle söylemiştir: "561 (m. 1166) yılında Bağdad'a girdiğimizde, Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerini ilmin zirvesine yükselmiş olarak gördük. O, ilmi ile amel ediyor, kendisine sorulan çetin sorulara doyurucu cevaplar veriyor, ihtirâs sahibi olan kimselere karşı sabır ve metanet gösteriyordu. Bütün güzel huylara ve üstün vasıflara sâhib idi. Onun gibi bir zâta daha hiç rastlamadık."

İbrâhim bin Sa'd ed-Dârî şöyle demiştir: "Abdülkâdir-i Geylânî hazretleri âlim elbisesi giyer, süslenir ata binerdi. Kürsiye çıkıp konuşurdu. Konuşması serî, açık ve seçik olup, gayet güzel anlaşılırdı. Konuştuğu zaman dinlenir, birşey emrettiğinde emri derhal yerine getirilirdi. Kalbi katı olan biri onu görse, derhal kalbi yumuşardı."

Abdullah el-Cübbâî, Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin şöyle buyurduğunu nakletmiştir. "Her halükârda, dâima irşâd vazîfesi yapıyordum. Din hakkında konuşup anlatmasam, boğazım tıkanacak, boğulacak gibi olurdum. Va'z ve nasihat yaparken, önceleri yanımda birkaç kişi bulunurdu. Fakat daha sonra, halk duyunca kalabalıklaştı. Bulunduğum yer, gelenleri almaz oldu. Bâb-ül-Hibe'deki mescide gittim. Halk peşimi bırakmadı. Orada irşâd hizmetine devam ettim. Gelenler çok kalabalık olduğu için, dışarıya büyük ve yüksek bir kürsi koydular. Oradan va'z etmeye başladım. Halk, geceleri ellerinde kandiller ile toplanırlar, anlattıklarımı can kulağı ile dinlerlerdi. Daha sonra, burası da gelenlerle dolup taştı. Artık cemâati almaz oldu. Bu defa, büyük bir tepe üstüne bir kürsi koydular, orada va'z ve nasîhat ettim. İnsanlar, akın akın oraya toplandı. Atlar üzerinde gelip, beni aşk içinde dinlediler. Gelenler, ekseriya binlerce kişi olurdu."

Müerric bin Benhan şöyle anlatmıştır: ilimdeki şöhreti, keşf ve kerâmetleri her tarafa yayılıp duyulduktan sonra, yüz kişilik bir grup âlim, onu tecrübe etmek istemişlerdi. Herbiri ayrı bir suâl hazırlayıp sormak üzere Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin huzûruna geldiler. Onlar huzûruna gelince, öyle bir galeyana geldi ki, göğsünden nûrdan şimşekler ve kılıç gibi şeyler saçılmaya başladı. Suâl sormaya gelenler, hayret ve ızdırab içinde feryâd etmeye başladılar, öylesine bir inilti çıkardılar ki, işitenler zelzele oluyor zannetti. Sonra suâl hazırlayanların her birinin göğsüne basarak, "Senin suâlin şudur, cevâbı da şudur" buyurarak, hepsinin suâllerini cevaplandırdı. Daha sonra ben o âlimlerin herbirine, "Bu hâdisede size neler oldu?" dedim. "O anda, bildiğimiz herşeyi unutmuştuk. Göğsümüze basınca hatırladık. Bilmediğimiz birçok şeyi de öğrendik" dediler.

Abdulkâdir-i Geylânî hazretleri, asrının en meşhûr âlimi ve mürşid-i kâmili idi. İnsanları rüşd ve hidâyete kavuşturmuş, nice gönüller onun feyizleriyle nurlanmıştır. Onun huzûrunda beşyüz yahudi ve hıristiyan müslüman olmuş, binlerce günahkâr onun sohbetleri sebebiyle tövbe etmiştir.

Fıkıh ve hadîs ilimlerinde müctehiddi. Önceleri Şafiî mezhebinde iken, Hanbelî mezhebinin ortadan kalkmak üzere olduğunu görerek, Hanbelî mezhebine geçti. Böylece bu mezheb yayıldı. Tasavvufda en yüksek dereceye ulaşmıştır. Tasavvuf ilminde ve hâllerinde, yüksek derecede âlim ve büyük bir mürşid-i kâmil idi. Kadirî tarikatının kurucusu ve mürşididir.

Tasavvuf; bir müslümanın İslâm ahlâkı ile ahlâklanması için lâzım olan bilgileri ve yolları öğreten ilimdir. Tıb ilmi, beden sağlığına âit bilgileri öğrettiği gibi, tasavvuf ilmi de, kalbin, rûhun kötü huylardan kurtulmasını öğretir. Kalb hastalığının alâmetleri olan kötü işlerden uzaklaşdırıp, Allah rızası için güzel iş ve ibâdet yapmayı sağlar. Zâten dînimiz, önce ilim öğrenmeyi, sonra öğrendiklerine uygun iş ve ibâdet yapılmasını ve bütün bunların da Allah rızâsı için olmasını emrediyor. Kısaca din; ilim, amel ve ihlâstan ibârettir, insanın ma'nen yükselmesi, dünyâ ve âhıret saadetine kavuşması, bir uçağın uçmasına benzetilirse, îmân ile ibâdet, bunun gövdesi ve motorları gibidir. Tasavvuf yolunda ilerlemek de, bunun enerji maddesi ya'nî benzinidir. Maksada ulaşmak için, uçak elde edilir. Ya'nî îmân ve ibâdet kazanılır. Harekete geçmek için de, kuvvet, ya'nî tasavvuf (ahlâk) ilminin yolunda ilerlemek gerekir. Tasavvufun iki gayesi vardır. Birincisi; îmânın vicdânîleşmesi, ya'nî kalbe yerleşmesi ve şüphe getiren te'sîrlerle sarsılmaması içindir. Akıl ile, delîl ve isbât ile kuvvetlendirilen îmân böyle sağlam olmaz. Allahü teâlâ, Kur'ân-ı kerîmde Ra'd sûresi 28. âyet-i kerîmede meâlen

buyurdu ki: “Kalblere îmânın sinmesi, yerleşmesi, ancak ve yalnız zikr ile olur.” Zikr; her işte ve her harekette Allahü teâlâyı hatırlamak, O’nun rızâsına uygun iş yapmak demektir. Tasavvufun ikinci gayesi; fıkıh ilmi ile bildirilen ibâdetlerin seve seve kolaylıkla yapılmasını ve nefsi emmâreden doğan tembelliklerin, sıkıntıların giderilmesidir, ibâdetlerin kolaylıkla seve seve yapılması ve günah olan işlerden de nefret ederek uzaklaşılması, ancak tasavvuf ilmini öğrenip, bu yolda ilerlemek ile mümkündür. Tasavvufa sarılmak, herkesin bilmediklerini görmek, gaybden haber vermek, nûrlar, rûhlar ve kıymetli rü’yâlar görmek için değildir. Tasavvuf ile elegeçen bilgilere, ma’rifetlere, bilgilere ve hâllere kavuşmak için, önce îmânı düzeltmek, İslâmiyetin emir ve yasaklarını öğrenip, bunlara uygun iş ve ibâdet yapmak lâzımdır. Zaten bu üçünü yapmadıkça, kalbin tasfiyesi kötü huylardan temizlenmesi, nefsin tezkiyesi, terbiye edilmesi mümkün değildir. Tasavvuf bilgileri mürşid-i kâmiller tarafından öğretilir. Mürşid-i kâmil, yol gösteren, rehberlik eden yetişmiş ve yetiştirebilen âlimdir. Böyle olan âlimlerin, belli usûllerle gösterdikleri bu yollara tarikat denilmiştir. Abdülkâdir-i Geylânî hazretleri de büyük bir mürşid-i kâmil olup, onun insanları saadete kavuşturmak için tasavvufta ta’kib ettiği usûllere ve gösterdiği yola, “Kâdiriyye tarikatı” denilmiştir.

Tarikatların çeşitli isimler alması, başka başka olmalarından değildir. Aynı mürşidin talebeleri, birbirlerini tanımak ve mürşidleri ile tanınmak, öğünmek için, bulundukları yola mürşidlerinin ismini vermişlerdir. Tarikatlar, başlıca iki kısma ayrılırlar:

1. Sessiz zikr (Zikr-i hafî) yapan tarikatlar: Bu yol Hazreti Ebû Bekr’den gelmiş olup, mürşidlerinin adına göre (Tayfuriyye), (Yeseviyye), (Medâriyye), hakîkî olan (Bektâşiyye), (Nakşibendiyye), (Ahrariyye) (Ahmediyye-i Müceddidiyye) ve (Hâlidiyye) gibi isimler almışlardır.

2. Yüksek sesle zikr (Zikr-i cehrî) yapan tarikatlar: Bu yolda, Hazreti Ali’den oniki İmâm vasıtasıyla gelmiştir. Oniki İmâmın sekizincisi olan İmâm-ı Ali Rızâ’dan Ma’rûf-i Kerhî almış ve Cüneyd-i Bağdadî’nin çeşitli talebelerinin yolunda bulunan meşhûr mürşidlerin adı verilerek, kollara ayrılmışlardır. Böylece Ebû Bekr-i Şiblî yolundan (Kadirî), (Şâzilî), (Sa’dî) ve (Rıfâî) Ebû Ali Rodbârî yolundan, Ahmed Gazâlî ve Ziyâüddîn Ebû Nesîb-i Sühreverdî vâsıtaları ile (Kübrevî) meydana gelmiştir. İmâm-ı Ali’den Hasen-i Basrî vâsıtası ile (Edhemî) ve bundan (Çeştî) hâsıl olmuştur. (Bedevîye), Rıfâiyyeden hâsıl olmuştur.

Tarikat, zikir ile Allahü teâlâya kavuşma yoludur. Zikir, Allahü teâlâyı hatırlamak demektir. Her sözünde ve her işinde O’nun emirlerine ve yasaklarına sarılmaktır. Yaklaşık olarak, son yüz seneden beri tarikat diyerek birçok şeyler uyduruldu. Hakîkî İslâm âlimlerinin, Eshâb-ı Kirâmın, Peygamberimizden (aleyhisselâm) alıp bildirdikleri doğru yol unutuldu. Dinde câhil olanlar, hattâ İslâmiyetin emirlerine açıkça uymayanlar, şeyh ve tarikatçı ünvanı alarak, zikir ve ibâdet adı altında, dînimizin yasak ettiği birçok günahları ve bid’atleri işlediler. Bugün sahte, yalancı mürşidlere, müslümanları sömüren tarikatçılara, dîni siyâsete âlet edenlere çok rastlanmaktadır. Şeyh-ül-felâm Ahmed İbni Kemâl efendinin Risâle-i Münîre adlı eserinde yer alan bir hadîs-i şerîfte, Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) buyuruyor ki: “Bir kimsenin havada uçtuğunu ve deniz üzerinde yürüdüğünü, yahut ağzına ateş koyup yuttuğunu görseniz, fakat İslâmiyete uymayan bir iş yapsa, kerâmet sahibiyim derse de, onu büyücü, yalancı, sapık ve insanları doğru yoldan saptırıcı biliniz!”

İmâm-ı Rabbânî hazretleri, Mektûbât adlı eserinin üçündü cildi 123. mektûbunda, bu husûsla ilgili olarak şöyle buyurmuştur:

“İnsanı Allahü teâlâya kavuşturan yollar ikidir. Birincisi, peygamberlerin yakınlığı gibi olan (Nübüvvet yolu) olup, insanı aslın aslına ulaştırır. Peygamberler “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât” ve bunların sahâbîleri bu yoldan kavuşmuşlardır. Ümmetlerinden sahâbî olmıyanlar arasından dilediklerini de bu yoldan kavuşmakla şereflendirirler. Fakat bunlar pek azdır. Bu yolda vâsıta, aracı yoktur. Ya’nî vâsıl oldukdan sonra, doğrudan doğruya asldan feyz alırlar. Hiçbiri, ötekine vâsıta olmaz, perde olmaz. İkinci yol, (Vilâyet yolu)’dur. Kutblar, evtâd, büdelâ ve nücebâ ve bütün evliyâ hep bu yoldan kavuşmuşlardır. Bu yol, (Sülûk) yoludur. Evliyânın cezbeleri de, bu yolun cezbeleridir. Bu yoldan kavuşanlar, birbirlerine vâsıta ve perde olurlar. Bu yoldan vâsıl olanların önderi ve en üstünleri ve ötekilere vâsıta olanı, hazret-i Ali Mürtedâ “kerremallahü teâlâ vecheh-ül-kerîm”dir. Bu yolda gelen feyzlerin kaynağı odur. Resûlullahtan (aleyhisselâm) gelen feyzler, ma’rifetler hep onun vâsıtası ile gelir. Fâtımat-üz-Zehrâ ve hazret-i Hasen ve hazret-i Hüseyn (r.anhüm), bu

makamda, hazret-i Ali ile ortaktırlar, öyle sanıyorum ki, hazret-i Ali, dünyâya gelmeden önce de, bu makamda idi. Vefât etdikden sonra da, bu yolda her velîye gelen feyzler, hidâyetler, yine onun vâsıtası ile gelmektedir. Çünkü kendisi, bu yolun en yüksek noktasında bulunuyor. Bu makamın sahibi odur. Hazret-i Ali vefât edince, ondan yayılan feyzler, hazret-i Hasen ve sonra hazret-i Hüseyn vâsıtası ile geldi. Daha sonra oniki İmâmdan, sağ olanları da vâsıta oldular. Bunlardan sonra gelen evliyâya feyzler, bu oniki İmâm vâsıtası ile geldi. Kutblara, nücebâyâ da, hep bunlardan geldi. Abdülkâdir-i Geylânî "kuddise sirruh", dünyâya gelip, velî oluncaya kadar hep böyle idi. Sonra, bu da bu vazîfeye kavuştu. Ondan sonraki kutblara ve nücebâya ve bütün Evliyâya oniki İmâmdan gelen feyzler ve bereketler, bunun vâsıtası ile geldi. Başka hiçbir velî bu makama kavuşamadı. Bunun içindir ki, "Önceki Velîlerin güneşleri battı. Bizim güneşimiz ufuk üzerinde sonsuz kalacak, hiç batmıyacaktır" buyurmuştur. Hidâyet, irşâd feyzinin akmasını güneş ışıklarının yayılmasına benzetmiştir. Feyzin kesilmesine, güneşin batması demiştir. Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerine oniki İmâmın vazîfeleri verilmiştir. Rüşd ve hidâyete vâsıta olmuştur. Kıyâmete kadar, her velîye feyzler onun vâsıtası ile gelecektir. (Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin bu vasfından dolayı, ona "Gavs-ül-a'zam" denilmiştir.)

Her asırda gelen müceddidler, onun vekîlleridir. (Hazret-i Îsâ "aleyhisselâm" ve hazret-i Mehdî ve İmâm-ı Rabbânî "kuddise sirruh" (Nübüvvet yolu) ile vâsıl olduğundan, vâsıtaya ihtiyâçları yoktur. Ebû Bekr-i Sıddîk "radıyallahü anh", nübüvvet yolunda Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" vekîlidir.)

Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinden ilim ve feyz alarak yetişip, yükselen talebelerinden bir kısmı şu zâtlardır: Başta kendi oğullarından on tanesi gelmektedir. Bunlar: Abdülvahhâb, babasının vefâtından sonra kendi medresesinde ders vermek ve va'z etmek sûretiyle pekçok talebe yetiştirmiştir. Şeyh Îsâ, hadîs derslerini vermek ve va'z vermekle meşgûl olmuştur. Mısır'a gidip, orada da talebe yetiştirmiştir. Ebû Bekr Abdülazîz, ilimde yetiştikten sonra talebe yetiştirmekle meşgûl olmuş, pekçok kimse kendisinden feyz almıştır. Şeyh Abdülcebbâr, Abdurrezzâk, İbrâhim, Muhammed, Abdullah, Yahyâ ve Mûsâ bin Abdülkâdir. Bu oğullarından başka, torunlarından çoğu da ondan ilim ve feyz almışlardır. Ondan ilim ve feyz alan binlerce talebesi vardır. Aliyyül-Hallâvî isimli bir talebesi, Bağdad'dan çıkıp senelerce seyahat yapıp, birçok yeri gezdikten sonra Bağdad'a dönmüştü. Arkadaşları seyahat hâtıralarını sorduklarında şöyle anlatmıştır: "Şam, Mısır, İran ve Afrika'nın kuzeyindeki memleketleri gezip, gördüm. Üçyüzaltmış evliyâ ile görüşüp, sohbet ettim. Hepsinden işittiğim söz şudur: "Abdülkâdir-i Geylânî hazretleri bizim mürşidimizdir. Rehbe-rimizdir. Bizi Allahü teâlânın rızâsına kavuşturan odur." Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin irşâd ile vazîfelendirdiği talebelerinden bir kısmı da şu zâtlardır: Şeyh Ebû Midyen Magribî, Şuayb bin Hüseyn, Seyyid Seyfeddîn Abdülvehhâb, Şeyh Seyyid Muhammed Şemseddîn, Ebû Abbâs Ârif, Seyyid Abdurrezzâk, Şeyh Bekâ bin Batû, Ali bin Hîsî, Muhammed bin Kâyid Evânî, Ebû Suud bin Şiblî, Şeyh Kadîb-ül-Bân Mûsulî, Şeyh Yûnus Kusab bin Kâşimî'dir.

Vefâtı: Abdülkâdir-i Geylânî hazretleri vefât edeceği sırada, oğullarına: Yanımdan ayrılın! Çünkü zâhirde sizinle, bâtında sizden başkasıyla (ya'nî Allahü teâlâ ile) beraberim. Yine o esnada buyurdular: Yanımda sizden başkaları da vardır. Onlara yer açın. Onlara edebi gözetin. Burada büyük rahmet vardır. Onları sıkıştırmayın! Yine buyurdu: Aleykümüsselâm ve rahmetullahi ve berekâtühü, Allahü teâlâ beni ve sizi mağfiret etsin! Allahü teâlâ benim ve sizin tövbelerimizi kabûl etsin! Bismillah gayre müvedde'în. Bir gün bir gece hep böyle buyurdular.

Oğlu Şeyh Abdurrezzâk anlatır: Gavs-ül-a'zam, o esnada, ellerini kaldırıp, uzattı ve: "Ve aleyküm selâm ve rahmetullahi ve berekâtühü! Tövbe ediniz ve size geliyorum denilenlerin safına giriniz!" buyurdu.

Vefât ederken iki defa, Allahümme refîk'al a'lâ deyip: "Size geliyorum, size geliyorum" buyurdu. Tekrar buyurdu ki: "Durun!" Bunun ardından, ona ölüm ve sekerât hâli geldi. Bu hâlde iken: "Bana kimse birşey sormasın. Ben, Allahü teâlânın ilminde bir hâlden başka bir hâle geçmekteyim" buyurdu.

Son anlarında, oğlu Abdülcebbâr, babacığım, bedenin acı duyuyor mu? diye arz edince, "Bütün uzuvlarım acı içindedir. Yalnız kalbimde hiç acı ve elem yok. O, Allahü teâlâ iledir."

Oğlu Şeyh Abdülazîz hastalığınız nasıldır? diye arz edince; "Benim hastalığımı, insan, cin ve meleklerden hiçbiri bilmez ve

anlıyamaz. Allahü teâlânın ilmi, hükmü ile nâkıs olmaz. Hüküm değişir, ilim ise değişmez. Allahü teâlâ, dilediğini siler, dilediğini yazar. Umm-ül-kitab O'ndadır, O'na yaptığından suâl olunmaz. Kullara ise, yaptıkları sorulur" buyurdu.

Daha sonra, kudret ile hâkim, kullarına ölüm ile gâlib olan Allahü teâlâ, her ayıb ve kusurdan münezzehdir. Lâ ilahe illallah Muhammedün Resûlullah! Sonra, Allah Allah Allah... deyip sonra sesini kesti, dilini damağına yapıştırıp, mükerrem rûhunu teslim eyledi.

Vefâtı büyük bir üzüntüyle karşılandı. Cenâze namazını kılmak üzere, görülmemiş bir kalabalık toplandı. Cenâze namazını oğlu Abdülvehhâb kıldırdı. O kadar insan toplanmıştı ki, kalabalık sebebiyle ancak gece defn edilebildi, insanlar, büyük kalabalıklar hâlinde ziyâretine geldiler. Bu ziyâretler günlerce devam etti.

Vasıyyeti: Oğlu Abdurrezzâk suâl edince şöyle vasıyyet eyledi:

Ey oğlum! Allahü teâlâ bize ve sana ve bütün müslümanlara tevfîk (muvaffakiyet) ihsân eylesin! Sana Allahtan korkmanı ve O'na tâat üzere olmanı, dînimizin emir ve yasaklarına riâyet etmeni ve hududunu gözetmeni vasıyyet ederim.

Ey oğlum! Allahü teâlâ bize, sana ve müslümanlara tevfîk versin! Bizim bu tarîkatimiz, Kitâb ve Sünnet üzere bina edilmiştir. Kalbin selâmeti, el açıklığı, cömerdlik, cefâ ve ezaya katlanmak ve din kardeşlerinin kusurlarını affetmek üzere kurulmuştur.

Ey oğlum! Sana vasıyyet ederim! Dervişlerle beraber ol. Meşâyıha hürmeti gözet! Din kardeşlerinle iyi geçin! Küçük ve büyüklere nasihat üzere ol.

Dinden başka şey için kimseye düşmanlık etme!

Ey oğlum! Allahü teâlâ bize ve sana tevfîk versin! Fakrin hakîkati, senin gibi olana muhtaç olmaman, zenginliğin hakîkati ise, senin gibi olandan bir şey istememendir. Tasavvuf hâldir, söz değildir, söz ile de ele geçmez. Dervişlerden, Allahtan başkasına ihtiyâç duymayan birisini görürsen, ona ilim ile değil, rıfk ile, güler yüz, tatlı söz ve yumuşaklıkla muâmele eyle! Zîrâ ilim onu ürkütür, rıfk ise çeker ve yaklaştırır.

Ey oğlum! Allahü teâlâ bize, sana ve müslümanlara tevfîk versin! Tasavvuf sekiz haslet üzerine kurulmuştur: Cömerdlik, rızâ, sabır, işâret, gurbet, yün elbise giymek, seyahat etmek ve fakirlik, cömerdlik, İbrâhim aleyhisselâmın; rızâ, İshâk aleyhisselâmın; sabır, Eyyûb aleyhisselâmın; işâret Zekeriyyâ aleyhisselâmın; gurbet Yûsuf aleyhisselâmın; yün giyinmek, Yahyâ aleyhisselâmın; seyahat, Îsâ aleyhisselâmın; fakirlik, efendimiz ve şefaatçimiz Muhammed Mustafâ'nın (aleyhisselâm) hasletleridir.

Ey oğlum! Zenginlerle sohbetin, görüşmen izzet ile, onlara değer vermiyerek, fakirlerle görüşmen ise, kendine değer vermiyerek olsun.

İhlâs üzere ol! İhlâs, insanların görmesini hâtıra getirmeyip, yaradanın dâima gördüğünü unutmamaktır. Sebeblerde Allahü teâlâya dil uzatma. Her hâlde Allahü teâlâdan gelene râzı ve sükûn üzere ol. Allah adamlarının huzûrunda şu üç sıfat üzere bulun: Alçak gönüllülük, iyi geçinmek ve kötülüklerden arınmış bir kalb. Hakîkî yaşamak, nefsini öldürmenle olur. (Nefsini öldürmek; nefsinin arzularını, haram ve zararlı isteklerini yerine getirmemek demektir.)

Menkıbeleri: Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin kerâmetleri ve menkıbeleri pekçoktur. Onun ayaklarının, zamanındaki bütün evliyânın omuzları üzerinde olacağı haber verilmiştir. İmâm-ı Vâfî, Târih'inde, Abdülkâdir-i Geylânî'nin (kuddise sirruh) kerâmetleri ile ilgili olarak şöyle demektedir: Kerâmetleri, sayılamıyacak kadar çoktur. Dinde imamlık derecesine çıkanlardan, onun kerâmetlerinin tevâtür hâline geldiğini duydum. Bu dînin âlim ve velîleri söz birliği ile diyorlar ki, Abdülkâdir-i Geylânî'den görüldüğü kadar, hiçbir velîden kerâmet görülmemiştir.

İmâm-ı Rabbânî hazretleri buyuruyor ki: Abdülkâdir-i Geylânî, vilâyet-i Muhammediyyenin son noktasına ulaşmıştır. Bu ümmette en çok kerâmet ondan görülmüştür. Birgün hutbe okurken, Hızır aleyhisselâmın, kapının önünden geçmekte olduğunu görmüş ve: "Ey İsrâiloğlu, gel de, hazret-i Muhammed'in (aleyhisselâm) mübârek sözlerini dinle!" buyurmuştur.

Gavs-ül-a'zam Abdülkâdir-i Geylânî ve menkıbeleri hakkında çok sayıda, kıymetli kitaplar ve risaleler yazılmış, tabakat kitaplarında uzun anlatılmış, çok kıymetli sözler söylenmiştir.

Abdülkâdir-i Geylânî hazretleri, ilimde çok yüksek derecede idi. Birgün, biri huzûrunda Kur'ân-ı kerîm okudu. Abdülkâdir-i Geylânî hazretleri de okunan âyet-i kerîmeleri tefsîr etmeye başladı. Çeşitli yönlerden tefsîr ediyordu. O mecliste okunan âyet-i kerîmelerin, tam kırk çeşit tefsîrini yaptı. Yaptığı her çeşit tefsîrinin delîlini gösterdi. Gösterdiği delîlleri de gayet geniş bir şekilde izah etti. Orada bulunanlar, yaptığı onbir çeşit tefsîri anlayabildiler. Bundan sonrası o kadar derindi ki, anlayamadılar. Orada bulunanlar, hayretler içinde kaldılar. Sonra da: Sözü bıraktım. Şimdi Kelime-i tevhîde geldik, "La ilahe illallah" dedi. Bunu söyler söylemez, orada bulunanları bir hâl kapladı, kendilerinden geçtiler. O hâl sebebiyle, sahraya dağıldılar.

Abdülkâdir-i Geylânî hazretleri buyurdu ki: "Yirmibeş sene sahralarda dolaşıp, yerden biten otları yemeden, derelerdeki sulardan içmeden ve bir kerre içince, bir yıl veya daha çok müddet susuz durmadan, insanlar içinde oturup, onları irşâda başlamadım. Ben sahralarda dolaşırken, "Ol" sözü ile ihsân olundum. Ondan sonra çok yiyecek maddeleri buldum, istediğimi yerdim. Dağdan bir parça koparınca elimde helva olurdu, yerdim. Kuma tuzlu su dökerdim, tatlı su olurdu içerdim. Sonra Allahü teâlâya karşı edebi gözeterek bunları terk ettim."

Mâşukluk makamında, gök kubbe altında, Gavs-ül-a'zam gibi bir kimse gelmemiştir ve gelmez. Şeyh Ebû Midyen Magribî buyurdu: Hızır aleyhisselâma rastladım. Asrımızdaki doğu ve batıda bulunan meşâyıhı sordum. Ferd-i efham ve Gavs-ül-a'zamı sordum. Cevâbında: "O, Sıddîkların İmâmı, âriflerin hucceti, ma'rifetin rûhudur. Evliyâ arasında şânı büyüktür" buyurdu.

Abdülkâdir-i Geylânî (radıyallahü anh) birgün abdest almıştı. O anda, bir kuş üzerini kirletti. Başını kaldırdığında, kuş uçuyordu. Bakışı ile beraber, yere düşüp öldü. Elbiseyi temizleyip, sattırdı. Parasını sadaka olarak dağıttı. Üzerine sinek konmazdı. Bu husûsda da Ceddi Resûlullahın (aleyhisselâm) verasetine (mirasına) kavuşmuştu.

Bağdad'ın âlim ve fâdıllarından biri, Cum'a namazından sonra, talebesi ile birlikte, kabirleri ziyârete ve ölüler için Fâtiha okumağa gidiyordu. Yolda siyah bir yılan gördü ve elindeki bastonuyla vurup öldürdü. O anda uzun bir duman gelip onu örttü. Gözden kayboldu. Talebesi şaştı kaldı. Bir saat sonra kaybolan o zâtı geliyor gördüler. Karşılamağa gittiler. Üzerinde gayet süslü kıymetli bir elbise gördüler. Hâlini ve elbisesini sordular. Şöyle anlattı: Duman beni Örtünce, beni kapıp tuttukları gibi bir adaya götürdüler. Denizin dibine indirdiler. Cinlerin pâdişâhının huzûruna götürdüler. Pâdişâh, elinde kınından çekilmiş bir kılıçla taht üzerinde oturuyordu, önünde ise, başı ezilmiş ölü bir genç vardı. Başından gövdesine doğru kan akıyordu. Benim için, adamlarına; "Bu kimdir?" diye sordu. Bu gencin katilidir dediler, öfkeyle bana baktı ve: "Ey şehrin üstadı, bu genci niçin sebebsiz yere öldürdün?" dedi. Reddettim ve: "Allah korusun! Onu ben öldürmedim. Bana iftira ediyorlar" dedim. Cin pâdişâhına, onun öldürdüğünün alâmeti, elindeki bastonudur. Buyurun bakın, bastonu kanlıdır dediler. Bastonumdaki kanı görüp: "Bu kan nedir?" dedi. Bu bastonla bir yılan öldürdüm, onun kanıdır dedim. "Ey insan, o yılan benim bu oğlumdur" dedi. Sonra sustu, bir an durdu ve kadıya dönüp: "Bu adam, adam öldürdüğünü ikrâr etti. Sen de katline hükmet" dedi. Kâdı katlime karar verdi. Müftî de, hükme uygun fetvâ verdi. Kılıcı ile bana vurmak istedi. Kalbimden iltica edip, şeyhim, üstadım, Gavs-üs-Sakaleyn Abdülkâdir-i Geylânî'den yardım istedim. O anda bir adam göründü. Nûr yüzlü idi. "Bu adamı öldürme! Çünkü o, evliyânın Sultânı Gavs-ül-a'zam Seyyid Abdülkâdir-i Geylânî'nin (radıyallahü anh) talebelerindendir. Bunun yüzünden sana sitem eder, gücenirse, o hazrete ne cevap verirsin?" dedi. Gavs-ül-a'zamın ismini duyar duymaz, kılıcı elinden attı ve: "Ey şehrin üstadı, Gavs-ül-a'zama olan hürmetimden seni affettim. Şimdi bize İmâm ol ve oğlumun cenâze namazını kıldır ve mağfiret olunması için duâ eyle" dedi. Sonra bana, süslü, değerli bir elbise giydirdi ve beni, buradan kapıp götürenlerle buraya gönderdi.

İmâm-Hasen-i Askeri (radıyallahü anh), seccadesini eshâbından birine emânet bırakıp, Gavs-ül-a'zama ulaştırmasını vasıyyet etti. Onu muhafaza edip, ömrünün sonunda, güvenilir birine emânet edip, aynı vasıyyeti yapmasını, böylece elden ele, hicrî beşinci asrın ortalarında, Seyyid Abdülkâdir-i Geylânî ismi ile meşhûr Gavs-ül-a'zam

zuhur edince, ona verilmesini ve kendisinden ona selâm söylemesini tavsiye etti.

Gavs-ül-a'zam, Medîne-i münevvereden Bağdâd-ı Dârüsselâma gelirken, yolda hırsızlardan birine rastladı. Hırsız soyacak adam arıyordu. Gavs-ül-a'zam ona: "Sen kimsin?" buyurdu. Hırsız, ben çölde yaşıyanlardanım dedi. Gavs-ül-a'zam ona, isminin ma'siyet (günah) mürekkebi ile yazılmış olduğunu açıkladı. Hırsızın kalbinden, bu heybet ve azamet sahibi kişinin Gavs-ül-a'zam olması muhtemeldir düşüncesi geçti. Hırsızın kalbinden geçeni hırsıza söyledi ve: "Evet, ben Abdülkâdir'im" buyurdu. Hırsız, derhal düşüp mübârek ayaklarına kapandı ve dilinden: "Ey Seyyid Abdülkâdir, Allah için bana bir ihsânda bulun!" sözleri çıktı. Gavs-ül-a'zam, hâline acıdı ve kalbinin düzeltilmesi için, Allahü teâlâya duâ etti. Hitâb geldi: "Ey Gavs-ül-a'zam, hırsızı doğru yola götür. Onu sevgililer hidâyetine irşâd eyle, onu kutublardan biri eyle!" Hırsız, eşsiz teveccühleri ile kutublardan oldu.

Abdülkâdir-i Geylânî hazretleri, değerli, nefis, süslü elbise giyerdi. Bir defa yedibin dinarlık, bir sarık yaptırdı. Bir muhtaç gördü ve bu sarığı ona hediye etti.

Temiz bir hanım, Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerine tâbi olup talebesi olmuştu. Talebe olmasından önce, bu kadına, ahlâksız bir adam âşıktı. Bu kadın dağda iken, bir ihtiyâç için bir mağaraya girdiğinde o adam da, ardından mağaraya girdi. Kadına yanaşıp, onun namusunu kirletmek istedi. Kadın kaçacak, saklanacak bir yer bulamadı. Gavs-ül-a'zamın ismini söyleyip: "Yardım et (yetiş, imdâd) ey Gavs-ül-a'zam, ey insanların ve cinlerin gavsı, yardımcısı, yetiş! Yetiş ey Şeyh Muhyiddîn (dînin ihyâ edicisi), yetiş ey Seyyid Abdülkâdir!" deyip feryâd etti. O anda Gavs-ül-a'zam medresede abdest alıyordu. Ayaklarında tahtadan na'linler vardı. Onları çıkarıp mağara tarafına savurdu. Ahlâksız, arzusuna kavuşamadan, na'linler kafasına ulaştı ve ölünceye kadar başına vurdular, vurdular. Ahlâksız öldü ve na'linler vurmağı bıraktılar. Kadın, o mübârek na'linleri alıp, hazret-i Gavsa getirdi ve başından geçeni anlattı.

Birgün bulunduğu mezhebden başka mezhebe geçmek hakkında düşündü. O gece, bütün eshâbı ile beraber Resûlullah (aleyhisselâm) efendimizi rü'yâda gördü. Bu arada İmâm-ı Ahmed bin Hanbel'i (radıyallahü anh) gördü. Bir eliyle sakalını tutmuş, Resûlullah efendimizden rica ediyor ve: "Ey Allahın Resûlü, oğlun Muhyiddîn Seyyid Abdülkâdir'e buyur da, bu zaîf ihtiyârı himâye etsin" diyordu. Resûlullah (aleyhisselâm) tebessüm buyurarak: "Ey Seyyid Abdülkâdir, bu şeyhin ricasını kabûl et" buyurdu. Resûlullahın emri ile, onun ricasını kabûl etti ve sabah namazını Hanbelîlerin namazgahında kıldı. Hâlbuki o gün Hanbelî namazgahında İmâmdan başka kimse yoktu. Abdülkâdir-i Geylânî hazretleri oraya gelince, çok kimseler de ardından gelip, mescidde boş yer kalmadı. Râvî der ki: Eğer Gavs-ül-a'zam hazretleri o gün, Hanbelî namazgahında hâzır olmasaydı, Hanbelî mezhebi unutulacaktı.

Gavs-ül-a'zam birgün, İmâm-ı Ahmed bin Hanbel'in kabrini ziyâret etti. Yanında evliyâdan bir cemâat da vardı. Kabrin başında okudular. İmâm-ı Ahmed bin Hanbel (radıyallahü anh), kabirden çıktı. Elinde gömlek vardı. Gömleği verdi ve birbirlerinin boynuna sarıldılar. Sonra İmâm-ı Ahmed: "Ey Seyyid Abdülkâdir, fıkıh, tasavvuf, helâlin, haramın ilmi sana muhtaçtır" buyurdu.

Abdülkâdir-i Geylânî (kuddise sirruh) buyurdu ki: "Hicrî beşyüzyirmibir senesi Şevval ayının onaltısı olan Salı günü Öğleden önce, Resûlullahı (aleyhisselâm) rü'yâmda gördüm. Ey oğlum, niçin konuşmuyorsun? buyurdu. Babacığım ben yabancıyım. Bağdad fasihlerinin yanında nasıl konuşurum? dedim. Ağzını aç! buyurdu. Ağzımı açtım. Yedi defa mübârek ağzının suyundan ağzıma saçtı ve: "İnsanlarla konuş, onları güzel hikmet ve va'zlar ile Rabbinin yoluna çağır." buyurdu. Öğle namazını kıldım. Yanımda kalabalık insanlar gördüm. Nutkum tutuldu. Ali bin Ebî Tâlib'i (radıyallahü anh) gördüm. Mecliste benim karşımda ayakta duruyor ve bana: "Ey oğlum niçin konuşmuyorsun?" diyordu. Babacığım! Nutkum tutuldu, konuşamıyorum dedim. Ağzını aç buyurdu. Açtım. Ağzının suyundan ağzıma altı defa saçtı. Niçin yediye tamamlamadınız? dedim. Resûlullaha karşı olan edebimden buyurdu ve gözden kayboldu. Bundan sonra en fasih bir dille konuşmağa başladım."

Gavs-ül-a'zam birgün bir mahalleden geçerken bir müslümanla bir hıristiyanın münâkaşa ettiklerini gördü. Sebebini sordu. Müslüman: "Bu hıristiyan, bizim peygamberimiz, sizin peygamberinizden üstündür diyor, ben ise, bizim peygamberimizin üstün olduğunu söylüyorum" dedi.

Gavs-ül-a'zam, hıristiyana: "Îsâ aleyhisselâmın Muhammed aleyhisselâmdan üstün olduğunu hangi delîlle isbât ediyorsun?" buyurdu. Hıristiyan, bizim peygamberimiz ölüyü diriltti dedi. Gavs-ül-a'zam (radıyallahü anh): "Ben peygamber değilim. Sâdece Peygamberimiz Muhammed aleyhisselâma uyan bir müslümanım. Eğer ölüyü diriltirsem, Peygamberimiz Muhammed aleyhisselâma inanır mısın?" buyurdu. Hıristiyan, inanırım dedi. Gavs-ül-a'zam: "Bana, harâb olmuş, eski bir kabir göster ve Peygamberimizin (aleyhisselâm) üstünlüğünü gör!" buyurdu. Eski bir kabir gösterdi. Gavs-ül-a'zam, hıristiyana: "Sizin peygamberiniz ölüyü diriltmek istediği zaman, hangi sözleri söylerdi?" buyurdu. Hıristiyan, "kum bi iznillah = Allahın izni ile kalk, diril" söylerdi, dedi. Bunun üzerine Gavs-ül-a'zam, ona: "Bu gösterdiğin kabirde yatan kişi, dünyâda şarkıcı idi. İstersen onu şarkı söyler hâlde dirilteyim, nasıl istersen öyle yapayım!" buyurdu. Peki, öyle olsun dedi. Gavs-ül-a'zam kabre döndü ve: "Allahın izni ile kalk!" buyurdu. Kabir açıldı ve ölü, şarkı söyler hâlde kalktı. Hıristiyan bu kerâmeti görünce, Peygamberimizin üstünlüğünü ikrâr edip, Gavs-ül-a'zamın elinde müslüman oldu.

Gavs-ül-a'zam (radıyallahü anh) zamanında, Bağdad'da tâ'ûn hastalığı vâki oldu. Hergün binlerce erkek ve kadın ölüyordu. Bağdad ehâlisi, Gavs-ül-a'zama, bu öldürücü hastalıktan şikâyet ettiler. "Medresemizin avlusundaki otlardan döğünüz ve yiyiniz, Allahü teâlâ, hastalara bununla şifâ verir ve tâ'ûnu kaldırır" buyurdu. Buyurduğu gibi yaptılar, hastalar iyileşti ve Allahü teâlâ, onlardan tâ'ûnu kaldırdı. Hastalar çok olduğu ve izdiham had safhaya eriştiği için, Gavs-ül-a'zam: "Medresemiz suyundan bir damla içene, Allahü teâlâ şifâ verir" buyurdu. İsanlar, o mübârek medresenin suyundan içtiler ve tam sıhhate kavuştular. Zamanında Bağdad'da bir daha tâ'ûn hastalığı görülmedi.

Ebü'l-Feth Hirevî anlatır: "Şeyh Abdülkâdir-i Geylânî'ye kırk sene hizmet ettim. Bu müddet içerisinde, sabah namazlarını, yatsının abdesti ile kıldığını gördüm. Ne zaman abdesti bozulsa, o zaman abdest alır, iki rek'at namaz kılardı. Yatsı namazını kılıp, husûsî odasına girer, beraberinde o odaya kimse giremezdi. Sabahleyin odadan çıkardı." Yine Hirevî anlatır: "Bir gece Şeyhin yanında yattım. Gecenin evvelinde namaz kıldığını gördüm. Namazı çok uzun sürmedi. Sonra gecenin üçde biri geçinceye kadar zikretti. El-Muhît, er-Rab, eş-Şehîd, el-Hasîb, el-Fa'âl, el-Hallâk, el-Hâlık, el-Bârî, el-Mûsâvvir derdi. Gördüm ki, zaîflemiş, küçülmüş idi. Ardından kendisini çok büyük gördüm. Ya'nî bir küçülüyor, bir büyüyordu. Sonra havada yükseliyor, yükseliyor, gözümden kayboluyordu. Sonra ayakta namaz kıldı. Uzun sûreler okudu. Gecenin üçde ikisi böyle geçti. Secdeleri, gerçekten çok uzun idi. Sonra müteveccih, müşâhid ve murâkıb olarak oturur, sabah vaktine yakın zamana kadar öylece dururdu. Sonra duâ eder, yalvarır, yakarır, kulluğunu Rabbine arz ederdi. O esnada, kendisini, bakan gözlerin dayanamıyacağı bir nûr kaplardı. Yanında, "Selâmün aleyküm, Selâmün aleyküm" seslerini duyardım. Kendisi bu selâmlara cevap verir; bu hâl sabah namazına çıkıncaya kadar devam ederdi. Hızır aleyhisselâmla çok defalar görüşmüştür."

Mısır'da bir tüccâr vardı. Gavs-ül-a'zam hakkında kuvvetli i'tikâd, hâlis ihlâs sahibi idi. Kalbinde, vasıtasız olarak, onun şerefli yolunda sülûk etme arzusu vardı. Ya'nî Gavs-ül-a'zamın huzûruna gidip, bizzat onun elinde tarîkatine girmek arzusundaydı. Çeşitli engeller sebebiyle kırk sene içinde bu niyet ve arzusuna kavuşamadı. Sonra yola çıkıp Bağdad'a vardı. Gavs-ül-a'zamın âhırete intikâl ettiğini işitti. Muradına kavuşamamaktan ötürü canına kıymak istedi. Kabrini ziyârete geldi. Ziyâret edebini takındı. Gavs-ül-a'zam kabrinden çıkıp, elini tuttu tövbe ettirdi ve onu talebeliğe kabûl etti. Bu zâtla üçyüz kişi irşâd şerefine kavuştu ve Allahü teâlâya vâsıl oldular, İslâm âlimleri bu şekilde olan intisabın sahih ve sâdık olduğunu söylemişlerdir.

Gavs-ül-a'zam (radıyallahü anh), bir defa Medîne-i münevvereye geldi. Resûlullahın (aleyhisselâm) Ravda-i mutahharasını kırk gün ziyâret edip, ayakta durdu ve ellerini göğsünün üzerine koyup şu iki beyitle münâcaat etti:

Günâhlarım denizin dalgalarından da çok,
Yüce dağlara benzer, hattâ daha da büyük;

Ve lâkin affedici kerîmin huzûrunda,
Sinek kanadı kadar, hattâ daha da küçük.

Bir başka zaman da gelip, Hücre-i şerîfenin yakınında bir dörtlük daha okudu. Resûlullahın (aleyhisselâm) mübârek eli göründü, müsâfeha etti, öpüp başına koydu.

Bir kadın, çocuğunu, Abdülkâdir-i Geylânî'ye (radıyallahü anh) getirip: "Oğlumun kalbini size tutulmuş gördüm; bana hizmetinden onu azâd edip, size getirdim" dedi. Şeyh hazretleri bu genci yanına aldı. Ona mücâhede ile emretti. Tarikatta sülûke başlattı. Bu şekilde devam ederken, birgün annesi çıka geldi. Oğlunu, az yemek ve az uyumak sebebiyle, zaîf ve sararmış, arpa ekmeği yer hâlde buldu. Bu hâl ona dokundu. Çocuğunu bırakıp, Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin yanına girdi. Şeyh hazretleri oturmuş, tavuk yiyordu. "Efendim, siz burada tavuk yersiniz, benim oğlum ise, arpa ekmeği yer" dedi. Şeyh bunu duyunca, elini, tavuk kemiklerinin üzerine koyup: "Kum bi-iznillâh", ya'nî Allahü teâlânın izni ile kalk, diril! buyurdu. Tavuk hemen dirildi. Şeyh, kadına hitaben: "Senin oğlun böyle olduğu zaman, dilediğini yesin!" buyurdu.

Meclisinin üzerinde kırlangıç uçup, sesi ile, orada bulunanları meşgûl etti. Abdülkâdir-i Geylânî: "Ey rüzgâr, bu kuşun başını al!" buyurdu. Buyurması ile beraber, kuşun yere düşmesi bir oldu. Ama başı bedeninde değil, başka yere düşmüştü. Şeyh hazretleri kürsîden inip, o kırlangıcı eliyle aldı. Diğer eliyle de üzerini okşadı ve Besmele okudu. Kuş hemen dirildi ve uçtu.

Yanından geçmekte olan ve sultâna âit şarabı taşımakta olan üç kişi ve bir emîr, ya'nî subay vardı. Şeyh onlara hitâben: "Durun!" buyurdu. Dinlemediler. Hayvana dur, buyurdu. Hayvan durdu. Hayvanın yanında olanlara kulunç ârız olup, bağrışmağa başladılar. Yaptıklarına tövbe ettiler, ağrıları geçti. Şarap ise, sirke olmuştu. Küpleri, damacanaları açınca, içlerinde şarap değil, sirke olduğunu ibretle gördüler. Meclisindeki talebelerinden biri rahatsızlandı. Hareket edemiyordu. Yardım ister gözle, hocasına baktı. Bunun üzerine Abdülkâdir-i Geylânî, hemen va'z kürsüsünün merdiveninden indi. Ama kürside insan başı gibi bir baş, sonra omuzları ve göğsü göründü. Daha sonra kürside Şeyhin şeklinde, onun konuşma ve sesinde birisi va'za devam ediyordu. Şeyh ise, o talebesiyle meşgûl oluyordu. Başını elbisesinin yeni ile örtmüştü. Talebe birden kendini sahrada gördü. Yanında akar su ve ağaç vardı. İhtiyâcını rahatça giderdi, dereden abdest aldı, namaz kıldı. Selâm verince, Abdülkâdir-i Geylânî, üzerindeki örtüyü kaldırdı. Şaşılacak şey! Kendini, mecliste arkadaşlarının arasında buldu. Şeyh ise, eskisi gibi, kürsüde durup va'z ediyordu.

Ramazân-ı şerîfte birgün, ayrı ayrı yetmiş kişi, birbirinden habersiz, Gavs-ül-a'zamı iftara da'vet etti. Herbiri kendi evini şereflendirmek, bereketlendirmek istiyordu. Her birinin da'vetini kabûl etti. Aynı anda da'vet edenlerin evlerinde iftarda bulundu. Onlarla birlikte yemek yedi. Bu haber, bu büyük ve havsalaya sığmaz kerâmet, bir anda Bağdad'a yayıldı. Huzûrunda hizmet eden hizmetçilerden biri, Gavs-ül-a'zam o akşam tekkesinden çıkmadığı, iftarı burada yaptığı hâlde, o kimselerin evlerine girip, onlarla yemek yemesi ve bu yemeğin aynı anda olması nasıl olur? diye düşündüğü zaman, Gavs-ül-a'zam, o hizmetçisine dönerek: "Onlar doğru söylüyorlar, herbirinin da'vetinde bulundum, ayrı ayrı, fakat aynı zamanda herbirinin evlerinde yemek yedim" buyurdu.

Gavs-ül-a'zam birgün, va'z için minberde oturuyordu. Birden sür'atle en son basamağa indi. Ayakta, elini elinin üstüne koyarak, mütevâzi bir şekilde durdu. Bir müddet sonra minbere çıktı ve eski yerine oturdu ve va'z ile meşgûl oldu. Orada bulunanlardan birisi, ne oldu diye suâl edince: "Ceddim Resûlullahı (aleyhisselâm) gördüm. Geldi ve minber önünde durdu. Haya edip, son basamağa indim. Kalkıp, gitmeğe başlayınca, bana yerime oturmamı ve insanlara va'z etmemi emr etti, dedi.

Gavs-ül-a'zam daha genç iken, Şeyh Hammâd'a geldi. Şeyh Hammâd ayağa kalktı ve Onu karşıladı: "Merhaba metin dağ, sarsılmaz tepe" deyip, onu yanına oturttu ve biraz konuştuktan sonra: "Sen, asrındaki âriflerin seyyidi, efendisisin" buyurdu.

Abdülkâdir-i Geylânî hazretleri, bir Cum'a günü va'z ediyordu. Cemâat ise, onun dilinden saçılan ma'rifet ve sırlarla dolu kıymetli sözleri can kulağı ile dinliyorlardı. Cemâat arasında Şeyh Ali Hinî, Şeyh Baka, Şeyh Ebû Sa'îd Kaylevî, Şeyh Ebü'n-Necîb Abdülkâhir Sühreverdî, Şeyh Ebû Mükerrem, Şeyh Ebü'l-Abbâs Ahmed bin Ali, Şeyh İbrâhim Nehrevânî, Şeyh Câyegîr, Şeyh Kadîb-ül-Bân Mûsulî, Şeyh Hammâd bin Müslim Debbâs, Şeyh Mâcid, Şeyh Osman bin Merzûk, Hâce Yûsuf Hemedânî, Şeyh Arslan Müsekkî, Şeyh Sıdk-i Bağdadî, Şeyh Mübârek bin Ali, Şeyh Şehâbeddîn Sühreverdî ve diğer birçok büyük zât vardı. Abdülkâdir-i Geylânî hazretleri va'z ettiği sırada, bir ara; "Benim ayağım, bütün evliyânın boyunları üzerindedir" buyurdu. Orada bulunan evliyâdan, önce Şeyh Ali Hinî, Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin ayağını tutup, kendi boynu üzerine koydu. Diğerleri de böyle yaptılar. Hâttâ orada

bulunmayan evliyâ zâtlar da böyle buyurduğundan haberdâr olup, onu tasdik ederek boyunlarını eğmişlerdir.

Receb ed-Dârî şöyle anlatmıştır: Hicretin 616. yılında, Şam'da Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin oğlu Şeyh Mûsâ'dan dinledim. Şöyle anlatıyordu: Rahmetli babam birgün buyurdular ki: "Bir vakit Berye'ye (çöle) çıkıp orada bir müddet kaldım. İçecek su bulamadığım için çok fazla harâretlenmiştim. Allahü teâlâ üzerime bir bulut gönderdi. O buluttan yağmur yağdı. Kana kana su içtim. Sonra bir parıltı ve onun içinden bir sûret görür gibi oldum. O sûret tarafından bana şöyle bir hitâb geldi: "Yâ Abdülkâdir! Ben senin Rabbin ve Halikınım, senin için muharremâti ve senden başkaları için haram kıldığım şeyleri sana helâl kıldım." Ben hemen: "E'ûzü -billahi- mineşşeytânirracîm" dedim. Ve yanımdan git mel'ûn diye onu kovdum. Sonra o gördüğüm nûr zulmete döndü ve o sûret de bir duman oldu. Nihâyet bana yine hitâb ederek: "Ey Abdülkâdir! Rabbinin hükmiyle senin ilmin ve yüksek derecelerine ve hakîkate vukûfunla benim vesvesemden ve aldatmamdan kurtuldun. Ben, şimdiye kadar tarikat ehlinden yetmiş kişiyi böylece kandırıp doğru yoldan çıkarmıştım" dedi. Ben de ona; "Ey mel'ûn, benim kurtulmam, ancak Rabbimin fadlı, lütfu ve ihsânı iledir" diye cevap verdim. Babama: "Bu sesin, şeytanın sesi olduğunu nasıl bildin?" diye sordukları zaman "Şeytanın (Sana haramları helâl kıldım) sözünden anladım" diye buyurdu.

Ma'rifetler sahibi Şeyh Abdullah-i Belhî, Havârik-ül-ahbâb fî ma'rifetil-aktâb kitabının yirmibeşinci babında, Kutb-ül-ibâd Gavs-ül-bilâd Hâce Behâeddîn Muhammed Nakşibendî'yi (radıyallahü anh) anlatırken diyor ki: Hâcegî Sermest'ten duydum, o da Buhârâ'da yaşayan ve oturan kâmil meşâyıhdan duydu. Onlar şöyle anlatırlardı: "Gavs-ül-a'zam (radıyallahü anh), birgün bir cemâatle terasta durup, Buhârâ tarafına dönmüş, güzel bir koku almış ve: "Benim vefâtımdan yüzelliyedi sene sonra, Muhammedî meşreb birisi dünyâya gelir. İsmi Behâeddîn Muhammed Nakşibendî'dir. Bana mahsûs ni'metlere kavuşur" buyurdu. Gerçekten öyle oldu.

Evliyânın büyüklerinden ve mürşid-i kâmillerin en meşhûrlarından olan bu zât, Muhammed Behâeddîn-i Buhârî Nakşibend hazretleridir. O, Abdülkâdir-i Geylânî hazretleri hakkında şu şiiri söylemiştir.

"Pâdişâhı her dû âlem Şah Abdülkâdirest.
Server-i evlâd-ı Âdem Şah Abdülkâdirest.
Âfitâb-ı Mâhitâb-ı Arş, Kürs ve Kalem,
Nûr-i kalb ez nûr-i a'zam Şah Abdülkâdirest."

Tercümesi:

"Her iki âlemin sultânı Şah Abdülkâdir'dir.
Evlâd-ı Âdem'in serveri (reîsi) Şah Abdülkâdir'dir.
Arş'ın, Kürsî'nin, Kalem'in, hem Güneş'i hem Ay'ı."
En üstün nûrdan bir kalb nûrudur, Şah Abdülkâdir."

Eserleri: Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin pekçok eserleri olup, başlıca eserleri şunlardır:

1. Günyet-üt-tâlibîn, 2. Fütûh-ülgayb, 3. Feth-ur-Rabbânî, 4. Füyûzât-ür-Rabbâniyye, 5. Hizbü Beşâîr-il-hayât, 6. Cilâ-ül-hâtır, 7. Mevhib-ür-Rabbâniyye, 8. Yevâkît-ül-hikem, 9. Behcet-ül-esrâr, 10. Tuhfet-ül-müttakîn, 11. Hız-ür-recâ vel-intihâ, 12. Risâlet-ül-Gavsiyye, 13. Merâtib-ül-vücûd, 14. Mi'râc-i Latîf-i meânî, 15. Vusul ilallah, 16. Umdet-üs-sâlihîn, 17. Sittüm mecâlis, 18. Mektûbât-ı Geylânî, 19. Kenz-ül-a'zam, 20. Hizb-ül-hayrât, 21. Hizb-üt-tazarru vel-ibtihâl, 22. Beşâir-ül-hayrât, 23. Esrâr-ül-esrâr, 24. Mecmûa-i evrâd, 25. Delâil, 26. Manzûme-i lâmiyye, 27. Manzûme fit-tevessül bi esmâ-illah-il-hüsnâ, 28. Kasîdet-üt-tasavvufiyye bil-esmâ-il-hüsnâ, 29. Kasîdet-ül-latîfe, 30. Kasîde-i Tâiyye, 31. Kasîde-i mîmiyye, 32. Kasîde-i Ayniyye, 33. Muhtasar fî ilm-iddîn, 34. Risâletün fit-tevhîd, 35. Risâletün fil-vasiyye, 36. Sırr-ül-esrâr ve mazhar-ül-envâr, 37. Sırr-ül-vehhâc fî leylet-il-mi'râc, 38. Usûl-üs-seb'a, 39. Vasıyyetti Gavsiyye, 40. Virdü hısn-ül-hasîn, 41. Risâletün fî meâni-il-esmâ-il-hüsnâ, 42. Melfûzât-ı Geylânî, 43. Dîvân-i Gavs-ül-a'zam.

Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin hayâtını ve menkıbelerini anlatan çok eser yazılmıştır. Onun hakkında yazılan ve büyüklüğünü anlatan eserlerden bir kısmı ve müellifleri şunlardır:

1. Envâr-ün-nâzır (Allâme Ebû Bekr Abdullah bin Nasr Bağdadî).

2. Behcet-ül-esrâr ve ma'den-ül-envâr (Şeyh-ül-İslâm Ebü'l-Hasen Ali Nûreddîn).

3. Ravdât-ün-nâzır (Firûzâbâdî).

4. Gıbdat-ün-nâzır (Şihâbüddîn Ahmed İbni Hâcer Askalânî).

5. Hülâsât-ül-mefahir (Abdullah bin Es'ad Yâfiî).

6. Esnel-mefâhir (Abdullah bin Es'ad Yâfiî).

7. Dürer-ül-cevâhir (İbn-i Mülakin).

8. Kalâid-ül-cevâhir (Şemsüddîn Muhammed bin Yahyâ el-Ensârî).

9. Nüzhet-ül-hâtır (Ali bin Sultan).

10. Dürr-ül-fakîr (Es-Seyyid Abdülkâdir bin eş-Şeyh Ayderûs Yemenî).

11. Zübdet-ül-esrâr fî menâkıb-i Gavs-ül-ebrâr (Abdülhak Dehlevî).

12. Zübdet-ül-âsâr fî ahbâr-i Kutb-ül-ahyâr (Abdülhak Dehlevî).

13. Ravd-ün-nevâzır (Muhammed bin Sa'îd).

14. Nüzhet-ün-nâzır (Ebû Muhammed Abdüllatîf bin Ahmed).

15. Eş-Şeref-ül-Bâhir (Mûsâ bin Muhammed Bealbekî).

16. El-Cenaddânî (Ca'fer bin Hasen).

17. Ravad-ül-Besâtîn (Muhammed Emîn Tûnûsî).

18. Sultân-ül-ezkâr fî menâkıb-i Gavs-ül-ebrâr (İbn-i Şah Hemedânî).

19. Güldeste-i kerâmât.

20. Nesr-ül-cevâhir (Muhammed Sıbgatullah).

21. Zeyn-ül-mecâlis. Bunlardan başka çeşitli dillerde pekçok eser yazılmıştır.

Abdülkâdir-i Geylânî hazretleri buyurdu ki: "Hakîkî yaşamak, nefsinin arzularını, haram ve zararlı isteklerini yerine getirmemek demektir."

"Allahü teâlâya en yakın olan, ahlâkı güzel, kalbi rahat olandır. En üstün amel, kalbin Allahtan başkasına yönelmemesidir."

"Bid'at yoluna sapmayınız! İtâat ediniz, muhalif olmayınız! Sabrediniz, sızlanmayınız! Sabit kalınız, ayrılıp dağılmayınız! Bekleyiniz, ümit kesmeyiniz! özünüzü günahtan temizleyiniz, kirletmeyiniz! Hele Mevlânızın kapısından hiç ayrılmayınız."

"Şükrün esâsı, ni'metin sahibini bilmek, bunu kalb ile i'tirâf etmek ve dille söylemektir."

"Allah için hâline sabr eden fakir, Allaha şükreden zenginden daha değerlidir. Hâline şükredebilen fakir ise, şükreden zenginden ve sabreden fakirden daha üstündür."

"Nefsinin peşine düşüp de, rehberi, yol gösterici hakîkî âlimleri dinlemeyen kimse, gerçekten nasîbsizdir."

"İnsan, kendini Kelime-i tevhîd söylemeye, "La ilahe illallah" demeye alıştırmazsa, ölüm döşeğinde iken onu hatırlaması ve söylemesi güç olur."

"Allahü teâlâ, bir kulunu severse, ona fazla mal ve evlâd vermez. Böylece, Allaha olan muhabbetini engelleyecek bir ortak olmamış olur. Çünkü Allahü teâlâ Gayyur'dur. İbâdette olduğu gibi, sevgide de ortaklığı kabûl etmez."

"Kim insanlardan birşey istiyorsa, Allahı tanımadığı için istiyor, îmânı, ma'rifeti ve yakîni zaîf olduğu için istiyor."

"Kalb, dünyâ arzularından birine bağlı kaldığı ve onun geçici lezzetlerinden birinin peşine takılıp gittiği müddetçe, imkânı yok âhıreti sevmiş olamaz."

"İyi huy sahibi, insanlardan gelen şeylere aldırmaz. Bu hâl ise, herşeyin Allahü teâlânın dilemesiyle olduğunu bilmektendir. Böyle olan kimse, nefsini hakîr görür."

Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin, “Gunyet-üt-tâlibîn” adlı eserindeki Cennet, Cehennem ve tövbe bahsinden seçmeler:

Biliniz ki, Cehenneme girmek küfür sebebi iledir. Azâbın arttırılması, derecelerin aşağı olması, günah ve çirkin ameller ve işlerledir. Cennete girmek ise, îmân iledir. Ni’metlerin arttırılması ve yüksek derecelere kavuşmak, sâlih ameller ve güzel ahlâk iledir.

Âhırette olan çeşit çeşit azâblar, Allahü teâlânın, Cehennemlikler hakkındaki gazâb ve kızgınlığı, Cennette olan çeşit çeşit ni’metler ve lezzetler ve sürûrlar, Allahü teâlânın Cennetlikleri için olan rahmeti sebebiyledir.

Allahü teâlânın kullarından, dünyâda kendine mübah edilen şeyi yiyen, ona şükreden, karşılık olarak Cennet lezzetlerinden istediği şey verilir. Bir kimse, dünyâda kendisine mübah kılınan şeyi yemese, Cennetin derecelerinden pay ve nasîbini kendine haram etmiş olur. Bir kimse Cenneti inkâr etse, Cennetten ve Cennetteki bütün ni’metlerden mahrûm olur.

Ebû Hüreyre’den (radıyallahü anh) bildirilen hadîs-i şerîfte, Resûlullah (aleyhisselâm) buyurdu ki: “Meydana gelmesinde asla şübhe edilmiyen kıyâmet günü olunca, insanlar mahşer yerine toplandıkları zaman, halkı bir karanlık kaplar. Âyet-i kerîme gereğince, karanlığın koyuluğundan insanlar birbirlerine bakamaz, birbirlerini göremezler. Ayakta dururlar, insanlar bu hâlde iken, Allahü teâlâ meleklere tecellî eder. İlâhî nûru ile mahşer yeri aydınlanır. Karanlık açılır, insanları, Rablerinin nûru kaplar. Melekler ise Arş’ın etrâfında tavaf etmekte, hamd edip cenâb-ı Hakkı tesbîh ve takdis etmektedirler. İnsanlar saf saf kıyâmda, her ümmet ve cemâat bir tarafta bulunmakta iken, amel defterleri ve mîzân getirilir. Amel defterleri konup, mizan, meleklerden birinin eline asılır. O melek, mizanı bir kere yükseğe kaldırır. Sonra aşağı indirir. Bu zaman Cennetten perde açılıp, Cennet rüzgârı gelmeğe, yayılmağa başlayınca, müslümanlar kendi terlerini misk gibi bulurlar. Hâlbuki kendileri ile Cennet arasında beşyüz yıllık mesafe vardır. Sonra Cehennemden de perde kaldırılır. Koyu bir duman ile Cehennem rüzgârı esmeğe başlayınca, mücrim ve müşrikler terlerini pis ve kerih bulurlar. Hâlbuki onlar ile Cehennem arasında beşyüz yıllık mesâfe vardır. Sonra Cehennem büyük bukağı ve zincirlerle bağlı olduğu ve “Üzerinde ondokuz melek vardır” âyet-i kerîmesinde bildirildiği gibi, ondokuz hâzin ve herbirinin emrinde yetmişbin melek olduğu hâlde itilerek Arasat meydanına getirilir. Ondokuz melekten her biri, kendi yardımcıları ile onu iterler, sağında, solunda ve arkasında yürürler. Her meleğin elinde demirden gürzler vardır.

Cehenneme bağırıp, onu yürütürler. Cehennemin, merkeb anırması gibi, korkunç ve çirkin sesi, şiddet, karanlık ve dumanı, ehline gazâbının şiddetinden meydana gelen alevi ve korkunç taşması vardır. Bu hâl ile Cehennemi getirirler. Onu Cennet ile insanların durduğu yer arasına koyarlar.

İnsanlara doğru bakıp, onları yutmak için, üzerlerine hamle ve hücum eder. Melekler bukağı ve zincirlerle ona mâni olurlar. Kendisinin insanları yutmaktan men’ edildiğini görünce, şiddetle öyle bir feveran ve galeyana gelir ki, âyet-i kerîmede bildirildiği gibi, “Gayz ve gazâbından parça parça olmak derecesine gelir.” Sonra yine bir çeşit avaz ile seslenir, insanlar Cehennemi böyle görünce, kendilerinde meydana gelen korkunç dehşet ile, yürekleri boğazına gelip ne olduklarını şaşırırlar.”

Bir kimse Resûlullaha (aleyhisselâm) “Ey Allahın Peygamberi! Bana Cehennemi anlatınız” dediğinde, “Peki” buyurup, şöyle anlatmağa başladı:

“Cehennem şu dünyânın yetmiş büyüklüğündedir. Çok karanlıktır. Yedi bölümü ve her bölümünde otuz kapısı ve her kapının üç gecelik genişliği vardır. Onu yetmiş bin melek tutar. Bu melekler çok kuvvetlidir. Yüzleri ekşi, gözleri ateş, renkleri ateş alevi gibidir.

Burun deliklerinden büyük alevler, korkunç duman saçılır. Onlar Allahü teâlânın emrini ve buyruğunu beklerler” buyurdu. Yine Resûlullah buyurur: “Bu hâl ile Cehennem Allahü teâlâdan secde için izin ister. Secdesine izin verilince, Cehennem Allahü teâlânın dilediği kadar secde eder. Allahü teâlâ secdeden kalk buyurur ve:

Hamd ve sena o Allaha mahsûstur ki, kendisine âsî olanlardan intikam almak için beni yarattı. Ve mahlûkatından hiçbir şeyi benden intikam almak için yaratmadı” der.”

Hadîs-i şerîfte yine geldi ki: “Cehennem bundan sonra açık ve fasih bir dille: “Bundan bana hamd etmeyi nasîb eden Allahü teâlâya hamd olsun” der. Sonra büyük bir heybetle, şiddetli bir ses ile kükreyince, mukarreb meleklerden, Peygamberlerden ve Arasatta bulunanlardan her biri bu sesten ürkerler. Sonra ikinci defa kükrer. Mahşerdekilerin gözlerinden yaşlar akar. Üçüncü defasında, yüksek bir sesle öyle bağırır ki, insan ve cinden ne kadar çok ameli olursa olsun düşmiyen kalmaz. Dördüncü defa kükreyip bağırınca, kimsenin konuşmağa mecali kalmaz. Ancak Cebrâil ve Mîkâil ve İbrâhim Halîlullah Arş-ı a’lâya yapışıp, hepsi nefsî nefsî deyip cenâb-ı Hakka yalvarırlar.”

Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) devamla; “Bundan sonra, Sırat, Cehennem üzerine kurulur. O Sırat için yediyüz bölüm ve uzun müddet eğlenip kalacak yer vardır. Her bölümün uzunluğu yetmiş yıllık yoldur. (Ba’zı rivâyette yedi bölüm vardır.) Sırat’ın boyu, birinci tabakadan, ikinci tabakaya kadar beşyüz yıllık yoldur. İkinciden üçüncüye, üçüncüden dördüncüye, dördüncüden beşinciye, beşinciden altıncıya, altıncıdan yedinciye kadar da beşer yüz yıllık yoldur. Yedinci tabaka, diğer tabakaların en sıcağı, en derini ve ateş bakımından yetmiş kere fazla ve şiddetlisidir. Dünyâ (Yâ’nî en yakın) tabakası ve Cehennemin birinci tabakasıdır. Onun alev ve ateşi Sırat’ın sağ ve solundan üç mil yükseğe çıkar. Her tabaka, üstünde bulunan tabakadan azâbların çeşidi, ateş ve hararet bakımından yetmiş kere fazla ve şiddetlidir. Her tabakada deniz, nehir, dağ ve ağaçlar vardır. Her dağın uzunluğu yetmiş bin yıllık mesafedir. Her tabakada yetmiş dağ vardır. Her dağın yetmiş bin bölümü vardır. Her bölümde yetmiş bin zehirli, dikenli ağaç vardır. Her ağacın yetmiş bin dalı, her dalında, yetmiş yılan ve akrep ve her yılanın boyu birkaç kilometredir. Akrepler büyük develer gibidir. Her ağaçta bin meyve ve her meyve, şeytanlar başı denilen, korkunç ve bed (çirkin) görünüşlü yılan gibidir. Her meyvede yetmiş kurt, her kurdun boyu yüz metre kadardır. Ba’zı meyvelerde kurt olmayıp, ancak diken vardır.” buyurdu.

Yine buyurdu: “Cehennem yedi kapı ve yedi tabakadır. Her tabakada yedi vadi, her vadinin derinliği yetmiş bin yıllık mesafedir. Her vadinin yetmiş bin bölümü vardır. Her bölümde yetmişbin mağara vardır. Her mağarada yetmiş bin yarık ve çatlak vardır. Her yarık, yetmiş yıllık yoldur. Her yarıkta yetmiş bin yılan vardır. Her yılanın ağzında yetmiş bin akrep, her akrebin yetmiş bin kuyruğu vardır. Her kuyruğunda ayrı ayrı zehir ve ağu bulunur. Cehenneme giren kâfir ve münâfıkların hepsi, bunların herbirinin elem ve şiddetini tadacaktır.”

Yukarıda açıklandığı şekilde, insanlar korku ve dehşetlerinden dizleri üzerine çökmüş oldukları hâlde, Cehennem azgın deve gibi harekete gelir. Bu durumda yüksek bir ses duyulur. Peygamberler, sıddîklar, şehîdler ve velîler yerlerinden kalkarlar. Sonra kul haklarının görüldüğü bir yere, daha sonra bir başka yere gelirler. Üçüncüsünde Allahü teâlânın huzûruna çıkarılırlar. Bu durumda amel defterleri uçup gelir ve insanların eline düşer. Ba’zısının amel defteri sağ tarafından, ba’zısının sol tarafından, ba’zısının da arka tarafından verilir. Amel defteri sağından verilenlere, nûr-i ilâhîden nûr verilir. Hâllerinin iyiliği için kendileri tebrik edilir. Sıratı, Allahü teâlânın rahmeti ile geçerler. Cennete girerler. Cennet melekleri onlara, elbiseler, binekler ve buraklar ve onlara lâyık şeyleri, girecekleri cennetlerin kapıları önünde verip, onları karşılarlar. Onlar gidecekleri yerlere ayrılırlar. Köşk ve saraylarına sevinçle varırlar. Zevcelerinin yanlarına gidip, dillerin anlatamadığı, gözlerinin göremediği, kalblerinden getiremedikleri zevcelerine bakarlar. Yerler, içerler ve süslerini takarlar. Kendilerine ayrılan zevceleri ile sohbet ederler. Sonra kendilerinden hüzün ve kederi gideren, hesablarını kolaylaştıran yaratanlarına hamd ederler. Sonra Rablerinin kendilerine verdiği şeylere: “Bize hidâyet veren Allahü teâlâya hamd olsun. O hidâyet etmeseydi, hidâyete eremezdik” meâlindeki âyetini okurlar ve şükrederler.

Dünyâda yakînleri, îmânları ve tasdikleri olduğundan, Allahü teâlâdan korkup, yine O’ndan ümid edenlerden oldukları hâlde, âhıret için öncelik verdikleri sâlih amelleri sebebiyle gözleri aydın olur. Bu durumda kurtulacaklar kurtulmuş, kâfirler veyl ve helake düçâr olmuş olurlar.

Amel defterleri sol tarafından ve arkalarından verilenlerin yüzleri siyah, gözleri gök ve mavi olur. Burunlarına dağ (damga) vurulur. Cesedleri büyür, derileri kalınlaşır. Amel defterine bakıp, Kehf sûresi, kırkdokuzuncu âyet-i kerîmede bildirildiği üzere meâlen; “Küçük ve büyük günahlardan bir teki bile terkedilmeyip, hepsi sayılmış, yazılmış” gördüklerinde korkarlar ve kendilerine esef ederler, eyvah helak olduk derler. Hâl ve şanları kötü, zanları bozuk, ümîdleri kesilmiş, korku ve dehşetleri kuvvetli, gam ve kederleri artık ve haddinden fazla

olur. Onlar kalbleri sarsan, gözleri ağlatan keskin ve şiddetli emri, ağlatan, inleten büyük olaylar gördüklerinden, dehşetin çokluğundan başları eğilmiş, gözlerini zül ve hakaret kaplamış, belleri bükülmüş oldukları hâlde gözlerini Cehenneme dikerler. Kendilerine bakamazlar. Bu durumda Rablerinin kulu olduklarını söylerler, günahlarını i'tirâf ederler. Onların bu ikrâr ve i'tirâfları, Mülk sûresinin onbirinci âyetinde bildirildiği gibi, ebedî Cehennemde kalmalarına hüküm verilmiş olmaktan başka hiçbir fâide vermez.

Yine Resûlullah (aleyhisselâm) buyurdu ki:

"İnsanlar, Allahü teâlânın huzûrunda dizleri üzerine çökerler. Günah ve kusurlarını i'tirâf ederler. Hayretlerinin çokluğundan ve dehşete kapılmalarından ötürü gözleri bulanıp görmez olurlar. Kalbleri anlıyamaz olur. A'zâ ve organları rahatsız ve kudretsiz olup, konuşamazlar. Âyet-i kerîmede bildirildiği şekilde, kendileri ile yakınları ve akrabaları arasında, yaklaşma ve birleşme kesildiğinden, birbirleriyle görüşmeğe, birbirlerinin hâlinden konuşmağa, onlara sormağa güçleri olmaz. Dünyâda iken inkâr ettikleri, inanmadıkları âhıret hâllerini, elem ve kederleri ve çeşit çeşit azâbları yakînen gördüklerinde, Secde sûresi onikinci âyet-i kerîmesinde bildirildiği gibi: "Yâ Rabbî, gördük ve işittik. Şimdi bizi dünyâya gönder de sâlih ameller işleyelim" derlerse de, istekleri kabûl olmaz. Cehennemde susuz kalırlar. Kendilerine su verilmez. Açtırlar, doyurulmazlar. Çıplaktırlar, giydirilmezler. Mağlûbdurlar, yardım olunmazlar, Mahzûndurlar, sevindirilmezler. Nefslerinde, çoluk-çocuk, mal ve kazançlarında zarar ve ziyandadırlar.

İnsanlar bu hâlde iken, Allahü teâlâ Cehennem hazinedarlarına, bukağı, zincir ve gürzler alarak yardımcıları ile Cehennemden çıkmalarını emreder. Hemen Cehennemden çıkıp, Allahü teâlânın emrini gözetirler. Şakiler onlara bakıp, ellerindeki bukağı ve zincirleri ve elbiselerini gördüklerinde, parmaklarını ısırıp yerler. Kendilerine, eyvah helak olduk deyip, göz yaşlarını yerlere akıtırlar. Ayakları titrer. Her iyilikten me'yus ve ümidsiz olurlar. Bu anda Allahü teâlâ, Cehennem meleklerine, Elhâkka sûresinin otuzbirinci âyetinde olduğu gibi: "Onları tutunuz, zincir ve bukağılarla bağlayınız, sonra Cehenneme atınız" buyurur.

Allahü teâlâ, şakileri Cehennemin hangi tabakasına atmak dilerse, o tabakada görevli zebanîleri çağırıp, onlara: "Bunları alınız" diye emredince, herbirine yetmiş melek yapışıp bağlarlar. Ağır bukağıları boyunlarına, zincirleri kızgınlık ve gadabla burunlarına takıp başları ile ayakları arasını arkaları tarafından bir araya getirirler. Bu durumda bel kemikleri kırılır.

Bu durumda onlar gözlerini dikip, kapaklarını yummadan dururlar. Şah damarları şişer. Boyunlarındaki etler yanıp soyulur. Bukağıların kızgınlığı beyinlerine işleyip, beyinleri kaynar. Ayaklarına kadar derilerine te'sîr eder. Vücutlarından derileri sökülüp, etleri yeşil olup, etlerinden sarı sular akar. Bukağılar boyunlarına konduğu zaman, omuzları ile kulakları arasını doldurur, etlerini yakar. Dudakları yanıp dişleri meydana çıkar. Dilleri korkunç seslerle feryâd eder. Cehennemin yüksek alevleri onların damar ve sinirlerinde kan gibi akar, her parçasına işler. Boyunlarındaki bukağılar, bağlar ve demirlerin kızgınlıklarının çokluğu kalblerine işler. Yürekleri boğazına gelip boğazları şişer. Şişkinlikleri artar. Sesleri kesilir, derileri yanıp mahvolur. Bu durumda Allahü teâlâ Cehennem zebanîlerine, onlara elbise giydirmelerini emreder. Zebanîler, İbrâhim sûresi, ellibirinci âyetinde bildirildiği gibi, onlara siyah ve kokusu pis ve gayet kalın katrandan elbise ve don giydirirler. Bunların hararetinden öyle alevli ateş çıkar ki, bu ateş dağların üzerine konsaydı, büyüklük ve sertliklerine rağmen, erirlerdi."

Yine buyurdu: "Sonra Allahü teâlâ, Cehennem zebanîlerine, onları kalacakları yere ve herkesi kendi yerine götürünüz buyurur. Cehennem zebanîleri önce onlara vurdukları, taktıkları zincir ve bukağıların daha sert ve uzunları ile gelip, herbir melek o zincirlerden birini alıp bir grubu, âyet-i kerîmede bildirildiği gibi, birbirlerine yaklaşık olarak o zincire dizer, zincirin bir ucunu boynuna alır, onlara arkasını dönerek, onları yüzleri üzerine sürüyerek, o grubun arkasında yetmiş bin melek, onları demirden gürzlerle döverek gider. Onları, elleri boyunlarına, alınları ayaklarına bağlı, sertlik, şiddet ve gazâbla Cehennem kapısına iletip, orada durdururlar.

Sonra melekler Tûr sûresi, ondördüncü âyet-i kerîmesi olan: "İşte bu, sizin dünyâda inanmadığınız ateştir. Bu gördüğünüz azâb büyü müdür? Yâhud siz onu görmez misiniz? Çünkü siz, dünyâda iken ona inanmaz, vahiy ve Kur'ân-ı kerîme büyü, azâba yalan derdiniz. Siz şu ateşe girin, ister o azâba

sabredin, ister etmeyip feryâd ve figân edin. İkisi de eşittir. Orada sonsuz kalırsınız. O, dünyâda işlediğiniz şirk ve yalanın cezasıdır” derler.

Cehennem kapısında durdurulduklarında, Cehennem kapıları, onlar için açılır. Şiddetli alev ve dumanlar çıkıp, gökteki yıldızlar kadar kıvılcımlar saçılıp, binlerce yıllık yol mikdarı yukarı çıkarlar. O yüksekten Cehennem ehlinin başlarına düşerler. Saçlarını yakıp, beyinlerini sarsar.”

Yine buyurdu: “Sonra Cehennem yüksek sesle: “Ey Cehennemlikler, bana geliniz. Yakınen biliniz, Rabbimin izzet ve celâline yemîn ederim ki, elbette sizden intikam alırız” diye bağırır. Sonra Cehennem: “Allahü zülcelâl hazretlerine hamd ederim ki, buğz ve gadabı için beni insanlara gazâb edici kıldı. Beni düşmanlarından intikam alıcı kıldı. Yâ Rabbî, hararetim üzerine hararet ekle. Kuvvetime kuvvet ilâve et” diye sena ve duâ eder.

Bu hâlde Cehennemden başka melekler çıkıp. Cehennemliklerden her grubu karşılayıp, onları elleri ile kaldırıp, hor ve zelîl olarak yüzleri üzerlerine atarlar. Yetmişbin yılda Cehennemdeki dağların başına varırlar. Oraya varmadan ve dağ başlarında kalmadan her birinin yetmiş kere derisi yanıp değişir.

Onların Cehennem dağlarının başında ilk önce yedikleri, dışı çok sıcak, çok acı ve çok dikenli zakkumdur.

Onlar o zakkumu çiğnemekte iken, melekler gelip onlara gürzler ile vururlar. Kemiklerini kırarlar. Sonra ayaklarından tutup başları aşağı Cehenneme atarlar. Onlar Cehennemin vadi ve derelerine doğru yetmişbin yıl bu hâl üzere giderler. Oraya varmadan herbirinin yetmiş kere derisi yanıp değişir.

O zakkum, ağızlarında durur. Yutamazlar. O zakkum ile yürekleri boğazlarına gelip, boğazları tıkanıp kalınca, her biri su isterler. Bu hâlde Cehenneme akmakta olan vadileri görürler.

O vadilere varıp, yüzleri üzere düşüp ondan içmek istediklerinde, o anda yüzlerinin derileri soyulup, o vadilerin içine düşer. O ateş pınarlı vadide, yüzleri üzere düşmüş oldukları hâlde, melekler gelip döverler. Kemiklerini kırarlar. Sonra ayaklarından tutup, yüz kırk yıllık aşağıda bulunan ateş ve duman içine yüzükoyun atarlar. O vadilerde durmadan herbirisinin yetmiş kere derisi yanıp değişir. Onlar, o vadilerdeki sıcak ve kaynar sudan içerler. O kaynar su, onların karınlarında kalmaksızın, derileri yanıp yedi kere değişir.

O kaynar su, onların karınlarında karar kıldığında, bağırsaklarını doğrayıp arkalarından çıkar. Sinir ve damarlarına te’sîr eder. Etleri erir, kemikleri yarılır. Bu hâlde melekler gelip, yüzlerine, arkalarına ve başlarına demirden öyle gürzlerle vururlar ki, bu gürzlerin herbirinin üçyüz altmış ağzı vardır. Başlarına vurunca, beyinlerini keser. Bellerini kırar. Onları ateş içinde yüzükoyun sürüklerler. Cehenneme varırlar. Bu hâlde ateş, onların derilerine girip, kulaklarından çıkar. Ateşin alevleri burunları deliğinden ve eğe kemiklerinden çıkar. Bedenlerinden sarı ve kanla karışık sular akar. Gözleri yuvalarından çıkıp, yüzlerine gelir. Sonra tâat etlikleri şeytanları ile ve yardım istedikleri putları ile bir araya getirilip, birbirlerine yaklaşık olarak dar ve sıkışık yerlere atılırlar. Bu durumda, eyvah, helak olduk, mahvolduk, derler. Hattâ malları da getirilip kızdırılır. Tevbe sûresi, otuzbeşinci âyetinde bildirildiği gibi: “O mallar ile onların yüzleri, yanları ve arkaları dağlanır.” Cehennem ve şeytanların arkadaş ve ahbabı olurlar. Azâblarının şiddetli olması için, hatâ ve günahları arkalarına yükletilir. Onlardan birisinin uzunluğu bir aylık, eni de beş günlük, kalınlığı da üç gecelik yol kadardır. Başı da Filistin taraflarında bulunan Ekra’dağı gibidir Ağzında otuziki diş vardır. Ba’zısı yüksek tepe gibi onun başından, ba’zısı da çenesi ve burnu altından çıkar. Başının her kılının kalınlığı, pirinç sapı ve çoğu dünyâ ormanları gibidir. Üst dudağı yukarıya kalkmış ve alt dudağı otuzbeş-kırk metre aşağıya sarkmıştır. Elinin uzunluğu on günlük, kalınlığı bir günlük mesafedir. Uyluğu Verkan adındaki yer gibidir. Derisinin kalınlığı ise, onbeş-yirmi metredir. Bacağının uzunluğu beş gecelik mesafe, kalınlığı bir günlük mesafedir. Başı üstünden katran döküldüğü vakitte, gözünün bebeğinde ateş alevlenir”

Soran, Resûlullaha (aleyhisselâm) nefsim yed-i kudretinde olan Allahü teâlâya yemîn ederim ki, eğer bir kimse, boynunda ateşten bukağılar, ayağında bağ ve zincirler olduğu, elleri boynuna bağlı bulunduğu hâlde, zincir ve bukağıları sürüyerek dünyâya çıksa da, insanlar onu görmüş olsalardı, meydana gelecek korku ve dehşetten, insanların herbirisi bir tarafa

savuşup kaçarlardı diye arz etti. Resûlullah (aleyhisselâm); “Cehennemin şiddetli hararetinden, gamından, çeşit çeşit azâb ve yer darlığından, Cehennemdekilerin etleri yeşil olur. Kemikleri parça parça olur. Beyinleri kaynayıp, derileri üzerine akar. Derileri yanar. A’zâları kesilir. Onlardan sarı su ve irinler akar. Bedenleri kurtlanıp, kurtlar kendisini yiyip kemirirler. Her biri yabanî eşek gibi olur. O kurtların kartal ve atmaca gibi pençeleri vardır. Onların derileri ile etleri arasını yolup ısırırlar, koparırlar. Etlerini yiyip, kanlarını içerler. O kurtların onlardan başka yiyip içecekleri yoktur. Sonra melekler, onları alıp yüzleri üzerine ateş ve taş üstünde sürükliyerek, binlerce yıllık mesafe olan Cehennem denizine çekerler. Cehennem denizine varmadan her gün birçok defa organları yanar, yeniden deri verilir. Cehennem denizine vardıklarında, Cehennem zebanîleri gelip, ayaklarından tutup Cehennem denizine atarlar. Cehennem denizinin derinliğini ve enginliğini, onu yaratandan başka bilen yoktur. Ba’zıları Tevrat’ın ba’zı cüzlerinde, dünyâ denizi Cehennem denizi yanında ufacık bir su birikintisi gibidir diye yazılı olduğunu beyân ettiler. Onlar bu denize atılıp, kendilerine ateş dokunduğunda, Cehennemliklerden bir kısmı, bir kısmına: Bundan önce azâb olunduğumuz ateş, buna göre çok az ve sanki rü’yâ gibi idi, derler” buyurdu.

Yine buyurdu: “Cehennemliklerin, amellerine göre, Cehennem içinde yerleri vardır. Ba’zısına eni ve boyu bir aylık yol olan ateşle kızdırılmış yer verilir. Oraya başkası giremez. Kendisine mahsûs olur. Ba’zısına da eni ve boyu yirmidokuz gecelik mesafe olan yer verilir, Bunların yerleri gittikçe daraltılır. Hattâ bunlardan birisine eni ve boyu bir gün bir gecelik yer verilir. Böyle yerlerde azâb olunurlar. Bunlardan bazısı sırt üstü yatar, bazısı oturur, bazısı dizleri üzerine çökmüş, bazısı da ayakta, bazısı yüzü ve karnı üzerine yatmış oldukları hâlde azâb olunurlar. Bu yerlerin hepsi, içinde bulunanlara süngü demirinden daha dardır. Bunlardan ba’zısının ateş, topuklarına, ba’zısının dizlerine, ba’zısının beline, ba’zısının göbeğine, ba’zısının boynuna kadar olur. Ba’zısının ateşi de, kendisini gömer. Bir aylık mesafe olan dibine indirir. Yerlerine vardıklarında, yakınları ile görüşüp ağlarlar. Hattâ gözyaşları tükenir de, sonra kan ağlarlar. Şöyle ki, eğer gözlerinden akan kanlı yaşlarında gemi yüzdürülse, mümkün olurdu.”

Yine buyurdu: “Cehennemdekilerin, Cehennem dibinde toplandıkları bir gün vardır. Sonra onlar için bir daha bir araya gelme yoktur. O gün gelip, toplanmalarına izin verildiğinde, Cehennemin dibinden birisi öyle seslenir ki, sesi en yükseğinden en aşağısına, en yakınından en uzağına kadar olanlara ulaşır. Bu duruma haşr denir. Bağırmasında: Ey Cehennemlik olanlar! Toplanınız der. Hepsi toplanırlar. Zebanîler de yanlarında bulunurlar.

Onlar aralarında meşveret ederler. Dertleşirler. Zaîfleri büyüklerine ve başkanlarına, dünyâda size uyduk. Size uyup şirk ettik. Bugün, Allahü teâlânın azâbından bir parçasını bizden uzaklaştırabilir misiniz? derler. O gurûrlu başkanlar, emirlerinde olanlara: Hepimiz Cehennemdeyiz. Biz sizden azâbı nasıl giderebiliriz. Gücümüz olsa, kendi azâbımızı gideririz. Allahü teâlâ kulları arasında hükmetti. Herkesi lâyık olan yere gönderdi, derler. Yine onların başkanları, kendilerine uyan zaîflere; rahat yüzü görmiyeceksiniz ki, bizden yardım istersiniz derler. Tekrar zaîfler başkanlarına, âyet-i kerîmede bildirildiği gibi: “Bilâkis o bedduâ, size olsun. Siz küfürde bizden önce idiniz. Sizin aldatmanızla, biz de Cehennemliklerden olduk, burası ne korkunç yerdir” derler. Sâd sûresi altmışbirinci âyet-i kerîmesinde bildirildiği gibi: “Ey bizim Rabbimiz! Bizi aldatarak Cehenneme takdim olunmamıza sebeb olanların azâbını Cehennemde kat kat arttır” derler. Tekrar büyükleri onlara İbrâhim sûresi, yirmibirinci âyetinde olduğu gibi: “Eğer Allahü teâlâ bize îmân hidâyet etmiş olsaydı, biz de size o yolu gösterirdik. Kurtuluş yolu kapandığından, feryâdda etsek, sabır da etsek aynıdır. Bizim için bu azâbdan kaçıp kurtulmağa çâre yoktur” derler. Yine zaîfleri büyüklerine ve başkanlarına Sebe’ sûresi otuzüçüncü âyetinde bildirildiği gibi: “Belki sizin gece-gündüz hileniz, oyunlarınızla bizim kâfir olmamıza, ona şirk koşmamıza emrederdiniz. Biz sizden, dünyâda bizi kendilerine ibâdete çağırdığınız şeylerden sakınırız” derler.

Sonra onların başkanları, itâatlıları ve Cehennemliklerin hepsi, şeytanlardan arkadaşları tarafına yüzlerini, çevirip, bizleri doğru yoldan saptıran, hak yoldan ayıran siz idiniz diyerek üzerlerine yürürler. Kavga ve mücâdele, ayıblama, kötülemelerinin sonunda, şeytan yüksek sesle, Cehennemliklere ve şakilere hitaben âyet-i kerîmede bildirildiği gibi: “Allahü teâlâ size, haşır ve cezayı hak olarak va’d eyledi. Sizi doğru yola da’vet eyledi. Siz ise, o da’vete kulak vermediniz, onu kabûl ve tasdik etmediniz” ve: “Ben size hılâf olarak, kıyâmet ve haşır yoktur diye va‘d eyledim. Benim

sizi zorla yenmem ve böyle bir huccetim yok idi. Ancak vesvese ile da'vet eyledim. Siz kabûl ettiniz. Siz beni kötülemeyin, ben düşmanlığımı yerine getirdim diye beni ayıblamayın. Belki kendinizi ayıblayın ki, Rabbinizi bırakıp, benim sözümü tuttunuz. Ne ben size yardım edebilirim, ne de siz bana yardımcı olabilirsiniz. Bundan önce bana uyarak, beni ortak tuttuğunuzu ve bana ibâdetinizi, ben bugün kötü görür, ondan teberri ederim der.

Bu durumda, A'râf sûresi kırkdördüncü âyet-i kerîmede bildirildiği gibi: "Aralarında yüksek sesle, Allahü teâlânın la'neti, başkalarına ibâdet ile kendilerine zulmedenlere olsun" diyerek bir mü'nâdî bağırır.

Bu anda, onlara uyanlar başkanlarına, başkanlar da kendilerine uyanlara la'net eder. Bunların hepsi de, şeytandan olan arkadaşlarına la'net eder. Şeytanları da onlara la'net eder. Sonra hepsi şeytanlardan olan arkadaşlarına: "Keşke, bizimle sizin aranız, doğu ile batı kadar uzak olsaydı. Siz bugün bize, ne çirkin ve kötü arkadaş oldunuz. Siz dünyâda bizim için ne kötü yardımcı oldunuz" derler. Bu hâlde birbirlerine bakıp, bir kısmı diğerine: "Geliniz Cehennem zebanîlerine yalvaralım. Belki Rableri katında bize şefaat ederler. Bir gün kadar olsun azâbımız hafifletilir" derler.

Bunlar bu sıkıntılı hâlde iken, Cehennem meleklerine başvurmaları yetmiş sene sürer. Sonra meleğe başvururlar. Cehennem melekleri onlara: "Size dünyâda açık beyanlar ile peygamberlerimiz gelmedi mi, sizlere, hakkı ve bu hâlleri haber vermediler mi?" derler. Cehennemliklerin hepsi birden: "Evet" deyip, kendilerine dünyâda açık beyânlarla peygamber gelip, hakkı ve düçâr oldukları korkunç hâlleri haber verdiklerini söylerler. Cehennem melekleri onlara: "Siz duâ edin. Kâfirlerin duâsı kabûl olunmaz, dalâletten başka birşey değildir" derler. Bu zaman Cehennemlikler, Cehennem melekleri tarafından kendilerine iyi cevap verilmediğini gördüklerinde, Cehennem meleklerinin başı olan Mâlik'e "Ey Mâlik, Rabbine bizim için duâ eyle. Hakkımızda ölümle hükmetsin" derler. Bunun üzerine dünyâ ömrü mikdârınca durup onlara cevap vermez. Bir söz söylemez. Tekrar Mâlik'e başvururlar. Mâlik onlara: "Size ölümle hüküm olunmayıp sonsuz olarak Cehennemde kalırsınız" cevâbını verir. Mâlik'den de müsbet cevap alamadıklarını gördükte, Rablerine yalvarıp: "Yâ Rabbî! Bizi Cehennemden çıkar. Bir daha günah işlemeğe dönersek zâlimlerdeniz" derler. Mâlik-i Cebbar tarafından onlara yetmiş sene cevap verilmez. Sonra onları köpek seviyesine indirerek; sonsuz olarak Cehennemde kalacaksınız. Susunuz. Bana bir daha bir şey söylemeyiniz. Sizin için oradan çıkmak ve azâbın kaldırılması yoktur" buyurur."

Yine buyurdu: "Cehennemdekiler, Allahü teâlânın kendilerine rahmet etmiyeceğini, haklarında müsbet cevap vermiyeceğini anladıklarında, birbirlerine: "Bize şefaat edici, dost, arkadaş ve şefkat edici yoktur. Ne olurdu bir kere daha dünyâya dönseydik ve mü'minlerden olsaydık" derler.

Bundan sonra zebanî melekleri, onları yerlerine döndürür. Hüccetleri bozulur. Diyecek sözleri kalmadığından Hakkın rahmetinden ümidsiz olurlar. Kendilerine büyük elem ve üzüntü gelip, dünyâda yaptıkları günah, kusur ve eksiklikleri için büyük zarar ve pişmanlıkla çağrışıp bağrışırlar. Kendilerinin ve kendilerine uyanların azâblarından hiçbir şey eksilmeden günah ve kusurlarını yüklenirler. İşleri çabuk, sözleri ağır, cesedleri büyük, yüzleri şimşek, gözleri ateş, renkleri alev gibi, dişleri sığır boynuzu gibi ağır ve uzun olur. Ellerinde gürzler bulunan zebanîler yanlarında olur. Eğer o gürzler ile dağlara vursalar, dağlar ufalanıp toprak olurdu. O gürzler ile, Allahü teâlâya âsî olanlara vururlar. Onların gözlerinden kanlı yaş akıtırlar. Zîrâ Cehennemlikler onlara ne kadar yalvarsa, kabûl etmezler. Ağlasalar, onlara rahmet etmezler. Su isteseler, içecek su vermezler. Ancak onlara erimiş bakır gibi su verilir. Ağızlarına götürürken, yüzlerini kebab gibi kızartır" buyurdu. Âyet-i kerîmede geldiği gibi: "Ne çirkin su ve ne kötü yerdir" derler.

Yine buyurdu: "Cehennemliklerin her gün üzerlerine öyle büyük bulut gelir ki, onda gözleri kamaştırır şimşek ve yıldırımlar, belleri büken korkunç sesler, gürlemeler, göz gözü görmez karanlık ve onunla beraber zebanî melekleri vardır. Bu büyük bulut, açık bir ses ile Cehennemliklere hitâb edip: "Size yağmur yağdırmamı ister misiniz?" dediğinde, Cehennemlikler hep bir ağızdan bize serin yağmur yağdır derler. Bu hâlde bu bulut, onlara bir saat taş yağdırıp, o taş, onların baş ve beyinlerini yarar. Sonra bir saat kaynar sular ve ateş ve alev ve demir çengeller yağdırır. Sonra bir saat yılan, akrep, kan ve irin yağdırır.

Bunlar Cehenneme yağdırıldığında, Cehennem denizi coşup gadaba gelir, dalgalanır. Bu anda Cehennem içinde dağ kalmaz. Dalgalar hepsini aşar. Cehennemdekilerin hepsi ölmeden denize gömülür.”

Yine buyurdu: “Cehennem, içinde olan âsîlere, Allahü teâlâ tarafından azâb ve elem olmak üzere gayz ve gadabını, alev ve dumanını ve zulmetini artırır.” Biz, Cehennemden ve ona girmeği gerektiren amellerden, Cehennem ehline arkadaş ve yoldaş olmaktan Allahü teâlâya sığınırız. Ey bizim ve Cehennemin yaratıcısı olan Rabbimiz! Bizi Cehennem çukurlarına düşürme! Cehennemin zincir ve bukağılarını boynumuza vurdurma. Cehennem elbiselerini bize giydirme! Cehennem zakkumunu bize yedirme! Cehennemin sıcaklığı ve kaynar suyu ile bize su verme. Cehennem zebanîlerini üzerimize musallat etme! Cehennem ateşine bizi yedirme! Ancak rahmetinle bizi Cehennem üzerine kurulmuş Sırattan geçir! Cehennemin şer ve alevini bizden uzak et. Rahmetinle bizi Cehennemden, onun dumanından ve şiddetinden koru! Âmin, yâ Rabbel âlemin!

Cennet bahsinden seçmeler: Ebû Hüreyre (radıyallahü anh) bildiriyor ki: Resûlullah (aleyhisselâm) buyurdu: “Cehennem köprüsünün yedi ayağı vardır. İki ayak arası yetmiş senelik yoldur. Köprünün genişliği, kılıncın ağzı kadar incedir. Ondan ilk geçecek olanlar, gözlerini açıp kapayacak kadar zamanda geçerler. İkinci grup, şimşek gibi geçerler. Üçüncü grup, kuvvetli esen rüzgâr gibi geçerler. Dördüncü grup, kuş gibi uçarak geçerler. Beşinci grup, koşar at gibi geçerler. Altıncı grup, sür’atle yürüyen insan gibi geçerler. Yedinci grup, yürüyen adam gibi geçerler. Sonra bir kimse kalır ki, Cehennemin üstündeki köprüden en son geçecek olan odur. Ona Cehennem köprüsünden geç denir. Ayaklarını köprünün üzerine koyar, bir ayağı kayar, sonra köprünün üstüne binip dizleri üzerine sürünerek gider. Bu hâlde Cehennem, onun deri ve kıllarına te’sîr eder.

O kimse yok olmayıp, karnı üzerinde sürünmekte, sarsılarak emeklemekte iken, yine bir ayağı kayar. Eliyle yapışıp, diğer ayağıyla asılır. Yine ateş kıllarına ve derisine dokunur. Kendisinin bu ateşten kurtulamıyacağını sanır. Devamlı karnı üzerine sürünerek ve sarsılarak gider. Böylece, köprüyü geçip, Cehennem ateşinden kurtulur. Cehennemden kurtulduğunda, Cehenneme bakıp der ki: Bütün mülkün tasarrufu kudret kabzasında olan, fayda, zarar, izzet ve zilletten herşeye kadir olan Allahü teâlâ, senden beni kurtardı. Allahü teâlânın bana ihsân ettiği yüksek ihsânı, geçmiş ve gelecekte hiç kimseye vereceğini sanmam. Cenâb-ı Hak, bana seni gördükten sonra kurtuluş verdi.

Bu hâlde meleklerden bir melek gelip, o kimsenin elinden tutup, onu Cennet kapısının yanında bir göle getirip, bu gölde yıkan ve su iç der. O da yıkanır ve su içer. Kendisine Cennet kokusu erişir. Aynı melek onu alıp. Cehennem kapısı önüne getirir. Allahü teâlâdan izin gelinceye kadar burada dur der.

O kimse Cehennemliklere bakıp, köpeklerin havlaması gibi seslerini duyar. Ağlayıp, yâ Rabbî! Cehennem ehlinden yüzümü çevir, senden başka şey istemem der. O melek, Allahü teâlânın katından gelip, o kimsenin yüzünü Cehennemden Cennet tarafına döndürür.

O kimsenin bulunduğu yer ile Cennet kapısı arasında bir adım yer vardır. Bu durumda Cennet kapısına bakar. Cenâb-ı Hakka yalvarmağa başlayıp: “Yâ Rabbî, sen her türlü ihsânı bana verdin. Beni Cehennemden kurtarıp, yüzümü Cehennem ehli tarafından Cennet tarafına döndürdün, benimle Cennet kapısı arası ise bir adımlık yerdir. İzzet ve celâlin hakkı için beni Cennet kapısından içeri sok. Senden ancak bunu isterim, başka şey istemem. “Bu hâlde iken yine o melek, âlemlerin Rabbi olan Allahü teâlânın katından gelip, ey insanoğlu! Niçin yalan söylersin, başka birşey istemem dersin der.

O kimse, Allahü teâlânın izzetine yemîn ederek, bundan başkasını istemedim der. Melek elinden tutup, Cennet kapısından içeri sokar. Sonra melek, Allahü teâlânın katına gider. Bu hâlde o kimse sağından ve solundan Cennete bakar. Bulunduğu yerden bir yıllık mesafede, ağaç ve meyveden başka birşey yoktur. Bulunduğu yerden Cennetin en aşağı ağacına ise bir adımlık yer vardır.

O kimse, bu durumda Cennet ağacına bakıp, kökünün altından, dalı ve budaklarının beyaz gümüş ve yapraklarının, insanoğlunun dünyâda gördüğü en güzel giyeceklerden güzel olduklarını, meyvelerinin kaymaktan yumuşak, baldan tatlı ve misk kokusundan güzel olduğunu görünce, gördüğü şeylerden şaşar kalır.

O kimse, o hâlde: “Yâ Rabbî, beni Cehennemden kurtarıp Cennete koydun. Her türlü ihsânı bana verdin. Benimle Cennetin bu ağacı arasında bir adım vardır. Senden onu isterim. Başka şey istemem” der.

Melek yine gelip, ey insanoğlu, niçin yalan söylersin? Fazlasını istemem dedin. Bu istediğin nedir? Ettiğin yemîn, içtiğin and nerede kaldı? Haya etmez misin? der.

O melek, o kimsenin elinden tutup onu en aşağı dereceye getirir. Orada bir yıllık mesafesi olan inciden bir köşk vardır.

O kimse, o köşke varınca etrâfına bakar. Bir yer görür ki, güya o köşk ve onun ötesinde bulunanlar, şimdi gördüğü yerin yanında rü’yâ gibi kalır. Onu görünce, kendini tutamayıp hemen: Yâ Rabbî, şu makamı senden isterim, başka birşey istemem der.

Bu anda meleklerden bir melek gelip, ey insanoğlu, sen başkasını istemem diye Rabbine yemîn etmiştin. Niçin yalan söylersin? Hadi burası da senin olsun der. O kimse o makama geldiğinde, oradan da diğer bir makam görür ki, biraz önce kavuşmuş olduğu makam yanında rü’yâ gibi kalır.

O kimse yine duramayıp, şu makamı senden isterim yâ Rabbî! der. O melek yine gelip, ona; Ey insanoğlu! Verdiğin sözü tutmazsın. Başka şey istemem demiştin der. Fakat onu ayıblamaz ve hakaret etmez. Zîrâ o kimse, kendisine pek yakın şeyleri gördüğünden, şaşılacak hâllere kapılır. O melek ona: işte bu da senindir der.

O kimse, o makamına da gelince, oradan da bir başka makam görür, önceki makamları onun yanında rü’yâ gibi kalınca, artık hayretle şaşıp kalır. Konuşmağa gücü yetmez.

Bu hâlde ben o kimseye, sana ne oldu ki, Rabbinden istemiyorsun derim. O da, ey efendim (aleyhisselâm) Cenâb-ı Rabbil izzete and içtim. Bana korku geldi. Rabbimden istedim. Artık bana haya geldi. Utanır oldum der.

Allahü teâlâ o kimseye hitaben, dünyâyı yarattığım günden, onu yok eylediğim güne kadar olan her türlü hazzı sende toplasam, sonra onun on katını sana versem, seni râzı kılar, hoşnut eder mi? der. O kimse, yâ Rabbî, benimle şaka mı edersin, hâlbuki Sen âlemlerin Rabbisin der. Allahü teâlâ ona, ben onu yapmağa ve ihsân etmeğe kadirim. Dilediğin şeyi benden iste buyurur.

Der ki, yâ Rabbî, beni insanların yanında bulundur. O anda bir melek gelip, elinden tutup, onu Cennete götürür. Onu Cennet içinde gezdirir. Bu hâlde iken bir şey görünür ki, sanki ona benzer bir şey yoktur. O kimse secdeye kapanıp, secdesinde: Rabbim bana tecellî etti der. Yanındaki melek ona başını secdeden kaldır, bu gördüğün, senin derecenin en aşağısıdır der. O kimse, eğer Allahü teâlâ benim gözümü korumasaydı, şu köşkün nûrundan benim gözüm görmezdi der.

O kimse o saraya iner. O anda bir kimse ile karşılaşır. O adamın yüzünü ve elbiselerini gördüğünde hayretler içinde kalıp, onu melek sanır. Bu adam: Esselâmü aleyke ve rahmetullahi ve berekâtûhü diyerek hizmetinde bulunmak için geldiğini söylediğinde, selâmını alır ve sonra ona: Sen kimsin ey Allahın kulu? der. Ben senin en büyük hizmetçinim ve ben bu makamdayım ve senin için benim gibi bin büyük hizmetçi vardır ki, onlardan her biri senin köşklerinden bir köşktedir. Senin için bin köşk vardır. Her köşkte bin hizmetçi ve hûrîlerden de zevceler vardır, der.

O kimse, o köşke girer. Orada beyaz inciden bir kubbe görür, içinde yetmiş bölüm vardır. Her bölümde yetmiş yüksek çardak ve her çardağın yetmiş kapısı, her kapı için inciden bir kubbe vardır. O kimse o kubbelere girip, onları açar. Hâlbuki kendinden önce onları mahlûkattan bir ferd açmamıştır. O kubbenin içinde kırmızı cevherden bir kubbe görür ki, boyu otuz metredir. Yetmiş kapısı vardır. Her kapıda, o kubbeye benzer kırmızı cevhere açılır ki, o kırmızı cevherin de yetmiş kapısı vardır. Kırmızı cevherde, onun sahibinin ve diğerinin rengine benziyen bir renk yoktur. Her cevherde, yüksek çardaklar, sedir, koltuk ve tahtlar vardır.

O kimse o cevhereye girdiği zaman, içinde hûr-i ayndan bir zevce bulur. O zevce, ona selâm verip, o da selâmını alır. Sonra o kimse hayretle dururken, o zevce ona: Bizi ziyâretiniz bu vakit için takdîr olunmuştu. Ben senin zevcenim der. O kimse, onun yüzüne bakar. Sizden biriniz aynada yüzünü gördüğü gibi, zevcesinin yüzünün güzelliği ve temizliği sebebiyle, o kimse kendi yüzünü onun yüzü aynasında görür. Zevcenin üzerinde yetmiş hulle vardır. Her hulle yetmiş

renklidir. O renklerde birbirine benziyen hiç bir renk yoktur. Elbise şeffaf olduğundan içi görünür. O kimseyi tiksindirecek hiçbir şey onda yoktur. Ancak zevcinin her bakışında, zevcenin güzelliği artar. Onlar birbirlerine bakınca, kendilerini gördükleri birer ayna kadar temiz ve saftırlar.

Her köşkün, üçyüzaltmış kapısı vardır. Her kapı üzerinde, inci, yakut ve cevherden üçyüzaltmış kubbe vardır. Bunların hiç birinin rengi, diğerinin rengine benzemez. O kimse köşküne bakınca, gözü o kadar ilerilere ulaşır ki, onda yürüyecek olsa, yüz sene yalnız kendi mülkünde seyretmiş olur. Başka birşey görmez. Gördüğü hep kendi mülkü olur. Ra'd sûresinin yirmidört ve Meryem sûresinin altmışikinci âyetlerinde bildirildiği gibi, melekler o kimseye, her gün köşk ve saraylarının kapısından selâm ile ve Allahü teâlâ tarafından hediyelerle gelirler. O hediyeleri takdim edip selâm verirler. Bir meleğin elindeki hediye, diğerininkinden başkadır. Onlar için orada akşam-sabah rızıklar vardır.

Cennet ehli, o kimseye miskin, zavallı derler. Çünkü Cennettekilerin hepsi, derece ve makam bakımından ondan yüksek ve üstündür. O miskin dediklerinin yemeğinde seksen hizmetçi vardır. Canı yemek istediği zaman, ona mahsûs sofralardan kırmızı yakuttan bir sofra kurarlar. Sarı yakutlarla donatılmış ve kuşatılmıştır. Sofranın altlığı incidendir. Çevresi yirmi mildir.

O sofra üzerine yetmiş türlü yemek konur. O kimsenin huzûrunda seksen hizmetçi ayakta durur. Her birinin elinde yemekle dolu bir tabak, şarabla dolu bir kâse vardır. Her tabaktaki yemek ayrı, her kâsedeki şerbet diğerinden ayrıdır. Sofraya önce getirilen yemeği, sonunda verilen yemek gibi, sondakinin lezzetini baştakinin lezzeti gibi, tam arzu ve istekle duyar. Biri diğerine benziyor sanır. Sofrada bulunan her yemekten yer. O yemek önünden kaldırıldığında, ondan her hizmet edenin nasîbi verilir.

Cennet ehlinden yüksek derecede bulunanlar, o kimseyi ziyâret ederler. O ise, onları ziyâret etmez. Cennettekilerden yüksek derecelerde bulunan herkesin hizmetinde sekiz bin hizmetçi çalışır. Her hizmetçinin elinde yemek dolu bir sini vardır. Hepsinde ayrı ayrı yemekler vardır. O sofrada bulunan her yemekten yer. Yemek önünden kaldırıldığında, ondan her hizmetçisinin payı verilir. Her bir kimse için hûr-i ayn ve dünyâ hanımları vardır. Her zevce için yeşil yakuttan bir köşk vardır. Ortası dâire şeklinde kızıl yakuttan donatılıp kuşatılmıştır. Köşkünün yetmiş bin kapısı vardır. Her kapıda inciden bir kubbe vardır. Zevcelerinin üstünde binlerce Cennet hullesi vardır. Her hullede binlerce renk vardır. Hiç biri diğerine benzemez. Zevcelerinden her birisinin yanında ihtiyâcını gören bir câriye, meclis içinde bin câriye vardır. Her câriyeyi kendi hizmetinde kullanır. Kendisine yemek getirildiği zaman, önünde yetmişbin câriye ayakta durur. Her bir câriyenin elinde, başkasının elinde olmıyan yemek dolu bir tabak ve şarabla dolu bir kâse vardır.

O kimse, dünyâda Allah rızâsı için sevdiği bir mü'min kardeşini görmeği arzu edip, ona şefkatten dolayı, acaba helak mi olmuştur, düşüncesiyle, keşke kardeşimin ne olduğunu bilsem der. Allahü teâlâ o kimsenin kalbini anlayıp, meleklere, "Benim şu kulumla kardeşinin bulunduğu yere gidiniz" buyurur. O anda, bir melek, üzerinde nûrdan eyerle seçkin bir burak getirir.

Bu melek, o kimseye selâm verir. O da selâmını alır. Melek ona: Kalk, bu buraka bin de, kardeşine gidelim der. O da buraka biner. Cennette bin yıllık uzaklığı, dünyâda en güzel bir atla bir fersah mesafeyi almanızdan daha kısa zamanda alır. Hemen kardeşinin makamına ulaşır.

O kimse, o anda kardeşine selâm verip, kardeşi selâmını alır. Merhaba deyip, memnun olduğunu bildirir ve: Kardeşim, sen nerede kaldın? Senin için korkmuştum der. Bu hâlde birbirlerine sarılıp, sonra ikisi de: "Allahü teâlâya hamdolsun ki, bizi birleştirdi" diyerek, buluşmalarına güzel seslerle hamd ederler.

Bu hâlde Allahü teâlâ onlara buyurur, ki: Kulum, bu zaman amel zamanı değildir. Selâm ve dilemek zamanıdır. Benden isteyiniz vereyim. Onlar da: "Yâ Rabbî! Bizi bu derecede bir arada bulundur" diyerek yalvarırlar.

Allahü teâlâ o dereceyi inci ve yakutla süslenmiş bir çadır içinde onlara meclis yapar. Zevceleri için ondan başka makamlar ihsân eder. O mecliste yiyip, içip, zevk ve safâda olurlar.

Cennet ehlinden bir kimse yemekten bir lokma alıp ağzına koyarken, aklına bir başka yemek gelirse, ağzındaki o lokma, aklına gelen yemek olur.

Cennette olanların küçük ve büyük hepsinin boyları Âdem aleyhisselâmın boyu kadar olur. Onun boyu otuz metredir. Cennettekiler sakalı çıkmamış gençler gibi olup, hakkın kudreti ile gözleri sürmelidir. Letâfet ve temizlikte, hamamdan yeni çıkmış gibidirler. Kendilerinin ve hanımlarının boyları birdir.

Cennet ehli bu durumda iken bir ses duyulur. Bu sesi Cennetin yüksek ve alçak, yakın ve uzağında olanların hepsi işitir. Der ki: “Ey Cennet ehli! Hepiniz makam ve yerlerinizden memnun musunuz?” Hepsi birden, evet diyerek râzı ve memnun olduklarını bildirirler. Allahü teâlâya yemîn ederiz ki, bize iyi yerleri ihsân eyledi. Bulunduğumuz yerlerin değişmesini istemeyiz. Yâ Rabbî, senin nidanı işittik, ona doğru sözle cevap verdik; Yâ Rabbî, mübârek cemâline bakmak isteriz, bize kendini göster. Çünkü senin yüksek katında en üstün sevâbımız ve büyük mükâfat ve karşılığımız, mübârek cemâline bakmaktır derler.

Bu hâlde Allahü teâlâ, Dârüsselâm adındaki Cennete, süslen ve kullarımın beni görmelerine hazırlan diye emreder. Dârüsselâm, Allahü teâlânın emrine uyarak süslenir ve görecek olanlar için hazırlanır. Allahü teâlâ meleklerden birine, kullarıma söyle, gelsin beni görsünler buyurur. Allahü teâlânın bu yüksek emri üzerine, o melek, Allahü teâlânın katından ayrılıp yüksek ve tatlı bir sesle seslenir ve der ki; “Ey Cennet ehli ve ey Allahü teâlânın sevgili kulları, Rabbinizi görünüz.” Bu sesi Cennette bulunanların yüksekleri ve aşağıları işitip, hep birden bineklerine atlayıp, beyaz misk ve sarı za’ferandan yüksek bir tepenin üstüne çıkarlar. Orada kapının yanında selâm verirler. Selâmlarında; “Esselâmü aleynâ min rabbinâ” diyerek, izin isterler. Kendilerine Allahü teâlâ tarafından izin çıkınca, Dârüsselâmın kapısından girmek isterler. Bu hâlde Arş’ın altından Mesire adında bir rüzgâr esip, misk ve za’feran tepeleri üzerinden geçerek, kaldırmış olduğu misk ve za’feranı, cenâb-ı Hakkı göreceklerin üzerlerine saçıp, onların elbise, baş ve boyunlarını güzel kokularla muattar kılar. Bu hâl ile Dârüsselâm’a girer. Arş ve Kürsî’ye bakarlar. Henüz tecellî olmadan ve üzerlerine bir nûr parlamadan: Sübhâneke rabbenâ, kuddûsün rabbül melâiketi ver-rûh, tebârekte ve teâleyte emâ nenzurü vecheke diyerek, Allahü teâlâyı tesbih ve takdis ile cemâlini kendilerine göstermesi için yalvarırlar.

Bu durumda, Allahü teâlâ nûrdan perdelere: “Çekiliniz” diye emredince, birbiri arkasında olan nûr perdeleri kalkar. Hattâ yetmiş perde kalkar. Her perde, bir sonrakinden nûr bakımından yetmiş kat kuvvetlidir. Bu hâlde Allahü teâlâ onlara tecellî eyler. Onlar Hakkın dilediği kadar secdeye kapanırlar. Secdede: “Sübhâne lekel hamdü vettesbîhu ebeden. Bizi Cehennemden kurtarıp Cennete koydun. Cennet ne güzel yerdir. Senden tamamen râzıyız, sen de bizden râzı ol” derler. Hamd, tesbih ve takdis ederler, Allahü teâlânın kendilerinden râzı olmasını isterler. Bu hâlde Allahü teâlâ onlara: “Kullarım, ben sizden her hâlinizle râzıyım. Şu an amel zamanı değildir. Ancak cemâlimi görmek, ondan lezzet almak ve ni’metlerim zamanıdır. İhsân ve lika zamanıdır. İstediğinizi dileyin vereyim. Temenninizi arzedin ki, fazlasını ihsân edeyim” buyurur.

Cennet ehli, o zaman tekbîr ile başlarını secdeden kaldırırlar. Onu görürler. Fakat Allahü teâlânın nûrunun çokluğundan, ona bakamazlar. Bu durumda Allahü teâlâ onlara: “Merhaba ey kullarım, ey asfiyâm, ey ahbabım, ey evliyâm, ey seçkin kullarım” buyurur ve onları rahatlandırır.

Allahü teâlâ, Cennettekilere hitaben: “Geliniz, makamlarınıza oturunuz” buyurduğunda, önce Resûller gelip minberler üzerine otururlar. Sonra nebiler gelir, kürsîler üzerinde otururlar. Sonra sâlihler gelip, kıymetli örtüler üzerine otururlar.

Bu hâlde onlara, inci ve yakutla süslü yetmiş türlü renkle renklendirilmiş nûrdan sofralar kurulur. Allahü teâlâ, o sofraların hizmetçilerine, onları yediriniz buyurur. Onlara ziyâfet için konan her sofra üzerinde, inci ve yakuttan yetmiş bin tabak vardır. Her tabakta yetmiş çeşit yiyecek vardır.

Allahü teâlâ: “Ey kullarım, yiyiniz” buyurur. Onlar da, Allahü teâlânın dilediği miktarda yerler. Birbirlerine, bizim esas makâmımızdaki yiyecekler, bu yiyeceklerin yanında rü’yâ gibi kalır derler. Allahü teâlâ hizmet edenlere, kullarıma su veriniz, buyurur. Sofrada hizmet görenler, onlara şarab getirirler. Cennet ehli ondan içerler. Birbirlerine, bizim makâmımızdaki şarablarımız, bunların yanında rü’yâ gibidir derler.

Allahü teâlâ, yine sofrada hizmet edenlere, meyveler ikram ediniz buyurur. Hizmet görenler meyve getirirler. O meyveleri yedikleri zaman, yine birbirlerine, bizim kaldığımız yerdeki meyveler, bunların yanında rü'yâ gibidir derler.

Allahü teâlâ onlara, kullarımı yedirdiniz, içirdiniz ve onlara meyva verdiniz. Şimdi hulleler giydiriniz. Hizmetçiler hulleler giydirirler. Yine birbirlerine, şu giydiğimiz hullelerin yanında, kendi makamımızda giydiklerimiz rü'yâ gibi kalır derler.

Hulleleri ile kürsîleri üzerinde otururlarken, Allahü teâlâ onlara Arş'ın altından bir rüzgâr gönderir. O rüzgâra Mesire denir. O rüzgâr onlara Arş'ın altından, kardan beyaz, misk ve kâfur getirir. Onların elbise, yaka ve başlarını çok güzel kokutur. Sonra önlerindeki sofraları, üzerlerinde yemekler olduğu hâlde kaldırırlar. Allahü teâlâ onlara hitaben;şu anda benden dilediğinizi isteyiniz vereyim, arzunuzu beyân edin, fazlasını ihsân edeyim, buyurduğunda, hepsi birden: "Ey Rabbimiz, senden istediğimiz, ancak, zâtının bizden râzı olmasıdır" derler. Allahü teâlâ: Ey kullarım, ben sizden râzıyım buyurur.

Bu durumda Cennettekilerin hepsi Sübhânallah ve Allahü ekber deyip, secdeye vardıklarında, Allahü teâlâ, kullarım, başlarınızı secdeden kaldırınız, bugün amel günü değildir. Bugün cemâlime bakınız, ni'metlerime kavuşmanız, sevinç ve lezzet içinde olmanız icâbeden gündür. Bu hâlde, Rablerinin nûruyla, yüzleri nurlanmış ve parlamış olup, başlarını secdeden kaldırırlar.

Allahü teâlâ onlara, "Menzil ve makamlarınıza dönünüz" buyurmasıyla, oradan ayrılıp giderlerken, hizmetçilerini, binekleri hazırlamış bekler vaziyette bulurlar. Sonra bineklerine binerler. Her biri için yetmiş bin hizmetçi de onlar gibi bineklere biner. Onlardan isteyen, köşklerine kadar cemâat ve cem'iyyetle beraber gider. Sonra diğerleri de, bu şekilde diledikleri köşklerine giderler. Bunlardan biri köşküne varıp, zevcesi onu güler yüz ve tatlı sözle karşılayıp: "Şu anda bana, şimdiye kadar sende görmediğim bir güzellik, nûr, koku, elbise, hulle ve süsle geldin" der.

Bu anda Allahü teâlânın katından bir melek yüksek sesle: "Ey Cennet ehli! Bunun gibi size, her zaman sonsuz ni'metler verilecektir" diye seslenir.

Ra'd sûresinin yirmidördüncü âyet-i kerîmesinde bildirildiği gibi, Melekler onlara Cennetin her kapısından gelirler. Dünyâda sıkıntı ve günahtan ve her türlü kötülüklerden sabırları sebebiyle, Allahü teâlâ, onları her âfet ve kederden sâlim kıldığını ve Cennetin onlar için güzel son ve ebedî kalınacak yer ve makam olduğunu müjdeleyerek, Allahü teâlânın selâmını onlara ulaştırır. O melekler ile beraber, onlara Allahü teâlâ tarafından hediye olarak sunulacak her türlü yiyecek, içecek, elbise ve süsler de vardır. Onları da verirler.

"Cennette yüz derece vardır. İki derece arasında bir emîr vardır. Cennet ehli O emîrin fazilet ve üstünlüğünü görürler. Cennette beyaz misk ve za'ferandan dağlar vardır. Cennet ehli, yemeklerini yiyip miskten güzel kokulu şarablarını içince, terlerler. Büyük ve küçük abdest bozmazlar. Tükürmezler, sümkürmezler. Başları ağrımaz. Hasta olmazlar.

Cennetliklerin üstünleri ve aşağı derecede olanları yemek yiyip, iki saat dayanıp, otururlar, İki saat da, birbirlerinin üstün meziyetlerini sayarlar. Dört saat, kendilerini yaratanı temcîd ve takdis ederler. İki saat, birbirlerini ziyâretle meşgûl olurlar.

Cennette bulunanların en aşağı dercede olanına, ihsân ve bahşiş vardır. Yanına insanlar ve cinler gelse, yanında insan ve cinlerin üzerinde oturup dayanacakları kürsîler, yatak ve yastıklar vardır. Sofra, tabak, hizmetçi, yiyecek ve içecekten bir kişinin payına düşecek kadar da fazla vardır.

Cennet ağaçlarının ba'zısı altın, ba'zısı gümüş, ba'zısı yakut, ba'zısı da zeberceddendir. Budakları da böyledir. Yaprakları, sizden birinizin dünyâda gördüğü kumaşların en güzeli gibidir. Meyvesi kaymaktan yumuşak, baldan tatlıdır. Her ağacın uzunluğu beşyüz yıllık, kökünün kalınlığı yetmiş yıllık mesafe miktarıdır. Cennet ehlinden bir kimse, Cennet ağaçlarına bakınca, o ağacın gövde, dal ve yapraklarının ve meyvelerinin sonuna varıncaya kadar görür. Her ağaçta yetmişbin çeşit meyve vardır. Herbirinin renk ve tadı diğerinden başkadır. Cennet ehlinden biri, o meyvelerden birini arzu ettiğinde, o meyvenin bulunduğu dal, o kimse o meyveyi alsın diye, ne kadar uzakta olsa da eğilir. O kimse o meyveyi eliyle alamazsa, ağzını açar ve meyve ağzına düşer. O ağaçtan bir meyve koparıldığında, Allahü teâlâ onun yerinde, ondan daha

güzel, daha üstün ve daha güzel kokulusunu yaratır. O kimse, o ağaçtan kendisine yetecek kadar alıp, aynı dal yine eski yerine gider. Cennette ba'zı ağaçlar daha vardır ki, ipek, hulle ve sündüs adı verilen ince dibalar ve eşsiz süsler onlardan meydana gelir. Cennette ba'zı ağaçlar daha vardır ki, tomurcuklarından misk ve kâfur saçılır.

Cennet ehli her Cum'a günü Rablerini görürler.

Eğer Cennet taçlarından bir taç semâdan sarkıtılmış olsaydı, güneşin ışığı elbette görünmez olurdu.

Cennette köşkler ve kasırlar vardır. Onlarda su, süt, şarab ve baldan dört ırmak vardır. Sürahileri misk ile mühürlenmiştir. Cennet ehli onlardan, Cennet pınarlarından, ya'nî Zencefil, Tesnîm ve Kâfur çeşmelerinden birisiyle karıştırmaksızın saf olarak içmezler. Ancak mukarrebler bunlardan hiçbir şey karıştırılmadan, saf olarak içerler.

Eğer Allahü teâlâ Cennettekiler arasında sevinç ve neş'elerinin çokluğundan ötürü, şarab dolu kâselerin sunulmasını, birbirlerine rağbet ve iştiyâk ile takdimlerini hükmetmemiş olsa idi, kâseyi hiçbir zaman ağızlarından çekmezlerdi.

Cennet ehli, binlerce yıllık veya bundan fazla mesafeden gelip, birbirlerini ve kardeşlerini ziyâret ederler. Kardeşleri yanından döndükleri zaman, kardeşleri tarafından onların bulundukları yere hediyeler gönderilir.

Cennet ehli, Allahü teâlâyı görüp, dönmek istedikleri zaman, herbirine yeşil birer nar meyvesi verilir. İçinde yetmiş tane vardır.

Her tane diğerine benzemiyen bir renktedir. Dönüşte Cennetin çarşılarına uğrarlar. Orada alış-veriş yoktur. O çarşılarda, hulleler, sündüs, istebrak, ipek, inci ve yakuttan, eşi, benzeri olmıyan süsler ve asılmış taçlar vardır. Her çeşitten taşıyabildikleri kadar alıp giderler. Hâlbuki Cennet çarşılarından birşey eksilmez. Cennette, insanlardaki şekil ve güzellikten daha güzel sûretler vardır. Bir kimse, kendi sûretinin benim güzel sûretim gibi olmasını temenni eder, kendi yüzünün güzelliğinin, benim yüzümün güzelliği gibi olmasını isterse, Allahü teâlâ, onun yüzünün güzelliğini arzusuna uygun yapar diye, bu sûretlerin üzerinde yazılmıştır.

Sonra onları, köşk ve makamlarına dönünce, hizmetçileri saf hâlinde ve ayakta, hoş geldiniz diyerek karşılar. Herkes yanındakine müjde vererek, dilden dile zevcesine ulaştırılır. Zevcesi sürûr ve neş'esinin çokluğundan, onu karşılamaya çıkıp, kapının yanında merhaba deyip selâm verir. Muhabbet ve sohbet hâlinde köşke varırlar.

Cennet ehli, yemekten sonra öyle bir şarab içerler ki, daha içer içmez, yedikleri yemek ve içtikleri şerbetleri misk gibi eder. Ona (Şarâb-ı Tahûr) denir. Misk gibi kokusu çıkar. Karınlarında eziyyet verecek, rahatsız edecek bir hâl olmaz. Bunu içtikten sonra, yine yemek isterler. İşte Cennet ehlinin hâli böyledir, her zaman yenilenerek, ebedî olarak böyle devam eder.

Cennet ehlinin binek hayvanları, beyaz yakuttan yaratılmıştır.

Cennet üçtür: Cennet, Cennet-i Adn ve Dârüsselâmdır.

Cennet, Cennet-i Adn'den milyon kere küçüktür. Cennet köşklerinin dışı altından, içi zebercedden, çıkma ve sundurmaları kırmızı yakuttan, şerefe ve balkonları incidendir.

Cennet ehli, Cennette zevcesiyle sohbet edince, zevki yediyüz yıl devam eder. Eksilme ve değişme olmaz. Sonra öncekinden daha güzel zevcesi, sizinle kavuşma zamanımız gelmiştir der. O kimse ona, sen kimsin? der. Ben, Allahü teâlânın Secde sûresinin onyedinci âyet-i kerîmesinde vasfeylediklerindenim deyince, o kimse onun yanına gider. Onunla yiyip, içer, sohbet eder.

Cennette, altından ırmaklar akan ağaç vardır ki, süvari bir kimse, onun gölgesinde yediyüz yıl yürüse sonuna erişemez. Dallarının herbirinde kurulmuş şehirler vardır. Bu şehirler binlerce kilometre uzunluğundadır. İki şehrin arası, doğu ile batının arası kadardır. Selsebil çeşmesi, Cennet köşklerinden o şehirlere akar. O ağacın bir yaprağının altında büyük bir cemâat gölgelenir.

Cennet ehlinden bir kimse zevcesinin yanına vardığında, zevcesi ona: Beni sana ikram ve ihsân eden Allahü teâlâya

yemîn ederim ki, Cennette bana senden sevgili ve muhabbetli bir başka şey yoktur der.

Cennette, anlatanların anlatamadığı, âlimlerin kalb ve hatırlarına gelmediği, dinleyenlerin kulaklarının duymadığı, insanların görmediği şeyler vardır.

Dünyâda hiç bir menfaat ve karşılık beklemeden, yalnız Allah rızâsı için sevişenlere, Adn Cennetinde kırmızı yakuttan bir direk üzerinde makamlar vardır. O direğin kalınlığı binlerce yıllık mesafedir. Üzerinde binlerce bina ve her binada bir köşk vardır. O Allah için sevişenlerin alınlarında: “Bunlar, dünyâda Allah için sevişenlerdir” diye yazılıdır. Bunlardan birisi kendi köşkünde, Cennet ehline göründüğünde, güneşin ışığı yer yüzünün evlerini aydınlattığı gibi, onun nûrunun şua ve ziyası Cennettekilerin köşk ve saraylarını pür nûr ve ziyadar eder, aydınlatır. Cennettekiler onun yüzüne bakıp, onu tanırlar. Şu kimse, Allah için sevişenlerden olur” derler ve onun yüzünü, ondördüncü gecedeki Ay’ın nûru gibi görürler.

Cennet ehlinden bir kimsenin, hizmetçisinden üstünlüğü, ondördüncü gecedeki Ay’ın parlaklığının diğer yıldızlardan olan üstünlüğü gibidir.

Cennetteki kadınlar yemeklerden sonra güzel ve yüksek sesler çıkarıp, biz sonsuz olarak Cennetteyiz, ölmeyiz. Emniyetteyiz, asla korkmayız. Hakkın rızâsına kavuşmuşuz. Artık ebedî olarak Hakkın gazâbına düçâr olmayız. Biz genciz. Asla ihtiyârlamayız. Elbiseler ile örtülüyüz, hiçbir zaman çıplak olmayız. Bizler hayrân-ı hisânız, ya’nî huyları ve yüzleri güzel olanlarız. İyi insanların zevceleriyiz derler.

Cennet kuşlarının yetmiş bin kanadı vardır. Her kanadının rengi ayrı ayrıdır. Her kuşun büyüklüğü, en ve boy olarak birer mildir. Mü’min olan kimse, onlardan kebab ve kızartma yapmak isteyince, kuş onun yanına gelip, tabak içine konup silkinir. Pişmiş ve kızarmış olarak, yetmiş çeşit yemek olarak ortaya çıkar. Tad ve lezzeti, kudret helvası denilen mennden iyi, hafiflik ve yumuşaklığı kaymaktan çok ve sütten beyazdır. Mü’min ondan yiyince, aynı kuş silkinip uçar, bir tüyü ve kanadı eksilmez. Cennet kuşları ve binekleri, Cennet bahçelerinde ve Cennet köşkleri etrâfında güdülürler.

Allahü teâlâ, Cennette olanlara altın yüzükler ihsân eder. O yüzükleri takarlar. Bu yüzüklerin adı, sonsuzluk yüzükleridir. Bunlar Cennette sonsuz kalmağa alâmettir. Sonra Cennet ehli, Dârüsselâmda Allahü teâlâyı gördüklerinde, Allahü teâlâ, onlara inci ve yakuttan da yüzükler ihsân eder.

Cennette bulunanlar, Dârüsselâmda Allahü teâlâyı görmek için toplandıkları zaman, yerler, içerler ve çeşit çeşit ni’metler ile ni’metlendirilirler. Allahü teâlâ, Dâvûd aleyhisselâma: “Ey Dâvûd, o güzel sesinle beni temcîd ve takdîs eyle” buyurduğunda, Dâvûd aleyhisselâmın güzel sesini dinlemek ve ondaki lezzet ve te’sîre kapılmak ya’nî Cennet içinde onu dinlemek için susmayan bir şey kalmaz. Sonra Allahü teâlâ, onlara hulleler giydirir. Sonra Dârüsselâmdan kendi yerlerine dönerler. Cennette herkes için bir ağaç vardır. O ağaca Tûbâ denir. Cennette olanlardan biri iyi elbiseler giymek istediğinde, Tûbâ ağacının tomurcukları onun için açılır. Her tomurcuk altı renktir. Her renkte altmış renk vardır. Bir tomurcuk ve elbise, diğerine benzemez, istediğini alır.

Cennet kadınlarının sinesinde: “Sen benim habîbimsin, ben de senin habîbinim. Ben senden şaşmam ve ayrılmam. Kalbimde de vesvese, endişe, kıskançlık, çekememezlik ve hıyânet yoktur” diye yazılıdır. Cennet ehlinden birisi zevcesinin göğsüne baktığında, kemik ve etlerinin arkasında, karaciğerini ve yüreğini görür. Zevcesinin ciğeri kendine, kendi ciğeri zevcesine ayna olur. Nitekim Errahmân sûresinde: “Cennet ehlinin zevceleri, beyazlık ve kırmızılıkta, saf yakut ve temiz mercan gibidirler” âyet-i kerîmesi bunu gösteriyor.

Cennet ehli öyle bineklere binerler ki, onların ayağı, gözünün gördüğü son noktaya erişir. Bu binekler, yakut ve inciden yaratılmıştır. Büyüklükleri de yetmiş mildir. Dizginleri, inci ve zebercedden halkalar ile sıra sıra işlenmiştir.”

Cennettekilerin hâli: İnsan sûresinin onbirinci âyet-i kerîmesinin tefsîri beyânındadır.

Âyet-i kerîmenin başında: “Allahü teâlâ, kıyâmet günü, hesabının şiddetinden ve Cehennemin korkusundan mü’minleri korur.” Ya’nî o dehşet verici günde Cehennemin bukağı ve zincirlerle kuvvetlice bağlı olduğu “Üzerinde ondokuz melek vardır” âyet-i kerîmesinden anlaşılmaktadır. Her meleğin yanında yetmiş bin melek bulunduğu hâlde,

itilerek Arasat meydanına getirilir. Ondokuz hâzin (melek yardımcıları) ile onu iterler. Ba'zan sağında, ba'zan solunda ve ba'zan arkasında yürürler. Her meleğin elinde demirden gürzler vardır. Cehenneme bağırıp, onu yürütürler. Cehennemin eşek anırması gibi, gayet çirkin ve korkunç sesi, koyu dumanı ve ehline gazâbının şiddetinden meydana gelen yüksek alevleri ve coşması vardır. İşte Cehennemi bu hâlde getirirler. Onu, Cennetle insanların durduğu yer arasına koyarlar. Bu durumda Cehennem insanlara doğru bakıp, onları yutmak için üzerlerine saldırıp, hücum ettiğinde, hâzinler, zincirler ve bukağılar ile onu zaptederler. İnsanlara ulaşamadığını görünce, şiddetle kaynar ve coşar ki, âyet-i kerîmede bildirildiği gibi; "Gayz ve gazâbının çokluğundan, parça parça olmak derecesine gelir." Sonra yine türlü sesler ile bağırır. Cehennemi bu hâlde gördüklerinde, meydana gelen korkunç dehşetle, yürekleri boğazına gelip, gözleri kararıp, kendilerini şaşırırlar. Sonra Cehennem büyük bir heybetle kükreyip, yüksek sesle bağırınca, bundan önce bildirildiği gibi hâller meydana gelir. Bundan sonra Cehennem gökteki yıldızların sayısı kadar kıvılcımlar saçar. Her kıvılcım büyük bulut gibidir. Beyân olunan kıvılcımlar, insanların başlarına düşerler, işte Allahü teâlâ, sözünü tutan ve Hakkın azâbından korkan mü'minleri bu Cehennem kıvılcımlarına ve azâbına hedef olmaktan korur. Allahü teâlâ tevhîd ve îmân ehlini ve Ehl-i sünneti o günün dehşetinden korumağa yeter ve onlara fadl ve ihsânı ile rahmetini saçar; hesablarını kolay eder. Onları Cennete sokup, sonsuz olarak Cennette bulundurur.

Kâfirler, müşrikler ve putlara tapanların, kötülük üzerine kötülüklerini, korku üstüne korkularını, azâb üstüne azâblarını arttırıp, onları Cehenneme sokar ve devamlı orada bırakır.

Âyet-i kerîmenin sonunda: "Allahü teâlâ onların yüzlerine parlaklık ve neş'e, kalblerine sevinç ve sürûr ihsân eder" buyuruyor, işte bu neş'e ve sürür, kıyâmette mü'minin kabrinden çıktığı vakittir ki, o anda mü'minin karşısına yüzü güneş gibi nurlu ve güzel, tebessümlerle gülen, üstünde beyaz örtüler ve başında taç olan bir insan gelir. O mü'mine yaklaşıp: "Ey Allahü teâlânın velî kulu" deyip selâm verir. O mü'min de selâmını alır. Sen kimsin, meleklerden bir melek misin? diye ona sorar. Hayır, melek değilim cevâbını verir. Sen peygamberlerden bir peygamber misin? der. Hayır, ben peygamber de değilim cevâbını verir. Sen mukarreblerden misin? der. Hayır, mukarreblerden de değilim cevâbını verir. Öyleyse kimsin? der. Ben senin sâlih amelinim. Seni Cehennem azâbından korumak ve Cennetle müjdelemek için geldim cevâbını verir. Benden ne istersin? deyince, o kimse, benim üzerime bin der. O mü'min: Sübhânallah! Senin gibi bir kimse üzerine binmek bana uygun olmaz dediğinde: O kimse, evet, sana, benim üstüme binmek yakışır. Zîrâ ben dünyâda, uzun zaman senin üstünde idim. Şimdi Allah için senin benim üzerime binmeni istiyorum der. O mü'min, ona biner. O kimse o mü'mine: Asla korkma, ben seni Cennete ulaştırmak için yol göstericiyim dediğinde, o mü'min ferahlanır ve bu neş'e yüzünden belli olup, yüzü nurlanır, parlar, kalbi de sürûr ve sevinç ile dolar. İşte Allahü teâlânın: "Allahü teâlâ, onların yüzlerine parlaklık ve neş'e, kalblerine sevinç ve sürûr ihsân eder" meâlindeki âyet-i kerîmenin sırrına, kıyâmet gününde mü'minin kavuşması böyle olur.

Ama kâfir olan kimse kabrinden çıkıp, önüne baktığı zaman, karşısında yüzü çirkin, gözleri gök, kendisi ve elbisesi zift ve katrandan, siyah, dişlerini yere süren, yere bastığında gök gürültüsü gibi gürleyen, kokusu leşten fenâ olan bir kimse görür. O kâfir, o kimseye, sen kimsin, ey Allahın düşmanı? diyerek ondan kaçmak, uzaklaşmak istediğinde, o kimse ona: Ey Allahın düşmanı, bana yakın gel, ben senin, sen benimsin der. Kâfir ona: Eyvah! Sen şeytan mısın, ne çirkin ve fenâ kimsesin? diye sorar. Hayır ben şeytan değilim, ancak senin dünyâda işlediğin kötü amelinim der. Kâfir ona, benden ne istersin? sorunca, sırtına binmek, yüklenmek isterim cevâbını verir. Kâfir ona, Allah için olsun beni bırak, sen beni insanlar arasında rezil ve rüsvâ edeceksin diye yalvarınca, o çirkin kimse: "Allahü teâlâya yemîn ederim ki, ben bundan vazgeçemem, dediğim her şey olacaktır. Sen dünyâda uzun zaman bana bindin, ben de bugün sana bineceğim" deyip, hemen sırtına biner. En'âm sûresinin otuzbirinci âyet-i kerîmesinde bildirilen, meâlen; "Günahları sırtlarına yüklenir" ma'nası bunu gösteriyor. Sonra Allahü teâlâ, velîlerini, sevgili kullarını zikredip: "Allahü teâlânın velîlerinin karşılık ve mükâfatı, dünyâda çeşit çeşit belâlara, emirleri yapıp yasaklardan kaçmağa ve kadere teslime sabır ve tahammülleri sebebiyle, Cennetin meyve ve ni'metleriyle ve Cennetin ipek ve atlas elbiselerini giymeleridir" buyuruyor.

Yine Allahü teâlâ, İnsan sûresinin onüçüncü âyet-i kerîmesinde meâlen; "Onlar, Cennette sedir ve tahtlar

üzerinde otururlar. Orada asla güneş ve zemherîr görmezler” buyurdu. Ya’nî onlara güneşin sıcağı ve zemherîrin (karakışın) soğuğu olmaz. Zîrâ Cennette kış ve yaz yoktur, insan sûresinin ondördüncü âyet-i kerîmesinde meâlen; “Cennet ağaçlarının gölgeleri onlara yakın olup, meyveleri de onların emrine amade olup, mü’minler, istedikleri şekilde onlardan ayakta, oturur veya yatar hâlde yerler” buyurdu. O meyveleri yemek istedikleri zaman, o ağaç ve meyveler kendilerine eğilerek yaklaşırlar, onlardan alırlar, sonra o ağaçlar yine doğrulup yerine giderler, insan sûresinin onbeş ve onaltıncı âyet-i kerîmelerinde meâlen; “Onların Cennette, büyük ve küçük, gümüşten billur gibi içleri görünen kâse ve testiler ile etrâflarında dolaşan sâkîler, diledikleri kadar onlara verirler” buyurdu. Onyedinci âyet-i kerîmede meâlen; “Onlara Cennette, şevk verici zencefil ile karışık şarab sunulur” buyurdu. Onsekizinci âyet-i kerîmede meâlen; “Cennette bir pınar vardır ki, Cennet-i Adn’den çıkar, Cennetin her tarafından geçer. Cennetliklerin emrinde olduğundan nereye isterlerse, oraya gider” buyurdu. Ondokuzuncu âyet-i kerîmede meâlen; “Gençlikleri gitmiyen bir hâlde bulunup, ebedî helak olmıyan Cennet, Gılmân ve Vildanları etrâfında dönerler. Hizmetlerine devam ederler ki, sen onları gördüğün zaman, güzellik ve beyazlıkta inci, sayı bakımından kalabalık olmalarından ötürü sayıları bilinmiyen, sedeften saçılmış inciler zannedersin” buyurdu. Yirminci âyet-i kerîmede meâlen; “Cennette hangi tarafa bakarsan, orada anlatılamıyan ni’metler, büyük ve geniş mülk görürsün” buyurdu. “İşte bu geniş mülk, Cennet ehlinden bir kimse içindir. Onda bir köşkü, içinde de ayrıca yetmiş kasır vardır. O kasırların herbirinde inciden yetmiş oda vardır. Her odanın uzunluğu ve eni birer fersahdır. O oda üzerinde, altından dört bin kapı vardır. İçinde inci ve yakutla süslenmiş serir ve seririn sağ ve solunda altından binlerce kürsî vardır. Kürsîlerin ayakları kırmızı yakuttandır. Serîr üzerinde binlerce yatak ve yaygı vardır. Hepsinin rengi başkadır. O kimse sedir üzerinde otururken, beyaz ipekten yetmiş hulle giymektedir. Önünde zeberced ve rengârenk mücevherlerle süslü takye vardır. Her cevherin rengi başkadır. Başında altın taç vardır. Bu tacın yetmiş yüzü vardır. Her yüzünde öyle bir inci vardır ki, kıymeti, doğu ile batı arasındaki malın kıymeti kadardır. Elinde üç bilezik vardır. Yanında binlerce hizmetçi vardır. Dâima aynı hâldedirler. Yaşları ilerlemez, ihtiyârlamazlar. Önüne kırmızı yakuttan bir sofra konur (ve önceki hadîs-i şerîflerde bildirilen yemek, su ve zevceler kendilerine takdim edilir.)”

Ali bin Ebî Tâlib’in (radıyallahü anh) bildirdiği hadîs-i şerîfte, Resûlullah (aleyhisselâm) buyurdu: “Eğer Cennetin câriye ve hizmetçilerinden birisi, dünyâya çıkarılsa, insanlar onun için birbirleri ile kavga ve savaş ederlerdi. Hattâ hepsi ölürlerdi. Eğer hûr-i ayndan birinin saçları dünyâya getirilseydi, onun nûrundan, güneşin nûru ve ziyası elbette görünmez olurdu.” Bir kimsenin Peygamber efendimize (aleyhisselâm), Cennette hizmet edenle, hizmet edilen arasındaki fark nasıldır? diye sorunca: “Nefsim yed-i kudretinde olan Allahü teâlâya yemîn ederim ki, hizmet edenle, hizmet edilen arasındaki fark, ondördüncü gecedeki ay ile, sönük bir yıldız arasındaki fark gibidir” buyurdu.

Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) buyurdu ki: “Cennet ehli, serîr ve tahtlar üzerinde huzûr ve safa ile otururken, Allahü teâlâ bir melek gönderir. O meleğin yanında, ayrı ayrı renkte çok ince ve latif yetmiş hulle vardır. Parmakları arasında görünmez gibidirler. Kendisi Allahü teâlânın selâmını ve rızâsını bildirmeğe me’mûrdur. Gelip o kimsenin köşk ve sarayının kapısında durup, kapıda durana: “Ben âlemlerin Rabbinin tarafından gönderilmişim. Allahü teâlânın sevgili kulunun yanına girmeme bana izin ver” dediğinde, kapıdaki kimse: “Ben, o velî kulun yanına gidip ona arzedemem, ancak seni burada hizmet edenlerden benden üstün bulunana bildiririm” der. Bu sûretle her görevli kendisinin bir üsttekine başvurarak, yetmiş kapı ve şahıstan sonra, o kimseye haber ulaştırırlar: “Ey Allahın sevgili kulu. Âlemlerin Rabbinin elçisi kapıda duruyor” dendiğinde, o meleğin girmesine izin verilir. Melek yanına girince: “Esselâmü aleyke, ey Allahü teâlânın velî kulu, izzet ve celâl sahibi olan Rabbim sana selâm söylüyor ve senden râzıdır” diyerek, Allahü teâlânın selâmını ulaştırıp, Allahü teâlânın ondan râzı olduğunu beyân edince, o kimse, öyle bir sevinç ve sürura müstağrak olur ki, eğer Allahü teâlâ, o kimsenin ölmeyeceğine hüküm vermemiş olsaydı, sevincinden elbette ölürdü.” Yine Allahü teâlâ, yukarıda bildirilen âyet-i kerîmede: “Cennette hangi tarafa bakarsan, orada anlatılmaz ni’metler görürsün” ve “Allahü teâlâ tarafından gönderilen melek de, onun yanına ancak izin ve müsâade ile girer. Büyük ve geniş mülkü görürsün” âyet-i kerîmeleri bunu göstermektedir.

Aynı sûrenin yirminci âyet-i kerîmesinde meâlen; “Onların üzerindeki elbiseler, yeşil sündüs ve istebraktır” buyuruldu.

Âyet-i kerîmenin devamında; “Cennet ehli, kollarına gümüş bilezikler takarlar” buyuruluyor. Diğer bir âyet-i kerîmede, bileziklerin üç türlü, gümüş, altın ve inciden olduğu beyân ediliyor. Sonra aynı sûrede meâlen buyuruldu ki: “Allahü teâlâ, Cennet ehline, kötü düşünce ve yaramaz huylardan temizleyici şarâb-ı tahûr içirir.” Bu şarâb-ı tahurdan içmek şöyle olur: Cennetin kapısında bir ağaç vardır. Dibinden iki su çıkar. Bir kimse Sıratı geçip o iki suya doğru gidince, önce bir pınara varır. Orada yıkanır. O zaman kokusu miskten güzel, boyu ise Âdem aleyhisselâmın boyu kadar ya’nî otuz metre olur. Cennette bulunan erkek ve kadınların yaşı, Îsâ aleyhisselâmın yaşı kadar, ya’nî otuzüç olur. Küçüklerin yaşı otuzüçe yükselir, ihtiyâr ve yaşlı olanların yaşı otuzüçe iner. Cennette bulunan erkek ve kadınların güzelliği, Yâ’kub aleyhisselâmın oğlu Yûsuf aleyhisselâmın güzelliği gibidir.. Sonra diğer pınardan içip, kalbindeki kıskançlık, gam, gussa, hüzün ve keder gider. Allahü teâlâ, o kimsenin içtiği bu su sebebi ile kalbini temizler. Cennette olanların dili, Muhammed aleyhisselâmın dili üzere Arabî olur. Sonra o pınardan Cennet kapısına vardıklarında, Cennet melekleri onlara; “Pak ve temiz oldunuz mu?” derler. Hepsi birden: “Evet pak ve temiz olduk” derler. Cennet melekleri onlara; “Sonsuz kalmak üzere Cennete giriniz” derler ve Cennette sonsuz kalacaklarını ve bir daha çıkmıyacaklarını, daha girmeden kendilerine müjdelerler. Cennet kapısından giren kimsenin, dünyâda iken amelini yazan Kirâmen kâtibîn melekleri de yanında olup, ayrıca yanlarında, kırmızı yakuttan yaratılmış bir at bulunan bir melek de vardır. O atın dizginleri de kırmızı yakuttandır. O atın üzerinde bir eyer vardır ki, önü ve arkası inci ve yakuttan, iki tarafı altın ve gümüştendir. O meleğin yanında, yetmiş kat hulle vardır. Bu hulleleri Cennet kapısında o kimseye giydirir, başına taç koyar. O kimsenin beraberinde, sedef içindeki inci gibi binlerce hizmetçi vardır. O melek kendisine: Ey Allahü teâlânın velî kulu, bu ata bin, bu at senindir. Senin için buna benzer daha binekler vardır der. O kimse ata biner. O atın iki kanadı vardır. Adımlarını, gözünün gördüğü yere basar. Yanında onbin hizmetçi ve dünyâda kendisiyle beraber olup amelini yazan Kirâmen kâtibîn melekleri de beraber bulunduğu hâlde, onun üzerinde seyrederek köşk ve saraylarına ulaşır. Orada iner, sonra Allahü teâlâ: “Sizin için vasfeylediğim ni’metler, güzel sevâblardan amelinize karşılık ve mükâfat olup, gayret ve ameliniz makbûl oldu. Allahü teâlâ size karşılık olarak Cenneti ihsân eyledi” buyurdu.

Tövbe bahsinden seçmeler: Câbir bin Abdullah (radıyallahü anh) der ki: Resûlullah (aleyhisselâm) bir Cum’a günü bize dönüp; “Ey insanlar, vakit geçirmeden Allahü teâlâya tövbe ediniz. Ona dönünüz. Fırsat elde iken sâlih ameller yapınız. Allahü teâlâ ile aranızda olan hakları yerine getiriniz ki, se’âdete eresiniz. Çok sadaka veriniz ki, rızıklı olasınız. Ma’rûf ile emrediniz ki, korunasınız. Münkeri yasaklayınız ki, yardım olunasınız” buyurdu.

Resûlullah (aleyhisselâm) çok kere; “Yâ Rabbî, beni mağfiret eyle. Tövbemi kabûl eyle. Tövbeleri ziyâde kabûl eden ve rahîm olan ancak sensin” derdi. Resûlullah (aleyhisselâm) buyurdu: “Şeytan, yeryüzüne indirildiği vakit, cenâb-ı Hakkın izzet ve celâline yemîn ederek, Âdem’in çocuklarının rûhları cesedlerinde bâki oldukça, onları iğvadan asla geri durmam dediği zaman, Allahü teâlâ, izzet ve celâlime yemîn ederim ki, Âdem’in evlâdını, son nefeslerine kadar tövbeden men etmem buyurdu.”

Muhammed bin Abdullah Sülemî’den (radıyallahü anh) bildirilir. Dedi ki: Medîne-i münevverede, Resûlullahın Eshâbından bir cemâatle oturdum, sohbet ettim. Onlardan birisi dedi ki: Resûlullahın (aleyhisselâm) “Bir kimse ölümünden yarım gün önce tövbe etse, Allahü teâlâ onun tövbesini kabûl eder” dediğini işittim. Bir başkası, ben Resûlullahın (aleyhisselâm) “Bir kimse, can boğaza gelmeden ve can çekişmeden Önce tövbe etse, Allahü teâlâ tövbesini kabûl eder” buyurduğunu işittim, dedi. Muhammed bin Mutraf’dan bildirilir: “Allahü teâlâ, insanoğlunun hâline esef olunur. O günah işler, benden mağfiret ister. Ben de onun günâhını af ve mağfiret ederim. İnsanoğlunun hâline şaşılır ki, yine günâha dönüp, benden af ve mağfiret ister, ben de onu affederim. Yine insanoğlunun hâline şaşılır ki, günâhı terketmez, benim rahmetimden de ümidini kesmez. Şâhid olunuz, ben onu mağfiret ettim buyurdu.”

Enes (radıyallahü anh) der ki: Hûd suresindeki: “Rabbinize istiğfar eder ve sonra tövbe ederseniz” meâlindeki âyet-i kerîme indirildikten sonra, Resûlullah (aleyhisselâm) her gün yüz kere istiğfar eder ve istigfârlarında (Nestagfirullahe ve netûbü ileyh) ya’nî (Allahü teâlâya istiğfar ve tövbe ederiz) derdi. Resûlullaha (aleyhisselâm) bir kimse gelip, yâ Resûlallah! Bir günah işledim dediğinde, Resûlullah (aleyhisselâm) ona: “Allahü teâlâya istiğfar eyle”

buyurmasıyla, o kimse: Tövbe ederim, yine yaparım, dediğinde, Resûlullahın (aleyhisselâm): “Her günah işledikçe tövbe eyle. Şeytan ümidsiz ve üzüntüde oluncaya kadar” buyurması üzerine o kimse: Yâ Resûlallah, günahım çoğaldığı zaman ne yapayım, dedi. Resûlullah (aleyhisselâm): “Allahü teâlânın affı senin günahlarından çoktur” buyurdu.

Hasen (radıyallahü anh): Sen, tövbesiz mağfiret ve amelsiz sevâb temennisinde bulunma! “Gaffar ismine kanma, zîrâ aynı zamanda intikam alıcı ve kahhârdır” sözü gereğince, Allahü teâlânın yalnız affına mağrur olman, senin her zaman, Allahü teâlânın gazâbında bulunup, cenâb-ı Hakkın râzı olacağı ameli terketmeni ve bunun üzerine mağfiret arzusunda bulunmanı gerektirir. Bu hâlde emniyet edilecek şeyler, seni aldatıp, Allahü teâlânın azâbına düçâr olacağından korkulur. İşitmedin mi ki, Allahü teâlâ, sûre-i Hadîd’in ondördüncü âyetinde bunu bildiriyor. Tâhâ sûresinin seksenikinci âyetinde meâlen; “Tövbe edip îmân eden ve sâlih ameller işleyip hidâyet yolunu bulanlara, ben çok mağfiret ediciyim” buyuruyor. A’râf sûresinin yüzellialtıncı âyetinde meâlen; “Rahmetim herşeyi içine almıştır. Rahmetim, Allahtan korkup, zekâtlarını verenlere ve âyetlerimize inananlaradır” buyuruyor. Anlaşılıyor ki, tövbe ve takvâsız, rahmet ve Cennet arzusunda bulunmak ahmaklıktır, cahilliktir, aldanmışlıktır. Çünkü bu iki âyet-i kerîmede mağfiret tövbe ile ve rahmet de takvâ ile bağlanmıştır.

Peygamberimiz (aleyhisselâm) “Mü’min olan, kendi günâhını, güya dibinde durduğu ve üzerine düşeceğinden korktuğu bir dağ gibi görür. Fâcir ise, günâh ve hatâlarını, burnuna konan ve küçük bir hareket ve ses ile uçacak kara sinek gibi görür” buyurdu.

Resûlullah (aleyhisselâm) “Kul bir günah işler ve o günah onu Cennete sokar” buyurduğu zaman, Eshâb-ı Kirâm (aleyhimürrıdvân): Ey Allahın Peygamberi! Günah insanı nasıl Cennete sokar? diye sordular. “Günah, o kimsenin nasb-ı aynî (çok fazla tutkun bulunduğu bir şey) olur. Yapınca da pişman olur. Tövbe ve istiğfar eder. O günah onu Cennete sokmağa sebeb olur” buyurdu.

Hadîs-i şerîfte: “Geçmiş günahlar için, onların tedâriki için, sevâb işlemekten güzel bir şey görmedim” buyuruldu. Âyet-i kerîmede meâlen; “Muhakkak ki sevâblar, iyilikler; günahları, kötülükleri giderir” buyurulmuştur. Yine hadîs-i şerîfte geldi ki: “Bir kimse bir günah işlediğinde, kalbinde siyah bir nokta meydana gelir. O kimsenin tövbesi, inlemesi, feryâd ve istiğfar etmesi olmazsa, günah üzerine günah, siyah üzerine siyah olur. Hattâ, o siyah noktalar kalbini kaplayıp, kalb gözü kör olur. Bu hâl üzere ölür.” Âyet-i kerîmede meâlen; “Hayır, belki işledikleri günahlar kalblerini karartır” buyuruldu. Resûlullah (aleyhisselâm) buyurdu ki: “Günahı terk, tövbe etmek istemekten kolaydır. O hâlde, ölmeden önce hayatta bulunduğun zamanı ganîmet bil, günahları terketmede acele davran.”

İbn-i Ziyâd (radıyallahü anh): Sizden biriniz, kendisini ölmüş, âhıretini, her türlü hâllerini görmüş ve Allahü teâlâdan, yalnız O’na ibâdet etmek için, tekrar dünyâya gönderilmesini istemiş, Allahü teâlâ da onu, bu şekilde dünyâya göndermiş durumda düşünsün de, ona göre cenâb-ı Hakka tâat ve ibâdete gayret etsin demiştir.

Abdülmelik bin Mervân’ın huzûruna sâlihlerden biri gelince, bana nasihat eyle dedi. Sâlih kimse: Ölüm sana aniden gelirse, hazırlıkta bulundun mu? dedi. Abdülmelik, hayır dedi. Bulunduğun hâllerden Allahü teâlânın rızâsını gerektirecek diğer hâllere niyet ettin mi? buyurdu. Abdülmelik yine, hayır dedi. Öldükten sonra Allahü teâlâyı kendinden râzı ve hoşnud edecek, başka bir yer var mıdır? buyurdu. Abdülmelik, hayır dedi. Ölüm sana gâfil iken gelmiyeceğinden emîn misin? buyurdu. Abdülmelik yine, hayır dedi. Bunun üzerine o sâlih: “Akıllı olan kimse bu huy ve ahlâka razı olmamalıdır. Ölümden önce tövbe ve tedârik üzere bulunmalıdır” dedi.

Resûlullah (aleyhisselâm); “Pişmanlık tövbedir” buyurdu. Yine buyurdu: “Bir kimse bir günah işlese, sonra pişman olsa, pişmanlığı, o günaha keffârettir.”

Hasen-i Basrî (radıyallahü anh): “Tövbe dört esas üzerinedir: 1- Dil ile istiğfar, 2-Kalb ile pişmanlık, 3- A’zâ ve organlar ile günahları terk, 4- O günahları bir daha yapmıyacağına niyet ve kasdetmektir” dedi ve yine Hasen-i Basrî (radıyallahü anh) buyurdu: Nasûh tövbesi;bir günâha tövbe etmek ve bir daha, tövbe ettiği şeyi yapmamaktır.

Resûlullah (aleyhisselâm): “Günahtan tövbe eden kimse, hiç günahı olmayan kimse gibidir.”

“Günahtan istiğfar edip yine günaha devam etmek, Rabbi ile alay etmek gibidir.”

“Bir kimse, sana istiğfar ve tövbe ederim deyip günahdan istiğfar etse, sonra yine o günahı işlese, sonra yine istiğfar etse, sonra üçüncü defa olarak o günahı işlese, dördüncüsünde o kimsenin işlediği o günah, büyük günahlardan yazılır” buyurdu.

Fudayl bin Iyâd (radıyallahü anh); “Sen kendi nefsine nasihat edici ol. Kendine muhakkak lâzım olan şeyleri, sağ iken görüp yapmağa gayret et. İnsanları kendine tavsiye ve nasihat edici eyleme. Kendin dünyâda gâfil ve durgun durup da, öldükten sonra senin için, iyilik ve sevâb yapacaklarını ve senin için çalışacaklarını sanma. Zîrâ sen, dünyâda iken kendine, âhıretin için lâzım olacak işlere can çıkarcasına, çok gayret göstermediğin hâlde, başkalarının senin için iyilik yapacaklarına, sevâb işleyeceklerine nasıl inanabiliyorsun!” buyurdu. Tövbenin şartları üçtür: 1- Dînimize uymayan işlere pişman olmaktır. Nitekim Peygamber efendimiz (aleyhisselâm); “Pişmanlık tövbedir” buyurup, pişmanlığın tövbe olduğunu beyân eylemiştir. Pişmanlığın doğruluğunun alâmeti, ince kalblilik ve çok gözyaşı dökmektir. Bunun için Peygamber efendimiz (aleyhisselâm); “Çok tövbe edenlerle bulununuz, çünkü onlar ince kalbli olurlar” buyurdu. Böylece çok tövbe edenlerle birarada oturunuz, onlarla sohbet ve arkadaşlık ediniz. Zîrâ onlar daha ince ve yumuşak kalbli ve anlayışlıdırlar diye emrediyor, uyarıyor.

2- Her hâl ve zamanda, bütün kötülükleri ve kötü sözleri terk etmektir.

3- Günah ve kötülükten yapmış olduğu şeyleri ve onlara benzer işleri bir daha yapmamağa azmedip, karar vermektir. Nitekim Ebû Bekr-i Vâsıtî’ye nasûh tövbesi nasıldır? diye sorduklarında: Nasûh tövbesi, gizli ve aşikâr, sahibi üzerinde günah iz ve te’sîrlerinden bir iz ve lekenin kalmamasıdır, buyurdu. Pişmanlık, azm ve kasd meydana getirir. Azm: işlenilen günaha bir daha dönmemektir. Çünkü günahlar, kulu Rabbinden uzaklaştırır. Nitekim hadîs-i şerîfte; “Kul, kendisine erişen günah sebebiyle bol rızıktan mahrûm olur” buyurulmuştur.

Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin Fütûh-ülgayb isimli eserinden ba’zı bölümler:

Her mü’mine lâzım olan üç şey: Her mü’minin bütün hâllerinde üç husûsa riâyet etmesi lâzımdır. Bunlar; Allahü teâlânın emirlerini yapmak, yasaklarından sakınmak, kadere rızâ göstermektir. Mü’min, hayâtında bu üç şeyin dışına çıkamaz. Öyleyse mü’minin, kalbiyle, nefsiyle ve bütün a’zâları ile her hâlinde bu üç şeyi yerine getirmesi lâzımdır.

Nasihatler: Sünnet-i seniyyeye uyunuz. Dinden olmayan, dinde sonradan çıkarılıp, din imiş gibi kabûl edilen bid’atleri yapmayın. Allahü teâlânın emirlerine itaat edin. O’nun emirlerine karşı gelmeyin. Allahü teâlâya ortak koşmayın. Hakkı olduğu gibi kabûl edin. Onu herhangi bir şeyle lekelemeyin. Hâlinizden şikâyette bulunmayın. Sabredin, feryâd etmeyin. Doğruluk üzere devam edin. İsteyin, istemekle bıkkınlık göstermeyin. İçinde bulunduğunuz istenmeyen hâllerden dolayı ümitsizliğe düşmeyin. Dâima ümitli olun. Birbirinizle düşman değil kardeş olun. Birbirinize buğz etmeyin. Günahlarınızdan tövbe ederek temizlenin. Günah işliyerek kirlenmeyin. Rabbinize karşı ibâdet ve tâatla süsleniniz. Rabbinizin kapısından ayrılmayınız. O’na yönelmekten yüz çevirmeyin. Tövbe etmeyi geciktirmeyin. Her zaman, Rabbinizden özür dilemekten bıkmayın. Belki o zaman merhamete kavuşursunuz. Cehennemden uzaklaşmaya çalışınız.

Bir rü’yâmda, kendimi, mescide benzeyen bir yerde gördüm. Orada bir cemâat vardı. Kendi kendime; “Keşke şunları terbiye edip, onlara yol gösterecek birisi olsa” dedim ve içlerinden birisine işâret ile onların yanıma gelmelerini te’min ettim. Fakat konuşmuyordum. Onlardan biri “Niçin konuşmuyorsun?” dedi. Bunun üzerine ben, “Konuşmamı ister miydiniz?” deyip şöyle devam ettim: “Mahlûkattan alâkanızı kesip, kendinizi tamamen Hakka adadığınız zaman, insanlardan dilinizle birşey istemeyiniz. Bunu başardığınız zaman, kalbinizle de birşey istemeyiniz. Biliniz ki; Allahü teâlâ, her gün birini diğerinin yerine getirir. Bir kısım cemâati en yüksek derecelere yükseltir. Onlar, Allahü teâlânın kendilerini en aşağı derecelere düşürmesinden korkarlar. Bulundukları mertebede kalmayı, Allahü teâlânın kendilerini muhafaza etmesini umarlar. Allahü teâlânın kendilerini en aşağı derecelere düşürdüğü kimseler ise, Allahü teâlânın kendilerini bu

derecede devamlı bırakmasından korkup, en yüksek derecelere çıkarılmalarını ümid ederler.”

Allahü teâlâ, mü’mini, îmânının kuvvetine göre imtihan eder. İmânı kuvvetli ise, imtihanı da çetin ve büyük Olur. Resûlün imtihanı, Nebîninkinden daha çetindir. Çünkü Resûlün îmânı daha kuvvetlidir. Nebinin imtihanı, ebdâlin imtihanından daha büyüktür. Ebdâlin imtihanı, velîlerin imtihanından daha büyüktür. Bu mes’ele, Resûlullahın (aleyhisselâm) şu hadîs-i şerîfi ile açıklanmıştır: “Biz Peygamberler topluluğu, en çetin imtahanlara tâbi oluruz.” Allahü teâlâ, o büyüklerde belâyı eksik etmez. Onlar devamlı bir huzûr ve uyanıklık hâline kavuşuncaya kaçlar, Allahü teâlâ, onlara belâ göndermekte devam buyurur. Çünkü Allahü teâlâ onları sever. Onlar muhabbet ehlidir. Hakkı severler. Seven sevdiğinden başka birşeyi tercih etmez. Belâlar onların kalblerini tutar, onların nefsleri için bağdır. Onları, Allahü teâlâdan başkasına meyletmekten men eder.

Onlardaki şehevî arzular, lezzet ve rahatlıklara meyil, onlardan alınır. Onların kalblerinde verilene kanâat ve belâlara karşı sabır hâli meydana gelir.

Belâ ve musibetler, kalbi ve kalbin yakînini kuvvetlendirir, nefsin arzu ve isteklerini zayıflatır. Çünkü mü’mine elem ve acılar gelince, mü’min sabır, rızâ ve Allahü teâlâdan gelene teslimiyet gösterince, Allahü teâlâ o kulundan râzı olur ve ona yardım eder ve onu muvaffak kılar. Hattâ Allahü teâlâ, o kuluna yardımını arttırır. Allahü teâlâ, Kur’ân-ı kerîmde meâlen; “Eğer şükrederseniz, verdiğim ni’metleri elbette arttırırım” buyuruyor (İbrâhim-7).

İnsanlar dört kısımdır. Birincisi: Onun ne dili vardır, ne de kalbi, o âsîdir. Günahlara dalmıştır. O ahmak ve aldanmıştır. Allahü teâlâ ona kıymet vermez. Onda hayır yoktur. O ve benzerleri, ağırlığı olmayan bir çöp gibidirler. Belki bunlara Allahü teâlâ merhamet eder de, onların kalblerine îmânı, bedenlerine de tâatı nasîb edebilir. Böyle kimselerden olma. Onlar arasına katılma. Çünkü onlar, Allahü teâlânın azâbına müstehak kimselerdir. Onlar, Cehennemliklerdir. Onlardan Allahü teâlâya sığınırız. Eğer Allahü teâlâyı tanıyan âlimlerden, hayrı öğretenlerden, insanları Allahü teâlânın dînine da’vet eden bu yoldaki rehberlerden isen, onlara yaklaşabilirsin. Onların yanına gidince, onları Allahü teâlânın râzı olduğu şeylere da’vet et. Onları kötülüklerden sakındır. O zaman Allahü teâlânın katında basiret sahibi olarak yazılırsın. Sana, Resûllere ve Nebilere verilen sevâblar verilir. Resûlullah efendimiz (aleyhisselâm), Ali bin Ebî Talibe (radıyallahü anh); “Allahü teâlânın senin vâsıtanla bir kişiyi hidâyete kavuşturması, senin için, güneşin üzerine doğduğu bütün şeylerden hayırlıdır” buyurdu.

İkinci kısım kimselerin; dili var, fakat kalbsizdirler. Hikmetle konuşurlar, fakat onunla amel etmezler. İnsanları, Allahü teâlâya da’vet ederler, fakat kendileri Allahü teâlâdan kaçarlar. Başkasının ayıbını, çirkin işlerini görürler, fakat kendi yaptıklarını görmezler. Böyle kimseler, üzerine elbise giymiş kurt gibidir. Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) böyle kimselerden sakınılmasını şu hadîs-i şerîfte açıklamıştır: “Ümmetim hakkında en korktuğum, dili olan münâfıktır.” Diğer bir hadîs-i şerîfte ise; “Ümmetim hakkında en korktuğum, kötü âlimlerdir” buyurmuştur. Bundan Allahü teâlâya sığınırız. Böyle kimselerden uzak dur. Tatlı sözleri ile sana te’sîr edip, seni çarpmaması için, ondan sür’atle kaç. Yoksa, kötülüklerinin ateşinde seni de yakarlar, içinin ve kalbinin pis kokusuyla seni öldürür.

Üçüncü sınıf kimsenin; kalbi vardır, fakat konuşmaz. O, öyle bir mü’mindir ki, Allahü teâlâ onu insanlardan gizlemiş, onu himâye etmiş, ona nefsinin ayıplarını görmeyi nasîb etmiş, kalbini aydınlatmış, insanların arasına karışmanın ve lüzumsuz, fâidesiz ve fazla konuşmanın zararını, istenmiyen durumlardan kurtulmanın susmakta ve yalnızlıkta olduğunu bildirmiştir. Resûlullah efendimizin (aleyhisselâm) şu mübârek sözüne iyi kulak ver: “Susan, kurtulur.”

Âlimlerden birisi de şöyle buyurmuştur: “İbâdet on parçadır. Dokuz parçası susmaktır.” Sözü edilen bu üçüncü kısımdaki kimse, Allahü teâlânın velîsidir. Allahü teâlâ onu insanlar arasında gizlemiş ve korumuştur. Bunlar, akıllı kimselerdir. Selâmettedirler. Allahü teâlânın ni’metleri içerisindedirler. O’nun katında her türlü hayır vardır. O hayırlardan kendine al. İhtiyâçlarını gidermek, hizmetlerinde bulunmak sûretiyle onlarla beraber ol. Onları sev. Allahü teâlâ da seni sever. Seni, sevdiği sâlih kulları arasına katar.

Dördüncü kısımdakiler; melekler âleminde Azîm diye isimlendirilmiştir. Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) bir

hadîs-i şerîfte; “Kim öğrenir, öğrendiğini öğretir ve bununla amel ederse, melekler âleminde Azîm diye çağrılır” buyurdu. Bu kimse, Allahü teâlâyı ve âyetini bilen kimsedir. Allahü teâlâ, onun kalbine ince bilgileri koymuş, onu gizli sırlarına muttali kılmış, onu kullarının arasından seçerek, yakın kulları arasına almıştır. Allahü teâlâ, bu kulunu derin âlim, insanları Allahü teâlâya da’vetçi, onları korkutucu, insanlara doğru yolu gösterici ve Peygamberlerine (aleyhimüsselâm) vâris kılmıştır. Bu mertebe, peygamberliğin dışındaki en yüksek mertebelerdendir. Böyle kimselere yapış. Onlara muhalefet etme. Onlara düşmanlık yapma. Onlardan uzaklaşma. Onun nasihatini terk etme. Çünkü kurtuluşun, onun söylediklerindedir. Helak ve dalâlet, onun sözünün dışındaki sözlerdedir.

Dünyâ ile âhıretin beyânı ve yapılması lâzım olan şeyler: Âhıreti sermâyen, dünyâyı bu sermâyenin kazancı yap. Zamanını, önce âhıreti elde etmek için sarf et. Geri kalan vaktini, geçimini te’min için harca. Sakın dünyânı sermâye, âhıretini onun kârı şeklinde yapma. Böyle yaparsan, dünyâdan artan zamanını, âhıretin için sarf edersin. Bu zaman zarfında namazlarını kılmaya çalışırsın. Fakat, çabucak kılayım diye, rüknlerine riâyet etmezsin. Sonra dünyâ işlerinden dolayı yorulur ve bitkin düşersin. Geceleri kaza namazı kılmaya fırsat bulamazsın. Yorgunluktan ölü gibi yatar, gündüz de faydasız olursun. Nefsine, hevâna ve şeytâna tâbi olursun. Âhıretini dünyâya karşılık satarsın. Nefsinin kölesi ve onun bineği olursun. Hâlbuki sen, nefsine binmek, onu tekzib etmek ve onu selâmet yoluna sokmakla emrolunmuşsun. Bunlar âhıret yolu, Rabbine îtâat yoludur. Sen, nefsinden gelen istekleri kabûl etmekle, kendine zulmettin, ipini onun eline verdin, isteklerinde, lezzetlerinde, hevâsında ona uydun. Sonunda dünyâ ve âhıretin hayırlısını kaçırdın. Dünyâ ve âhıretini zarara soktun. Kıyâmet günü din ve dünyâ bakımından insanların en müflisi ve en zararda olanı olursun. Nefsine uymakla, dünyâdan fazla birşeye ulaşmadın. Eğer nefsini âhıret yoluna soksaydın, âhıretini esas ve sermâye kabûl etseydin, dünyâ ve âhıretini kazanırdın. Sen, nefsin kötülüklerinden korunur, iyilerden olurdun. Eğer dünyâya rağbet etmiyerek, kötülüklerden uzak kalarak Allahü teâlâya itaat edersen, Allahü teâlânın has kullarından ve muhabbet ehlinden olursun. Senin için âhırette, Cennet ve Allahü teâlânın yakınlığı nasîb olur. Bu sefer, dünyâ sana hizmetçi olur. Dünyâda, sana takdîr edilen nasîbin gelir. Eğer dünyâ ile meşgûl olur, âhıretten yüz çevirirsen, Allahü teâlâ sana azâb eder. Âhıretini kaçırırsın. Dünyâ sana karşı gelir. Nasîbini elde etmen için kendini yorarsın. Allahü teâlâya âsî olanlar alçaktır. Allahü teâlâ, kendisine itaat edenlere bol ihsânlarda bulunur.

İnsanlar iki kısımdır. Birisi dünyâyı taleb eder. Diğeri ise âhıreti taleb eder. İnsanlar kıyâmet gününde de iki gruptur. Birincisi Cennet, diğeri ise Cehenneme gider. Bir kısım insanlar, hesabın uzunluğundan dolayı bekler. O zaman bir gün, dünyâ senesiyle bin senedir. Bir kısmı Arşın gölgesindedir. Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) bir hadîs-i şerîfte; “Siz kıyâmet gününde, Arşın gölgesinde olursunuz (orada sizin için) üzerinde en güzel yiyecekler ve meyvalar vardır. Oradaki bal ise, kardan daha beyazdır” buyurdu. Diğer bir hadîs-i şerîfte ise; “Onlar, Cennetteki yerlerine bakarlar. Nihâyet mahlûkâtın hesabı bitince, Cennete girerler. Sizden birisi dünyâdaki yerine gider gibi, onlar da Cennetteki yerlerine giderler” buyuruldu. Onlar bu mertebeye, dünyâyı terk edip, âhıreti ve Allahü teâlâyı taleb etmek sûretiyle kavuşurlar. Ey insanoğlu! Sen kendine birazcık acı da, nefsin için, dünyâ ve âhırette hayırlı olan şeyleri seç. Onu, insan ve cin şeytanlarından olan kötü arkadaşlardan muhafaza et. Kitap ve sünneti kendine rehber edin. Onlarla amel et.

Hasedin kötülenmesi ve onun terkedilmesinin emredilmesi: Ey mü’min! Ne oluyor ki, seni, komşunu (yemede, içmede, giymede ve başka şeylerde) kıskandığını görüyorum. Bu nasıl iş böyle? Bilmiyor musun ki, bu senin îmânını zaîfletir. Mevlânın gözünden düşürür. Seni, Allahü teâlânın gazâbına uğratır. Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) “Allahü teâlâ, “Hasedci kimse ni’metimin düşmanıdır” buyurdu” diye bildirmiştir. Resûl-i ekrem (aleyhisselâm) bir hadîs-i şerîfte; “Ateş odunu yiyip bitirdiği gibi, hased de, iyilikleri yer” buyurdu. Sen, hased ettiğin kimseyi, hangi ve ne husûsta hased ediyorsun.

Ey miskin! Onun kısmeti için mi, yoksa kendi kısmetin husûsunda mı hased ediyorsun? Eğer onu, Allahü teâlânın ona kısmet olarak verdiği şeyde hased ediyorsan, sen ona haksızlık etmiş olursun. Hased ettiğin kimse, Allahü teâlânın kendisi için takdîr ve taksim ettiği ni’metin içerisinde bulunmaktadır. Sen onu, Allahü teâlânın bu ihsânından dolayı hased etmekle, ne kadar haksızlık ve cimrilik yaptığını, ne kadar akılsızlık ettiğini biliyor musun? Eğer onu, sana takdîr

edilenin onun eline geçeceğinden endişe ederek kıskanıyorsan, bu senin çok câhil olduğunu gösterir. Çünkü senin kısmetini başkası yiyemez. Muhakkak ki, Allahü teâlâ sana zulmetmez. Allahü teâlâ, senin için takdîr ettiğini, sana nasîb olarak verdiğini, neden senden alıp başkasına versin?

Mü'minin meşgûl olması gereken şeyler: Mü'minin, en önce farzları yapması lâzımdır. Farzları bitirdikten sonra, vâcib ve sünnetleri yapar. Ondan sonra, nafilelerle meşgûl olur. Farz borcu varken sünnet ile meşgûl olmak, ahmaklıktır. Farz borcu olanın, sünnetleri kabûl olmaz. Ali bin Ebî Tâlib'in (radıyallahü anh) rivâyet ettiği hadîs-i şerîfte; Resûlullah efendimiz (aleyhisselâm) buyuruyor ki: "Üzerinde farz borcu olan kimse, kazasını kılmadan nafile kılarsa, boş yere zahmet çekmiş olur. Bu kimse, kazasını ödemedikçe, Allahü teâlâ, onun nafile namazlarını kabûl etmez." Mü'min, bir tüccâra benzer. Farzlar onun sermâyesi, nafileler de kazancıdır. Sermâye kurtarılmadıkça, kazancı olamaz.

Allahü teâlâya duâ etmek emrolunmuştur. "Allahü teâlâya duâ etmiyeceğim. Çünkü, istiyeceğim şey ezelde taksim edilmiş ise, istesem de istemesem de gelecektir. Eğer ezelde takdîr edilmemiş ise, istesem de bana verilmeyecektir" deme. Bilakis haram ve bozuk bir şey olmamak üzere, Allahü teâlâdan dünyâ ve âhıretin bütün hayırlarını ve bütün dileklerini iste. Çünkü Allahü teâlâ, kendisinden istemeyi emretti ve buna teşvik etti. Sakın, "Ben istiyorum, fakat Allahü teâlâ vermiyor, ben de bundan sonra istemeyeceğim" deme. Duâya devam et. Eğer istediğin şey ezelde senin için takdîr edilmiş ise, sen Allahü teâlâdan istedikten sonra, Allahü teâlâ onu sana gönderir. Bu durum, senin îmânını kuvvetlendirir ve Allahü teâlâdan başkasından istemeyi bırakıp, bütün hâllerinde Allahü teâlâya dönmeni sağlar. Eğer istediğin o rızık, ezelde, senin için takdîr edilmemiş ise, Allahü teâlâ seni o şeye muhtaç kılmaz ve kendinden gelenlere rızâ gösterme ni'metini ihsân eder. Eğer Allahü teâlâ ezelde senin için fakirlik ve hastalık dilemiş ise, sen de Allahü teâlâya fakirlikten ve hastalıktan kurtulman için yalvarırsan, Allahü teâlâ sana öyle bir hâl verir ki, sen bu hâlinden memnun kalırsın. Eğer ezelde senin borçlu olman takdîr edilmişse, sen de Allahü teâlâya borçtan kurtulman için duâ edersen, Allahü teâlâ alacaklıyı sana kötü muâmele etme hâlinden, yumuşaklık ve borcunu ödemeyi genişlik zamanına uzatmaya, hattâ borcundan azaltma veya hepsini bağışlama hâline çevirir. Eğer, dünyâda borçlu hâlden seni kurtarmazsa, buna karşılık sana bol sevâb verir. Çünkü Allahü teâlâ Kerîmdir, ganîdir ve Rahimdir. Allahü teâlâ kendisinden isteyeni, dünyâda da, âhırette de boş çevirmez. Allahü teâlâdan isteyen, ya dünyâda veya âhırette mutlaka karşılığını görür. Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) bir hadîs-i şerîfte: "Mü'min, kıyâmet günü, amel defterinde dünyâda iken yapmadığı ve bilmediği bir takım iyilikler görür. Ona "Onları biliyor musun?" denir. O da, "Onların defterime nereden yazıldığını bilmiyorum" der. Bunun üzerine ona, "Dünyâdaki duâlarının karşılığıdır" denir" buyurdu.

Nefsle mücâdele: Ne zaman nefsinle mücâdele etmeye kalkıp, ona üstün gelip, onu öldürürsen, Allahü teâlâ, senin nefsinle mücâdele edip sevâb kazanman için, o nefsi tekrar diriltir. Nefsin seninle kavgaya başlar, isteklerini yerine getirmeni ister. Sen nefsine karşı çıkıp onunla mücâdele ettikçe, sana sevâb yazılır. Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) müşriklerle muharebeden döndüklerinde, Eshâb-ı Kirâma (r.anhüm) "Küçük cihâddan, büyük cihâda döndük" buyurdu. Resûlullah efendimiz (aleyhisselâm) büyük cihâdla, nefsle mücâdeleyi murâd buyurdular. Çünkü nefs, devamlı olarak kendi arzu ve isteklerinin yerine getirilmesini ister. Nefs günahlara pek düşkündür.

Mağfireti, ismeti, tevfîki, rızâ ve sabrı istemek: Allahü teâlâdan, geçmiş günahlarını affetmesini, gelecek günahlardan muhafaza buyurmasını, O'nun emirlerine uymayı ve güzel tâata muvaffak kılmasını, başına gelen belâ ve musibetlere güzel bir sabırla sabretmeyi, kaza ve kadere rızâ göstermeyi, verdiği bol ni'metlere karşı şükretmeyi, son nefeste îmânla ölmeyi, âhırette Peygamberler, sıddîklar, şehîdler ve sâlihler ile bulunmayı dile. Çünkü onlar, güzel bir arkadaştır. Allahü teâlâdan dünyalık isteme. Sana takdîr ve taksim edilen ne ise, ona rızâ göstermeyi nasîb etmesini iste. Allahü teâlâdan, içinde bulunduğun hâlde, sana verdiği belâ ve musibet içersinde, başka bir duruma veya afiyete kavuşmaya kadar seni korumasını dile. Çünkü sen, hayrın fakirlikte mi, yoksa zenginlikte mi, belâ ve musibet içerisinde olmakta mı, yoksa afiyette olmakta mı olduğunu bilemezsin. Bu bilgiler sana gizlidir, işlerin hangisinin faydalı, hangisinin bozuk ve kötü olduğunu, sâdece Allahü teâlâ bilir. Hazreti Ömer, "Hiçbir durumda endişem yoktur. Çünkü hangisinin hakkımda hayırlı olduğunu bilmem" buyurdu. Eğer nefsini zelîl ve mağlûb edersen, isteklerin ve gayelerin senden kaybolur.

Allahü teâlânın sevgisinden başka herşey kalbinden çıkar. Kalbin, Allahü teâlânın sevgisi ile dolar. Allahü teâlânın rızâsını talebindeki isteğin samîmi olur. Sana lütuf ve ihsânda bulunursa, O'na şükredersin. Sana vermediği zaman, O'na kızmazsın. Çünkü senin isteğin, O'nun emrine uymak içindir.

Şükür ve noksanlığı i'tirâf: Yaptığın işlerde, nasıl ucub sahibi olursun, işlerini nasıl beğenirsin, nefsine nasıl pay çıkarır onlara karşılık beklersin. Çünkü bütün yaptıkların, Allahü teâlânın tevfîki, yardımı, kuvvet vermesi, dilemesi ve ihsânı iledir. Eğer bir günahı terk etmiş isen, Allahü teâlânın muhafazası, koruması ile terk ettin. Öyleyse, nerede bunun şükrü. Hani sana verdiği ni'metleri i'tirâf. Bu, ne cehâlet ve ahmaklık böyle?

Çarşıya girildiğinde dikkat edilecek husûslar: Bir insan, gerek Cum'a namazını veya cemâatle namaz kılmak gibi Allahü teâlânın bir emrini yerine getirmek, gerekse bir ihtiyâcını gidermek için çarşıya gittiği ve orada nefsinin arzu ettiği ve istediği şeyleri, çeşitleri, lezzetleri gördüğü zaman kalbi onlara takılır ve kalbinde çeşitli fitneler meydana gelir. Bu ise, ibâdeti terketmesine, nefsinin arzu ve isteklerine uymasına sebeb olur. Bu durumdan, ancak Allahü teâlânın rahmetiyle ve O'nun korumasıyla kurtulmak mümkün olur. Bunların helakine sebeb olacağını gören kimse, aklına ve dînine döner. Bu lezzetleri terketmenin acılığına katlanır, insanlardan bir kısmı, o şehveti ne görür, ne de onun farkına varır. Onlar, Allahü teâlâdan başkasını görmezler. O'ndan başkasına sığınmaz. Onlardan ba'zıları çarşıya çıktığı zaman, kalbi devamlı Allahü teâlâyı anar. Kendisini, çarşı ehlinin ellerindekilere bakmaktan alıkor. Çarşıya girişinden çıkışına kadar, çarşı ehline duâ, istiğfar, şefaat, rahmet ve şefkat hâlinde olur. Gözleri dalgın, dili sena halindedir. Allahü teâlâya verdiği ni'metlerden dolayı hamd eder.

Sana, Allahü teâlâdan korkmayı, O'na tâatı, dînin emir ve yasaklarına sarılmayı, gönlü, Allahü teâlânın râzı olmadığı şeylerden kurtarmayı, cömertliği, güler yüzlülüğü, eli açık olmayı, başkasına eziyet etmemeyi, âlimlere ve tasavvuf büyüklerine hürmette kusur etmemeyi, dostlara alâka göstermeyi, küçüklere ve büyüklere nasihat etmeyi, başkasından gelen eziyet ve sıkıntılara katlanmayı tavsiye ederim. Fakirliğin hakîkati, senin gibi olan kimselere muhtaç olmamaktır.

Ey Allahü teâlânın kulları! Her zaman Allahü teâlânın zikrine sarıl. Çünkü Allahü teâlâyı zikr, her çeşit hayrı içine alır. Dîne sarıl. Sana şimdi en lâzım olan şeyle meşgûl ol. Kendini boş işlerle uğraşmaktan muhafaza et. Müslümanlar hakkında hüsn-i zan sahibi ol. Onlar hakkındaki niyetini düzelt. Her türlü hayır işleri yapmaya koş. Bilmediğin husûslarda âhıret âlimlerine sor. Allahü teâlâdan haya et!

Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin, va'z ve nasîhatlarını toplandığı Feth-ür-Rabbânî adlı eserinden ba'zı bölümler:

Birinci Meclis: Kader başa geldiği zaman, bu niçin böyle oldu? Nasıl böyle olur? gibi suâllerle Allahü teâlâya i'tirâzda bulunmak îmâna zarar verir, tevhîd inancını sarsar, tevekkülü ve ihlâsı bozar. Çünkü mü'minin kalbi, bu niçin böyle oldu? Nasıl oldu? gibi sözleri bilmez. Bildiği tek şey, "Evet, başüstüne" demek, hiç i'tirâzda bulunmamaktır. Nefs ise, dâima i'tirâz eder ve her başına gelene karşı çıkar. Öyleyse, kim kendisinin iyiliğini isterse, şerrinden (kötülüğünden) kurtuluncaya kadar, nefsiyle mücâdele etsin. Nefs bütünüyle şerdir. Bu bakımdan, nefsle mücâdele edilip, onun itminan hâli te'min edilince, bu sefer nefs, bütünüyle hayr olur ve hayrı ister. Allahü teâlânın râzı olduğu işleri yapıp, Allahü teâlânın yasak ettiği şeyleri terk etmeye dikkat eder. Bunun mükâfatını, Allahü teâlâ Kur'ân-ı kerîmde meâlen şöyle bildiriyor: "Ey mutmainne nefs, râzı olmuş ve râzı olunmuş olarak Rabbine dön!" (Fecr-27, 28). Artık bundan sonra, bu nefse i'timâd edilebilir. Çünkü eski kötü hâlinden, Allahü teâlâdan başka mahlûka bağlanmaktan kurtulmuştur. Böylece, İbrâhim aleyhisselâm gibi olur. Çünkü o da nefsinden kurtulmuş ve nefsinin arzu ve isteklerinden temizlenmişti. Ateşe atılacağı zaman, İbrâhim aleyhisselâmın kalbi çok rahattı. Çeşitli varlıklar kendisini ateşten kurtarma husûsunda yardım teklifinde bulundukları hâlde, o bunlara şöyle diyordu: "Ben sizin yardımınızı istemiyorum. Çünkü Allahü teâlâ benim hâlimi biliyor." Çünkü o gerçekten Allahü teâlâya teslim olmuş, tam bir tevekkül mertebesine kavuşmuş, Allahü teâlâya hakkıyla güvenmişti. Hazreti İbrâhim'in, bu teslimiyet ve tevekkülünden dolayı, Allahü teâlâ Kur'ân-ı kerîmde meâlen; "Biz de dedik ki: Ey Ateş! İbrâhim'e karşı serin ve selâmet ol!" buyuruyor (Enbiyâ-69) Bu dünyâda, sabırlı kullara Allahü teâlânın yardımı sayılamayacak kadar çoktur. Âhıretteki ni'metleri de sayıya ve hesaba sığmaz. Allahü teâlâ, Zümer

sûresinin onuncu âyet-i kerîmesinde meâlen; “... Ancak (Allah yolunda) sabredenlere mükâfatları hesabsız verilecektir” buyuruyor.

Allahü teâlâya, rızâsı için yapılan sabırlar ve tahammüller, asla karşılıksız kalmaz. Onun için bir ân olsun sabrediniz, mutlaka senelerce bu sabrın mükâfatını görürsünüz. Ömrü boyunca kahraman lakabıyla meşhûr olan, bu lakabı, bir anlık cesâreti neticesinde kazanmıştır. Allahü teâlâ Kur’ân-ı kerîmde meâlen; “Şüphesiz ki, Allah sabredenlerle beraberdir” buyuruyor (Bekâra-153). Allahü teâlânın bu beraberliği, Allahü teâlânın sabreden kuluna yardım etmesi ve onu zafere ulaştırması demektir, öyleyse, Allah için sabırlı olunuz. O’nun için uyanık olunuz. O’ndan gâfil olmayınız. Uyanmayı, ölüm vaktine bırakmayınız. Çünkü o sıradaki uyanma fâide vermez, ölüm gelmeden önce uyanınız, ölüm gelip, acıklı hâlini gördükten sonra hâsıl olan uyanıklıktan, fayda vermeyecek olan pişmanlıktan önce uyanınız. Kalblerinizi ıslâh ediniz. Çünkü kalbleriniz iyi olursa, diğer hâlleriniz de iyi olur. Bu sebeble Resûl-i ekrem (aleyhisselâm). “Âdemoğlunda bir et parçası vardır ki, o iyi olunca, vücûdun diğer a’zâları da iyi olur. O bozulursa, vücûdun diğer a’zâları da bozulur. O et parçası kalbdir” buyurdu. Kalbin iyiliği; takvâ ile Allahü teâlâya tevekkül, hakkıyla O’nun bir olduğunu söylemek ve amelleri de, insanların rızâsı için, gösteriş için değil de, sırf Allahü teâlânın rızâsını gözeterek ihlâsla yapmakla olur. Bunlar olmazsa, kalb bozulur. Kalb, beden kafesinde bulunan bir kuştur. Şişe içinde bulunan bir inci, hazînede saklı bulunan kıymetli bir eşya gibidir. Bütün bunlarda kıymet ve i’tibâr, kafesteki kuşa, şişedeki inciye ve hazînedeki maladır. Yoksa, kuş olmadan kafesin, inci olmadan şişenin, mal olmadan hazîne yerinin hiç kıymeti yoktur.

Allahım! Hayâtımız boyunca, gecelerimizde, gündüzlerimizde, a’zâlarımızı senin râzı olacağın işleri yapmakla, kalbelerimizi seni tanımakla meşgûl eyle. Bizleri, daha önce yaşıyan sâlih kullarına dâhil eyle. Onları rızıklandırdığın şeylerle, bizleri de rızıklandır. Onlara yardım ettiğin gibi, bize de yardımını ihsân eyle! Âmin.

Ey cemâat! Sâlih kimseler gibi, siz de Allahü teâlânın yolunda olun. Eğer böyle yaparsanız, Allahü teâlâ onlara yardım ettiği gibi, size de yardımını lütfeder. Eğer Allahü teâlânın size yardım etmesini istiyorsanız, O’nun râzı olduğu işlerle meşgûl olunuz. O’nun rızâsını kazanmak için sabırlı olunuz. Gerek sizin, gerekse başkalarının hakkındaki işlerine rızâ gösteriniz. Sâlih kimseler, dünyâya rağbet göstermediler. Dünyâdaki nasîblerini aldılar. Fakat haramlara ve şüphelilere dalmadılar. Sonra âhıreti istediler. Âhıretlerini iyi edecek amelleri yaptılar. Nefslerinin arzu ve isteklerine karşı çıktılar. Rablerine itaat ettiler. Hem kendilerine, hem de başkalarına nasîhatta bulundular.

Evlâdım! önce kendine, sonra başkalarına nasihat et. Nefsine dikkat et. Nefsini terbiye etmeden, başkasını ıslâh etmeye çalışma. Çünkü, daha senin ıslâha muhtaç yerlerin var. Yazıklar olsun sana, başkasına nasıl kurtulacağını öğretiyorsun, fakat kendin körsün. Bu durumda başkasına nasıl yol gösterebilirsin: Ancak basiretli kimse insanlara yol gösterir ve onları ıslâh edebilir. Nitekim, denizde boğulmak üzere olanları da, ancak iyi bir yüzücü kurtarabilir, İşte insanları da Allahü teâlâya, ancak Allahü teâlâyı tanıyan ma’rifet sahipleri ulaştırabilir. Allahü teâlânın tasarrufları hakkında sen konuşamazsın, Allahü teâlâyı seveceksin, başkası için değil, sâdece O’nun için amel yapacaksın. Yalnız O’ndan korkacaksın. Bunlar ise, kalb ile olur, dil ile olmaz. Yazık sana, dilin takvâ sahibi, fakat kalbin günah işliyor ve kötülük yapıyor. Dilin şükrediyor, fakat kalbin i’tirâz ediyor.

Ey insan! Yazık sana ki, sen Allahü teâlânın kulu olduğunu iddia ediyorsun, lâkin O’ndan başkasına itaat ediyorsun. Eğer sen, gerçekten iyi bir kul olsaydın, Allah için buğzeder, O’nun için severdin. Hakîkî mü’min, nefsine, şeytana ve hevâsına itaat etmez. Şeytan ile zâten alâkası olmadığı için, ona itaat etmez. Dünyâya i’tibâr etmez ki, ona boyun eğsin. Bilakis o, dünyâya önem vermez. O, âhıreti ister. Onun için dünyâyı terk etmek mümkün olup, Rabbinin rızâsını kazanınca, artık her zaman yaptığı ibâdetleri sırf Allahü teâlâ için yapma mertebesine erer.

Allahü teâlânın yarattıkları ile O’na ortak koşma. Allahü teâlânın birliğine olan îmânını sarsacak şeylerden sakın. O, her şeyin yaratıcısıdır. Herşey O’nun kudretindedir. Ey isteklerini Allahü teâlâdan başkasından isteyen, sen akıllı değilsin. Allahü teâlânın hazînelerinde olmıyan birşey varımı ki, sen O’ndan başkasını istiyorsun?

Ey oğul! Kaza ve kadere rızâ göster. Bu niçin böyle oldu? diye karşı çıkma. Rahatlık zamanının geleceğini bekliyerek ibâdet et. Böyle yaparsan Allahü teâlânın öyle ni'metlerine ve ihsânlarına kavuşursun ki, istemekten ve temennisinden bile haya ettiğin şeylere bile nail olursun.

Ey cemâat! Geliniz, Allahü teâlâya, O'nun kaderine ve bütün yaptıklarına boyun eğelim, hepsine rızâ gösterelim, içimizle ve dışımızla baş eğelim. Kaderine muvafakat gösterelim.

Ey oğul! Takvâya iyi sarıl, Allahü teâlânın emir ve yasaklarına uy. Nefsine, hevâya, şeytâna ve kötü arkadaşlara uyma. Onlara muhalefet et. Mü'min, onlarla devamlı mücâdele içindedir. Bunun için, başından miğferi çıkarmaz. Kılıcını kınına koymaz, atının sırtı, semerden hiç kurtulmaz. Onlar, uykuyu yenmek için uyurlar. Nefse karşı çarpışmak için yerler. Zarûret olmadan konuşmazlar. Onların âdeti umûmiyetle susmaktır. Nasıl Kıyâmet gününde Allahü teâlâ a'zâları konuşturduğu gibi, onları da Allahü teâlâ konuşturur. Allahü teâlâ, onlara konuşmaları için sebebler hazırlar, onlar da konuşurlar. Allahü teâlâ, emir ve yasaklarını bildirmek, kullarına doğru yolu göstermek için peygamberler ve nebiler gönderdi. Onlar vefât edince, Allahü teâlâ onların yerine, ilimleriyle amel eden âlimleri getirdi. Onlar, peygamberin vekîli olarak, Allahü teâlânın kullarına dünyâ ve âhıret saadetlerine vesile olacak şeyleri anlattılar. Peygamber efendimiz (aleyhisselâm); "Âlimler, peygamberlerin vârisleridir" buyurdu.

Ey Allahü teâlânın ni'metleri içerisinde dönüp duranlar! Hani nerede bu ni'metlere şükrünüz? Allahü teâlânın verdiği ni'metleri ba'zan başkasından gelmiş gibi görürsünüz. Onlara sâdece siz sâhib olur, elinizde bulunmayanlar için de, bekler durursunuz. Ba'zan da, o ni'metleri, Allahü teâlânın yasak ettiği, râzı olmadığı işleri yapmak için bir vâsıta edinirsiniz.

Ey oğul! Sana bir hastalık geldiği zaman, onu sabırla karşıla, ilâcı buluncaya kadar sükûn üzere ol. Feryâd ve figân edip şikâyette bulunma. İlâcını bulunca da, Allahü teâlâya şükret. Böyle yaparsan, hayâtın güzellik kazanır." Cehennem korkusu, mü'minlerin ciğerlerini yakar, yüzlerini söndürür, kalblerini mahzûn eder. Bu hâller mü'minlerde yerleşince, kalblerine, Allahü teâlânın feyz, rahmet ve lütuf suları akar. Onlara âhıretin kapıları açılır.

Ey oğul! Senin düşüncen, yiyecek, içecek, giyecek ve dünyâ lezzetleri olmasın. Bütün bunlar, nefsin ve insan tabiatının istediği şeylerdir. Kalbin düşüncesi nerede, nefsin ve tabiatın istekleri nerede? Kalbin düşüncesi Allahü teâlâdır. Senin düşüncen, Rabbin ve O'nun katında bulunan ni'metler olmalıdır. Dünyâdan (Haram ve şüphelilerden) ne terkedersen, mutlaka bunun karşılığında âhırette ondan daha hayırlısı vardır. Ömründe sâdece şu içerisinde bulunduğun günün kaldığını farz et de, âhıret için hazırlık yap. Sen, genişlik ve ni'met zamanında Allahü teâlâyı sevdiğini söylersin, fakat sana bir belâ geldiği zaman da, O'nu sevmiyormuş gibi O'na isyan edersin. Şüphesiz, kulun sevgisinde samîmi olup olmadığı, başına belâ ve musibet geldiği zaman ortaya çıkar. Allahü teâlâdan gelen bir belâ ile karşılaştığında, eğer sabır ve sükûn üzere olarak hâlini muhafaza edebiliyorsan, sen, Allahü teâlâyı gerçekten seviyorsun. Eğer hâlinde değişiklik olursa, Allahü teâlâyı seviyorum demekle, yalancı olduğun ortaya çıkar. Birisi, Peygamber efendimize (aleyhisselâm) gelip; "Ey Allahın Resûlü! Ben seni seviyorum" deyince, Resûl-i ekrem (aleyhisselâm); "Fakirlik için bir elbise hazırla" buyurdu. Bir başkası gelip Peygamber efendimize (aleyhisselâm); "Ben Allahü teâlâyı seviyorum" deyince, Resûl-i ekrem; "Belâ için elbise hazırla" buyurdu. Allahü teâlâyı ve Resûlullahı (aleyhisselâm) sevmek, fakirlik, belâ ve musibetler ile yanyanadır. Bunun için sâlihlerden birisi; "Sâdece dil ile sevme iddiasında bulunulmaması için, belâ, sevgiye vekîl yapıldı. Böyle bir sevgiyi, belâ ve musibet ta'kib eder. Eğer böyle olmasaydı, herkes Allahü teâlâyı sevdiğini iddia ederdi. Belâ ve fakirlik zamanında sebat gösterebilmek, bu sevgiye delîl ve alâmet yapıldı.

İkinci Meclis: Aldanma içerisinde bulunuşun, seni Allahü teâlâdan uzaklaştırdı. Bu bakımdan, hor ve hakîr olmadan, belâ ve musibet yılanları ve akrebleri sana musallat olmadan, Rabbine dön. Belâ ve musibetleri tatman, seni Allahü teâlâya karşı aldanmaktan korur. Sahip olduğun iyi hâllerden dolayı sevinme. Çünkü bunlar, kısa zamanda geçen ve yok olan şeylerdir. Allahü teâlânın indinde bulunan şeylere sabırla kavuşulur. Bunun için, Allahü teâlâ sabrı emretti. Fakirlik ve sabır, ancak mü'minde biraraya gelir. Allahü teâlâyı ve Resûlünü (aleyhisselâm) sevenler, belâ ve musibetlerle karşılaşırlar. Fakat sabrederler. Belâ ve musibet içerisinde olmakla birlikte, Allahü teâlânın râzı olduğu işleri yaparken,

Rablerinin indinden zaman zaman gelen belâ ve musibetlere tahammül ederler.

Ey oğul! Sen, dünyâda devamlı kalmak için yaratılmadın, öyleyse, Allahü teâlânın râzı olmadığı işleri bırak. Allahü teâlâya tâatta, sâdece “La ilahe illallah Muhammedün Resûlullah” sözünü söylemekle kanâat ettin. Sâdece bunu söylemekle iş bitmiyor. Sen “La ilahe illallah” dediğin zaman, birşey iddia etmiş oluyorsun. Bu durumda sana, “Ey bu sözü söyliyen! Senin için bu sözüne delîl var mı? Bu delîlin nedir?” denir. Elbette bu delîl, Allahü teâlânın emirlerine uymak, yasaklarından sakınmak, başa gelen belâ ve musibetlere sabretmek ve kadere rızâ göstermektir, imân edip bu amelleri de yaptığın zaman, yine başka birşey daha lâzımdır. Bu da, bütün yaptıklarını ihlâsla ve sırf Allahü teâlânın rızâsını gözeterek yapmandır. Ameller, ancak bu takdîrde kabûl olur. (İmân, amelle parlar, ameller, ihlâs ve sünnet-i seniyyeye uygun olmakla kabûl olur.) Elinizde bulunan, Allahü teâlânın size ihsân ettiği şeylerle fakirlere yardım edin. Az veya çok birşey vermeye gücünüz yetiyorsa, sizden birşey istiyeni geri çevirmeyiniz. Allahü teâlâ, vermeyi sever. Bu husûsta, Allahü teâlâya muvafakat gösteriniz. Sizi vermeye muktedir kıldığı için O’na şükrediniz. Sen vermeye muktedir iken, Allahü teâlânın hediyesi olan istiyen birisini geri çevirirsen, yazık sana. Hâlbuki şimdi sözümü dinliyor ve ağlıyorsun. Sana fakir geldiği zaman kalbin katılaşıyor ise, bu senin dinleyip ağlamanın Allah için olmadığını gösterir. Yanımda, Allahü teâlâdan başkasından kalbini temizlemiş olarak bulun. Böylece kalbin, Allahü teâlânın yakınlığına ulaşır. O’nun fadl ve ihsânına kavuşmuş olursun. Böyle yaparsan, kalb, Allahü teâlânın nûru ile nurlanır. Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) bir hadîs-i şerîfte; “Îmân sahibinin firâsetinden sakının, çünkü o, Allahü teâlânın verdiği nûr ile bakar” buyurdu.

Ey günahkâr kimse! Günahların ma’nevî kiriyle kirlenmiş olduğun hâlde mü’minin yanına girme. Çünkü mü’min, Allahü teâlânın nûru ile bakar. Bu yüzden, sendeki nifak ile bozukluğu anlar. Giydiğin elbise, seni onların nazarından saklıyamaz. Birisi yanındakine, “Ma’nevî körlüğüm ne zamana kadar devam edecek?” diye sordu. Arkadaşı da; “Sen bir ma’nevî tabib bul. Onun eşiğine baş koy. Onun hakkında iyi zan sahibi ol. Kalbinden onun hakkındaki yanlış düşünceni sil. Çoluk çocuğunu al, onun kapısına oturt. Onun sana verdiği kalb hastalıklarına dâir ilâçların acılığına sabret. Böyle yaparsan, gözlerinden ma’nevî körlük gider” dedi. Allahü teâlâya boyun eğ, ihtiyâçlarını O’na arz et. İşlerinde nefsine pay çıkarma. Günahkâr olduğunu bilip, kusurlarından dolayı Allahü teâlâdan af dile. Fayda veren de, zarar veren de, mâni olan da Allahü teâlâ olduğuna bütün kalbin ile inan, o zaman kalb gözündeki körlük gider, görme meydana gelir.

Allahü teâlânın ni’metlerini şükürle karşılayınız. O’nun emirlerine ve yasaklarına kulak verip, onlara riâyet ediniz. Zorlukları sabırla, kolaylığı şükür ile karşılayınız. Geçen Nebiler, Resûller ve sâlihler, Allahü teâlânın ihsân ettiği ni’metlere böyle şükretmiş, belâ ve musibetlere de öylece sabretmişlerdir. Rahatlık ve genişlik zamanlarında, Allahü teâlânın emir ve yasaklarına riâyet ediniz ve O’na şükrediniz. Zorluk ve meşakkatli durumlarda karşılaştığınız zaman da, günahlarınıza tövbe ediniz. Nefsinizi hesaba çekiniz. Allahü teâlâ kullarına asla zulmetmez. Ölümü ve ölüm ötesinde başınıza gelecekleri hatırlayınız. Allahü teâlâyı ve O’nun kullarını hesaba çekmesini ve sizi gördüğünü devamlı hatırlayınız. Bu gaflet uykusunun, bu cehâletin, bâtıl ve boş şeylerle uğraşmanın, nefs ve hevânın, isteklerin ne zamana kadar devam edeceği husûsunda uyanık olunuz. Allahü teâlâya ibâdette, O’nun emir ve yasaklarına uymakta, niçin O’na karşı edebinizi muhafaza etmezsiniz?

Ey oğul! İnsanlar arasına gafletle, ma’nevî körlükle ve cehâletle karışma. Onlar arasında basiret, ilim ve uyanıklık haliyle bulun. Onların senin hakkında beğendikleri birşeyi görürsen, ona iyi sarıl. Sende kötü gördükleri şeyden de uzak dur. Onları da o kötü hareketten alıkoy. Siz, Allahü teâlâdan gâfil bulunuyorsunuz. Sizin uyanmanız, câmilere devam etmeniz, Resûlullaha (aleyhisselâm) çok salât-ü selâm getirmeniz lâzımdır. Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) bir hadîs-i şerîfte; “Eğer gökten ateş yağmış olsa idi. Ondan sâdece câmilere devam eden, namaz ehli kurtulurdu” buyurdu. Namazda gevşek olmayınız. Gevşek olduğunuz zaman, Allahü teâlâ ile olan irtibâtınız kesilir, kaybolur. Bunun için Resûl-i ekrem (aleyhisselâm) bir hadîs-i şerîfte; “Kulun Allahü teâlâya en yakın olduğu an secde hâlidir” buyurdu.

Yazık sana, devamlı ruhsatlara sarılıyor, işlerini doğru görmek ve göstermek için çâreler arıyor, te’vile başvuruyorsun. Keşke azîmetlere sarılsaydık. İcmâ’ya bağlansaydık. Keşke

amellerimizde ihlâs üzere olsaydık. Şimdi azîmete yapışanlar kalmadı. Artık ruhsatlara yapışılıyor. Zaman, riya ve gösteriş zamanı oldu. Mallar haksız yere alınıyor. Namaz kılanlar, oruç tutanlar, hacca gidenler ve zekât verenler ve hayır işleri yapanlar çok, fakat bunlar Allah için değil, insanlara gösteriş için yapılıyor. Hepiniz, kalbleri ölü, fakat nefsleri pek canlı, arzu ve istekleri dünyâ olan kimselersiniz! Kalb, ancak insanların beğenmesi, onların övmesi düşüncesinden kurtulmakla Allahü teâlâ ile beraber olabilir. Evet! Kalb, Hakkın emrine uyup yasaklarından sakınmak, O'nun kaza ve kaderine, O'ndan gelen belâ ve musibetlere sabır ile diri ve canlı kalır.

Ey oğul! Allahü teâlânın takdîrine râzı ol. Çünkü birşey önce temele, sonra binaya muhtaçtır, işlerinin ve hâlinin nasıl olduğuna iyi bak. Eğer durumunda bir iyilik ve güzellik görürsen, Allahü teâlâya şükret. Kötü birşey görürsen, o hâlinden dolayı tövbe et. Böyle yaparsan dînî hayâtın canlı kalır, şeytanın ölür. Bunun için Peygamberimiz (aleyhisselâm); "Bir anlık tefekkür, bütün bir geceyi ibâdetle geçirmekten hayırlıdır" buyurmuştur.

Ey Muhammed aleyhisselâmın ümmeti! Allahü teâlâya şükrediniz. Çünkü, sizden öncekiler pekçok amel yaptılar. Hâlbuki, Allahü teâlâ sizin için az ameli kâfi gördü. Sizler en son gelen ümmetsiniz. Kıyâmet günü ise önde olacaksınız. Siz iyi olduğunuz zaman, sizin gibisi yoktur. Sizler idâreci veya emîr durumundasınız. Diğer ümmetler ise, idâre edilen halk derecesindedir. Eğer siz nefsinize, hevânıza, şehvetinize uyarsanız, riya ve iki yüzlülükle insanların ellerinde bulunan şeyleri elde etmek gayretine kapılırsanız, dünyâya düşkün olursanız, kalbinizle Allahü teâlâdan başkasına bağlanırsanız, bu yüksek dereceye kavuşamazsınız. Yâ Rabbî! Bizi senin ile beraber olmaya lâyık eyle.

Üçüncü Meclis: Ey fakîr! Zenginliği temenni etme. Belki bu, senin helakine sebeb olabilir. Ey hasta! Sıhhate kavuşmayı büyük bir arzu ile isteme. Belki sıhhatli hâlin, helakine vesile olabilir. (İnsan, umûmiyetle sıhhat hâlinde iken Rabbini unutur. Azgınlık ve taşkınlığa dalar. Hastalık hâlinde böyle şeylere pek fırsat bulamaz. Bu bakımdan, insanın hastalığında da hikmetler vardır. Yalnız, burada hasta olmaya teşvik durumu yoktur.) Akıllı ol. Elinde bulunanla kanâat et. Fazlasını isteme. Allahü teâlâdan affını, dünyâ ve âhıret saadetini ve iyiliğini çok iste. İsteme husûsunda bununla kanâat et. Allahü teâlâya hiçbir şeyi tercih etme. Çünkü O, seni korumaktadır. Allahü teâlâya ve Onun kullarına karşı, gençliğin, kuvvetin ve malın ile kibirli olma. Eğer böyle yaparsan, Allahü teâlâ geçmiş kavimler arasında böyle yapanları acı azâbıyla cezalandırdığı gibi, seni de cezalandırır.

Senin dilin güzel ve tatlı; yüzün ise kötülüklerden kurtulmuş gibi gülüyor, ya kalbinin hâli nasıl? Cemâat içinde iyi görünüyorsun, ya yalnız iken, yanında kimse yok iken nasılsın? Göründüğün gibi değilsin. Sen namaz kıldığın, oruç tuttuğun, hayır işleri yaptığın zaman, eğer bunları sırf Allahü teâlânın rızâsını gözeterek yapmazsan, nifak üzere ve Allahü teâlâdan uzak olacağını bilmiyor musun? Şimdi Allah için yapmadığın bütün işlerin, bütün sözlerin, âdî ve bayağı niyetlerin için tövbe et.

Sağlam îmân sahibi olanlar, gerçekten Allahü teâlânın birliğine inananlar, ihlâs sahibi kimseler, Allahü teâlâdan gelen belâ ve musibetlere sabredenler, O'nun ni'metlerine ve ihsânlarına şükredenlerdir. Onlar, Allahü teâlâyı dilleriyle andıkları gibi, kalbleriyle de hatırlarlar. Onlara insanlardan bir belâ isâbet ettiği zaman, yüzlerinde tebessüm görülür. Onlar, dünyânın ve âhıretin sahibi olan Allahü teâlâ ve O'nu sevenler ile beraberdirler. Onlar şu ilâhi hitabı can kulağı ile dinlemişlerdir: Meâlen; "Beni anın ki, ben de sizi anayım" (Bekâra-152). Öyleyse, siz de Allahü teâlâyı anın ki, O da sizi ansın. Size, amel etmediğiniz ilim fâide vermez. Siz, ilminizle amel etmek zorundasınız. Bu, Allahü teâlânın hükmüdür. Eğer ilminiz ile amel ederseniz, meyvesini görürsünüz.

Ey oğul! ilim sana, "Eğer benim ile amel etmezsen, senin aleyhine şahidim. Eğer benim ile amel edersen, senin lehine şâhidlik edeceğim" diye sesleniyor. Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) bir hadîs-i şerîfte: "İlim, ameli çağırır. Amel, onun çağırışına uyarsa iyi, uymadığı takdîrde, sahibinin boynunda çekilmez vebal olur" buyurdu. İlim ile amel edilmeyince, ilmin bereketi gider. Sâdece zahmeti kalır. Rabbinin indinde şefaatçi olmaz, ilim ile amel edilmeyince, ilim kabuk olarak kalır. Hâlbuki, ilmin özü ameldir. Buyurdukları ile amel edilmediği müddetçe, Resûl-i ekreme uymak mümkün olmaz.

Ey oğul! ilim, sana kendisi ile amel etmen için sesleniyor. Fakat sen, onun sesini işitmiyorsun. Çünkü sende kalb yok (kararmış) da ondan. Bu sebeble ilmin sesini kalb kulağı ile dinle. Onun sözü istikâmetinde hareket et, faydasını görürsün, ilmin zekâtı; onu yaymak ve insanları, Allahü teâlânın emirlerini yapıp, yasaklarından sakınmaya da'vet etmektir.

Çalışarak kazandığını ye. Dînini satarak geçimini te'min etme. Kazandığından başkasına da yardım et.

Ey zavallı! Sana fâide vermiyen şeyler hakkında konuşmayı bırak. Dünyâ ve âhırette sana fâide verecek işlerle uğraş. Kalbinden dünyâ düşüncelerini çıkar. Çünkü yakında sen dünyâdan alınacak, âhırete götürüleceksin. Dünyâda rahat ve hoş bir hayat arama. Resûl-i ekrem (aleyhisselâm); "Hayat, âhıret hayatıdır" buyurdu.

Emelini kısa yap. Dünyâ hakkında zühd sahibi ol. Zühd, uzun emel sahibi olmamaktır. Kötü arkadaşları terket. Onlara sevgi duyma. Sâlih kimseleri sev. Yakının bile olsa, kötü arkadaştan uzak dur. Uzak bile olsa, iyi arkadaşlarla beraber ol. Kimi seversen, seninle onun arasında bir yakınlık hâsıl olur. Bu bakımdan, sevgi beslediğin kimsenin kim olduğuna iyi bak. Ey oğul! Yaratılanlar üzerinde tefekkür edersen, onların yaratıcısına varırsın. Hakîkî îmân sahibi mü'minin, iki zâhirî, iki tanede bâtınî gözü vardır. Zâhirî gözü ile Allahü teâlânın yeryüzünde yarattıklarını görür. Bâtınî gözü ile de, Allahü teâlânın göklerde yarattıklarını görür. Sonra, kalbinden perdeler kalkar. Yüksek derecelere kavuşur. Ona çok şeyler ma'lûm olur. Fakat sözü edilen bu perdeler, mahlûklara gönül bağlamaktan, nefsten, onun arzu ve isteklerinden, şeytanın aldatmasından kurtulmuş olan kalblerden kalkar.

Ey oğul! Allahü teâlâ hakkında, bana şöyle şöyle musibetler verdi diyerek, kullarına şikâyette bulunma. Bilakis durumunu Allahü teâlâya arz et. Çünkü O, kudret sahibidir. Kullar ise âcizdir. Musibetleri ve sadakayı gizlemek hayır hazînelerindendir. Sağ elin ile verdiğin sadakadan, sol elinin haberi olmamasına çalış. Dünyâ denizinden çok sakın. Çünkü burada, çok kimseler boğuldu. Ondan çok az kimse kurtulabildi. Dünyâ denizi çok derin bir denizdir. Ondan ancak, Allahü teâlânın dilediği kimseler kurtulacaktır. Allahü teâlâ, kıyâmet gününde mü'min kullarını Cehennemden kurtaracaktır. Cehennem üzerinden herkes geçecek, ondan ancak Allahü teâlânın dilediği kimseler kurtulacaktır. Allahü teâlâ ihlâslı, Rabbini seven ve başkasına rağbet etmeyen mü'min kulları Cehennem üzerinden geçerken. Cehenneme "Serin ve selâmet ol!" buyurur. Nitekim Allahü teâlâ, İbrâhim aleyhisselâmı yakmak için Nemrûd'un yaktığı ateşe de böyle buyurmuştu. İşte bunlar gibi, Allahü teâlâ, Mûsâ aleyhisselâmı ve kavmini Kızıldeniz'de boğulmaktan kurtardığı gibi, ihlâslı, dünyâya rağbet etmeyen, düşüncesi Allahü teâlâ olan kullarını da dünyâ denizinde boğulmaktan kurtarır. Allahü teâlâ, dilediği kullarına lütuf ve ihsânını verir. Hayrın hepsi Allahü teâlânın kudretindedir. Dilediğine verir, dilediğine vermez. Dilediğini zengin, dilediğini fakir yapar. Bütün bunlar, Hak teâlânın kudretindedir. O'ndan başka kimse bunlara kadir değildir. Akıllı kimse, O'nun kapısına yapışır. O'ndan başkasının kapısına gitmez.

Ey insanoğlu! Görüyorum ki, kullardan râzısın, fakat onların yaratıcısına kızıyorsun. Dünyânı îmâr edeyim derken, âhıretini yıkıyor, harâb ediyorsun. Kısa zamanda Allahü teâlânın acı azâblarıyla karşılaşacaksın. O yüksek makamından ayrılacaksın. Hastalık, zillet ve fakirlik ile karşılaşacaksın. Sıkıntı ve kederlerin içine düşeceksin. Kendilerinden râzı olduğun, o insanların da dillerine ve ellerine düşeceksin. Allahü teâlâ, bütün mahlûkunu sana musallat edecektir. Ey uyuyan insan, uyan! Allahım bizi gaflet uykusundan uyandır. Âmin.

Acele etme. Acele eden, ya hatâ yapar veya hatalı duruma yakın olur. Ağır ve temkinli hareket eden, o işte ya isâbet kayd eder veya isâbet etmeye yaklaşır. Acele şeytandandır. Ağır ve temkinli hareket etmek, Allahü teâlâdandır. Umûmiyetle aceleye sebeb, dünyalık toplama hırsıdır. Kanâat sahibi ol. Kanâat bitmeyen bir hazînedir. Sana ezelde takdîr edilmemiş, sana ayrılmamış bir rızkı nasıl ister, nasıl onun peşine düşersin. Böyle bir şeye, (ne kadar uğraşsan) kavuşamazsın. Nefsine fırsat verme. Allahü teâlâdan ve O'nun kaza ve kaderinden râzı ol. Allahü teâlâdan başkasına rağbet etme. Allahü teâlânın emirlerine ve yasaklarına riâyet etmeye iyi sarıl. Böyle yaparsan, Allahü teâlâyı tanıma ni'metine kavuşursun. O zaman, başında bütün ağırlığı ile duran dünyâ hafifler. Allahü teâlâdan başka herşey, gözünde küçülür. Herkesin yanında kadrin ve kıymetin artar.

Eğer önünde hiç kapalı bir kapı kalmamasını istiyorsan. Allahü teâlâdan kork, takvâ üzere ol. Takvâ, her kapının anahtarıdır. Gerek şahsın, gerek hanımın, malın ve yaşadığın zamandaki kimseler hakkında, Allahü teâlâya i'tirâz etme, karşı gelme. Allahü teâlâya, senin veya başkasının içinde bulunduğu bir durumu değiştirmesini emretmekten, kendini, Allahü teâlâdan daha âlim ve daha hikmet sahibi görme durumlarına girmekten utanmıyor musun? Hâlbuki sen ve başkaları, hepiniz O'nun kullarısınız. Eğer dünyâda ve âhırette Allahü teâlânın rızâsına kavuşan, yakın kullarından olmak istiyorsan, sükûn üzere ol ve sükûtu tercih et. Kısaca, dilsiz ol. Herşey hakkında olur olmaz konuşma. Çünkü Allahü teâlânın velî kulları, Allahü teâlâya karşı edebi gözetirler. Allahü teâlâ tarafından kalblerine açık bir izin gelmedikçe, ne bir hareket ederler, ne de bir adım atarlar. Onların mübah şeylerden yemeleri, giyinmeleri ve diğer işleri de böyle bir izin ile olur.

Dördüncü Meclis: Ey cemâat! Hayatta olduğunuz müddetçe, ömrü fırsat biliniz. Bir müddet sonra hayat kapısı kapanacak, bu dünyâdan ayrılacaksınız. Gücünüz yettiği müddetçe hayırlı işler yapmayı ganîmet biliniz. Tövbe kapısı açık iken ve elinizde bu imkân var iken bunu fırsat biliniz. Tövbe ediniz. Duâ etmeye imkânınız varken, duâ ediniz. Sâlih kimselerle beraber olmayı fırsat biliniz.

Ey cemâat! Bozduklarınızı tekrar yapınız. Kirlettiğiniz şeyleri yıkayınız. Bu kadar kaçmanızdan ve uzaklaşmanızdan sonra Rabbinize dönünüz.

Ey oğul! Tenbel olma. Çünkü tenbel kimse, devamlı mahrûm kalır. Pişmanlıktan kurtulamaz. Amellerini güzelleştir. İnsanlara iyi muâmele et. Duâyı elden bırakma. Rabbinin bütün işlerine rızâ göster. Dilin ile duâ ederken, kalbin i'tirâzcı olmasın. Kıyâmet gününde insan, dünyâda hayır ve şer olarak bütün yaptıklarını hatırlar. Fakat, orada pişmanlık fâide vermez, ölüm geldiği zaman uyanırsın, fakat bu uyanma da sana fâide vermez. Allahım! Senden gâfil olanların ve seni tanımıyanların uykusundan bizi uyandır. Âmin.

Ey oğul! Kötü kimselerle düşüp kalkman, seni, iyi kimseler hakkında kötü zanna düşürür. Allahü teâlânın kitabının ve Resûlünün sünneti seniyyesinin gölgeleri altında yürü, felah bulursun.

Ey cemâat! Allahü teâlâdan hakkıyla haya ediniz. Gaflette olmayınız. Zamanınız, zayi olup gidiyor. Hâlbuki siz, yiyemiyeceğiniz şeyleri toplamak, ulaşamıyacağınız şeylerin peşinde koşmak, oturamayacağınız binâları kurmakla meşgûl oluyorsunuz. Bütün bunlar size, Rabbinizin huzûrunda hesap vermek için duracağınızı unutturuyor. Hâlbuki Allahü teâlâyı anmak, âriflerin kalblerinde yerleşir. Onların kalblerini kuşatır. Onlara, Allahü teâlâyı hatırlamaya mâni olan herşeyi unutturur.

Ölümü hatırlamaya, âfetlere karşı sabra, bütün hâllerde Allahü teâlâya tevekküle yapışınız. Bu üç haslet tamam olunca, şu üç haslete kavuşursunuz. Ölümü hatırlamakla, zühdün doğru olur. Sabırlı olmakla, Rabbinden dilediğine nail olursun. Tevekkül sahibi olursan, kalbinden Allahü teâlâdan başka şeylerin sevgisi çıkar, sâdece Rabbinin rızâsını kazanmayı düşünürsün.

Beşinci Meclis: Kabirleri ziyâret ediniz. Sâlih kimseleri de ziyâret ediniz. Hayırlı işler yapınız. Böyle yaparsanız, durumunuz düzelir. İnsanlara nasihat edip, kendisi bu nasîhata uymayanlardan işittiği hâlde bununla amel etmiyenlerden olma.

Dört şey dîninize zarar verir. Bunlar; bildiklerinizle amel etmemek, bilmediğinizi yapmak, bilmediğinizi öğrenmeyip câhil kalmak, insanların bilmediklerini öğrenmelerine mâni olmaktır.

Ey cemâat! Siz. Allahü teâlânın anıldığı, rızâsına uygun işlerin yapıldığı yere, istifâde etmek, öğrendiklerinizle yanlış bir hareketinizi düzeltmek için değil, sâdece ferahlık ve bir teselli bulmak için gelirsiniz. Nasihat edenin nasihatinden yüz çevirir, onun hatâsını ve dil sürçmesini kollar, onlarla alay eder, onlara gülersiniz. Böylece Allahü teâlânın gazâbına dokunur, başınızı derde sokarsınız. Onun için, böyle durumlarınızdan tövbe edin. Allahü teâlânın düşmanlarına benzemeyiniz. İşittiğiniz şeylerden istifâde etmeye çalışınız.

Allahü teâlâ, insanları ve cinleri, heves için, oyun için, yemeleri ve içmeleri için, uyumaları için yaratmadı. Nitekim Allahü teâlâ, Kur'ân-ı kerîmde meâlen; "Ben, insanları ve cinleri, ancak bana ibâdet etsinler (tanısınlar) diye yarattım" buyuruyor (Zâriyat-56).

Sâlih kimselerle beraber ol. İnsanların en akıllısı, Allahü teâlâya itaat edendir. İnsanların en câhili ise, Allahü teâlânın emirlerine karşı gelendir. Sâlih kimselerle beraber olduğun ve onları sevdiğin zaman, kalbin nifaktan ve nifak ehlinden uzaklaşır. Münâfık iki yüzlü kimsedir. Amelinde ihlâs üzere ol. İnsanlara gösteriş için, onların rızâlarını almak için amel yapıp, sonra da bunu Allahü teâlânın kabûl etmesini istemek yakışır mı? Hırsı, şımarıklığı, azgınlığı ve dünyâya düşkünlüğü bırak. Sevincini ve neş'eni biraz azalt. Biraz hüzünlü ol. Çünkü sen, hüzün evinde ve dünyâ hapishânesindesin. Resûl-i ekrem (aleyhisselâm), dâima tefekkür ederdi. Sevinçleri az, hüzünleri çok idi. Az gülerdi. Sâdece başkasının kalbini ferahlandırmak için tebessüm buyururlardı.

Câhillerle beraber olma, yoksa sana onların cehâletinden bulaşır. Ahmak ile beraber olmak, onunla oturup konuşmak, aldanmaktır. İlmi ile amel eden, îmânı sağlam mü'minlerle arkadaşlık et. Mü'minlerin hâli, bütün işlerinde güzeldir. Onlar nefsleriyle mücâdelede, onu kahretmekte pek kuvvetlidirler. Resûlullah efendimiz (aleyhisselâm) mü'min hakkında; "Mü'minin sevinci yüzündedir. Hâlbuki onun kalbi mahzûndur" buyurmuşlardır. Mü'minin kuvvetindendir ki, insanlara karşı yüzlerinde sevinçli olduklarını gösterirler. Allahü teâlâya karşı mahzûn durumlarını, insanlardan gizleme gücüne sahiptirler. Mü'min, devamlı düşüncelidir. Mü'minin tefekkürü ve ağlaması çok, gülmesi azdır. Mü'min, yüzünün tebessümü ile kalbindeki hüznünü gizler. Zâhiri, geçimini teminle uğraşıyor görünür, bâtını ile Rabbine yönelmiştir. Zâhiri ile çoluk-çocuğuyla uğraşıyor görünür, kalbi Rabbi iledir. Sırrını, çoluk-çocuğuna, komşusuna ve hiç kimseye açmaz.

Altıncı Meclis: Kardeşinin sana yapmış olduğu nasihatini kabûl et. Ona muhalefet etme. Çünkü o, senin kendinde göremediğin şeyleri görür. Bunun için Resûl-i ekrem (aleyhisselâm); "Mü'min, mü'minin aynasıdır" buyurmuştur. Mü'min, din kardeşine yapmış olduğu nasihatlerde samimîdir. Onun göremediği şeyleri ona bildirir. Ona, iyilikler ve kötülükler arasındaki farkı gösterir. Ona, lehinde veya aleyhinde olan şeyleri anlatır.

Ey cemâat! Kibirlenmeyi terk edin. Seviyenizi ve mertebenizi biliniz. Mütevâzi olunuz. Başlangıcınız bir damla su, sonunuz, atılmış bir leştir. Tama'ına göre hareket eden, hevâ ve hevesine uyarak, ezelde kendisi için takdîr ve taksim edilmemiş şeylerin peşinde koşan veya ezelde takdîr edilen şeyleri de, mal ve mülk sahiplerinden zillet ile isteyenlerden olma. Sen zanneder misin ki, dünyalıklara sahip olanlar, ezelde sana takdîr edilmemiş birşeyi verebilsinler. Şayet böyle bir zanna sahip isen, bu senin kalbine oturmuş olan şeytanın vesvesesinden başka birşey değildir. Sen, bu hâlin ile Allahü teâlânın kulu değil, nefsinin, hevânın, şeytanın ve paranın kölesi ve kulu olmuşsun. Onun için, bu hâllerden kurtuluncaya kadar çalış. Büyüklerden birisi, "Kurtuluşa ermiş kimseyi görmiyen, kurtuluşa kavuşamaz" buyurdu. Evet, sen kurtuluşa ermiş kimseyi görüyorsun, fakat ona kalb ve sır gözü ile değil de, baş gözüyle bakıyorsun.

Ey oğul! Eğer dünyâ düşüncelerinden kurtulabilmen mümkün ise, hemen kurtul. Kurtulamıyorsan, kalbinle Rabbine koş. O'nun rahmetine yapış. Böylece dünyâyı kalbinden çıkarmaya çalış. Çünkü Allahü teâlâ herşeye kadirdir ve herşey O'nun kudretindedir. O'nun kapısından ayrılma. O'ndan, kendisinden başkasının sevgisini kalbinden çıkarmasını, kalbini îmânla, ma'rifetle ve ilimle doldurmasını, kalbine yakîn vermesini, a'zâlarını kendisine tâatle meşgûl kılmasını iste. Ne istersen O'ndan iste, başkasından isteme.

Yedinci Meclis: Ey cemâat! Dünyâ, musibet ve âfetlerle doludur. Fakat istisnalar olabilir. Hiçbir ni'met yoktur ki, ondan sonra üzücü bir durum olmasın. Hiçbir sevinç ve rahatlık yoktur ki, ondan sonra bir keder ve üzüntü olmasın. Hiçbir genişlik hâli yoktur ki, onunla beraber bir darlık olmasın. Dünyâdaki nasîblerinizi, Allahü teâlânın emir ve yasakları dâiresinde te'min ediniz.

Onuncu Meclis: Takvâ sahibi mü'minler, Allahü teâlâya ibâdet ederken, zorlanmaya hacet kalmadan yapar. Çünkü ibâdet onun tabiatından olmuştur. O, Allahü teâlâya, içi, dışı ve bütün varlığı ile ibâdet eder. Münâfıklar, ibâdetlerini zâhiren zorlanarak yapar, bâtınen ise ibâdetlerden pek uzaktırlar. Ey münâfıklar, nifakınızdan tövbe ediniz. Allahü teâlâya dönünüz. Şeytanı nasıl kendinize güldürür, ondan kendinize şifâ beklersiniz. Yazık sana, Kur'ân-ı kerîmi ezberlersin, fakat onunla amel etmezsin. Sünnet-i seniyyeyi ezberlersin, onunla amel etmezsin, öyleyse bunları niçin ezberliyorsun? Sen, insanlara iyi amelleri yapmalarını emredersin. Fakat kendin yapmazsın. İnsanlara kötü şeyleri yasaklarsın, kendin

sakınmazsın. Her kap, içindekini sızdırır. Ameller, insanın nasıl i'tikâd ettiğine delâlet ederler. Dışın, içine delîldir. Senin için (ya'nî kalbin ve rûhun) Allahü teâlânın ve O'nun seçkin kulları katında ma'lûmdur Allahü teâlânın yakın kullarından birisi yanında bulunursan, ona karşı edebli ol. Onunla, buluşmadan önce, günahlarına tövbe et. Onun yanında küçük ol. Ona tevâzu göster, sâlihlerle tevâzu ettiğin zaman, Allahü teâlâya tevâzu etmiş olursun. Tevâzu sahibi ol. Çünkü Allahü teâlâ, tevâzu edeni yükseltir. Kendinden büyüklere tevâzu et. Çünkü Resûlullah (aleyhisselâm) bir hadîs-i şerîfte; "Bereket, büyüklerinizdedir" buyurdu. Resûlullah (aleyhisselâm) bu hadîs-i şerîflerinde, sâdece yaşça büyük olanı kasdetmedi. Burada; Allahü teâlânın emirlerine uymak ve yasaklarından sakınmak husûsunda takvâ sahibi olmak, dîne uymak da kasdedilmiştir. Yoksa, öyle yaşlı kimseler vardır ki, onlara hürmet etmek, onlara selâm vermek asla caiz değildir. Hattâ onları görmekte bile bereket yoktur. Büyük kimseler, takvâ ve vera' sahibi, sâlih, ilmiyle âmil olanlar ve amellerinde ihlâs üzere olanlardır. Büyüklerin kalbleri, ma'nevî kirlerden arınmış, Allahü teâlâdan başkasından yüz çevirmiş, ma'rifet ile dolu ve Allahü teâlâya yakındır. İçinde dünyâ sevgisi olan kalb, perdelenmiştir. İçinde Allahü teâlânın sevgisi olan her kalb de, Allahü teâlâya yakın, dünyâya rağbeti derecesinde perdeli ve Örtülüdür. Dünyâya sevgisi nisbetinde, âhırete olan rağbeti azalır.

Ey oğul! Ömrünü ilim kitapları arasında ve onları ezberlemekle zayi ettin. Bunlarla amel etmedin. Amelsiz, kuru kuruya ilim öğrenmen sana ne fâide verecek?

Onbirinci Meclis: Ey oğul! Yarın gelecek. Belki sen, o zaman hayatta olmıyacaksın. Öyleyse, bu ne gaflet? Bu ne katı kalb? Ben de, başkası da size bunları söylemekte. Fakat siz hâlâ aynı hâl üzeresiniz.. Yine size Kur'ân-ı kerîm, Resûlullahtan (aleyhisselâm) gelen haberler ve geçenlerin hayatları size okunuyor, siz hâlâ ibret almıyorsunuz. Kötülüklerden sakınmıyor, amellerinizi değiştirmiyorsunuz.

Ey oğul! Allahü teâlânın velî kullarını aşağılamak, onları hakîr görmek, Allahü teâlâyı tanımanın azlığındandır. Ölüm meleği gelip, rûhunu almadan önce tövbe et.

Yirmisekizinci Meclis: Ey oğul! Allahü teâlânın kaderine karşı çıkan münâfıklardan yüz çevir. Akıllı ol. Bu zamanın insanlarının çoğundan uzak dur. Çünkü onlar, elbiseli kurtlardır. Tefekkür aynasını al ve ona bak. Allahü teâlâdan, sana kendini ve zamane insanlarını tanıtmasını dile. Ben, insanların yanında kötülük, cenâb-ı Hakkın yanında iyilik buldum.

Îsâ aleyhisselâm, İblîs'e; "En çok kimi seviyorsun?" diye sorunca, "Cimri olan mü'mini" dedi. "En çok kime kızıyorsun?" deyince, şeytan; "Cömert olan günahkâra" dedi. Îsâ aleyhisselâm, İblîs'e bunun sebebini sorunca, İblîs; "Çünkü ben, cimri mü'minin cimriliği sebebiyle günâha düşmesini ümid ediyorum. Günahkâr, fakat cömert olan kimseden korkuyorum, çünkü cömertliği sebebiyle günahları yok olabilir" dedi.

Ey oğul! Rızkını başkası yiyemez. Cennet ve Cehennemdeki yerine, senden başkası oturamaz. Fakat gaflet sana mâlik olmuş. Hevân (arzu ve isteklerin) seni esîr etmiş. Bütün düşüncen; yemek, içmek, uyumak ve diğer isteklerine kavuşmak olmuş.

Ey zavallı! Kendine ağla. Dînin gidiyor, aldırış etmiyorsun. Bunun için ağlamıyorsun. Sana, melekler bile, senin dinindeki zararından dolayı ağlıyorlar. Dünyâ gidiyor, ömürler bitiyor, âhıret yaklaşıyor. Hâlbuki sizin düşünceniz âhıret değil, hep dünyâ ve onu toplamaktır.

Ey cemâat! Kendiniz toksunuz, komşularınız aç. Bununla beraber, mü'min olduğunuzu iddia ediyorsunuz.

1) Menâkıb-ı Şeyh Abdülkâdir-i Geylânî (Mûsâ bin Yünûnî)

2) Behcet-ül-esrâr (Ali bin Yûsuf)

3) Kalâid ül cevâhir fî menâkıb-i Şeyh Abdülkâdir-i Geylânî

4) Tefrîc-ül-hâtır fî menâkıb-ı Şeyh Abdülkâdir

5) Tenşîd-ül-hâtır fî menâkıb-i Gavs-ül-a'zam

6) Câmi'u kerâmât-il-evliyâ cild-2, sh. 89

7) Tabakât-ül-kübrâ (Şa'rânî) cild-1, sh. 126

8) Zeyl-i Tabakât-ı Hanâbile cild-1, sh. 290

9) Nefehât-ül-Üns sh. 587

10) Şezerât-üz-zeheb cild-4, sh. 198

11) Hadîkat-ül-evliyâ 2. kısım sh. 32

12) El-A'lâm cild 4, sh. 47

13) Mir'ât-ül-haremeyn cild-3, sh. 139

14) Nûr-ül-ebsâr sh. 224

15) El-Bidâye ven-nihâye cild-12, sh. 52

16) Fevât-ül-refeyât cild-2, sh. 2

17) Gunyet-üt-tâlibîn cild-1, sh. 122, 151, 160

18) Fütûh-ül-gayb sh. 6, 11, 30, 87, 92, 113, 150, 154, 158, 166, 167

19) Feth-ur Rabbanî sh. 3, 9, 13, 48, 22, 27, 29, 34, 39, 96

20) Mektûbât-ı İmâm-ı Rabbânî cild-3, 123, Mektûp

21) Tam İlmihâl Se'âdet-i Ebediyye sh. 974

22) Reddi Vehhâbî sh. 40

23) Tabakât-ül-evliyâ sh. 246

24) Esmâ-ül-müellifîn cild-1, sh. 59

25) Mu'cem-ül-müellifîn cild-5, sh. 307

26) Rehber Ansiklopidisi cild-1, sh. 36

27) Ahbâr-ül-ahyâr sh. 15